

SKRIFTER UTGIVNA AV INSTITUTIONEN FÖR NORDISKA SPRÅK
VID UPPSALA UNIVERSITET

97

KARIN HAGREN IDEVALL

Språk och rasism

Privilegiering och diskriminering
i offentlig, medierad interaktion

With a summary:

Language and racism

Privileging and discrimination in interaction

Dissertation presented at Uppsala University to be publicly examined in Ihresalen, engelska parken, Thunbergsvägen 3 L, Uppsala, Wednesday, 8 June 2016 at 10:15 for the degree of Doctor of Philosophy. The examination will be conducted in Swedish. Faculty examiner: Professor Lann Hornscheidt (Humboldt University of Berlin).

Abstract

Idevall, K. Hagren 2016. Språk och rasism. Privilegiering och diskriminering i offentlig, medierad interaktion. (Language and racism. Privileging and discrimination in interaction). *Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet* 97. 87 pp. Uppsala: Institutionen för nordiska språk. ISBN 978-91-506-2547-9.

This PhD thesis concerns language and racism. The aim is to explore how racism is reproduced in interaction in public debates on immigration, integration and refugee policy. From a constructivist pragmatic perspective, language is considered as a practice that composes and makes sense of our social world and all the phenomena and individuals that we perceive in it. Racist discourses discriminate against and privilege people by categorising them according to notions of cultural, ethnical, racial, religious and national differences.

The thesis has two main themes: 1) the linguistic reproduction of, and response to, racist discrimination and privileging in interaction, and 2) the role of language in various public arenas, and the norms and conditions for participation in these arenas. The thesis comprises five studies. Study I examines racist discourses and conditions for participation in an online newspaper comments section. Study II examines how the phrase “politically correct” is used and negotiated in the same comments section, and how its usage leads to the reproduction and normalisation of racism. Another comments section is the focus of Study III, in which discriminating and privileging categorisations of Muslims, Islam, Swedes and Sweden are analysed. Study IV examines an anti-racist forum on the social networking site Instagram. In the study, the reproduction of norms of whiteness is analysed, as well as power relations that are evoked, sustained and transformed in interaction. Finally, Study V is an analysis of linguistic, visual and material reproductions of political positions and racist discourses in a debate among party leaders on Swedish television.

The thesis demonstrates how normalisation of racism is accomplished in interaction, and how reproduction of hierarchically structured difference and bigoted stereotypes are performed, and challenged, through language. The medium, combined with the user’s speech acts, set up the norms and conditions for participation, and for the discursive processes that reproduce the relations and structures of power.

Keywords: actor-network theory, banal nationalism, comments sections, discourse analysis, discrimination, internet, language and racism, political discourse, privileging, public debate, whiteness

Karin Hagren Idevall, Department of Scandinavian Languages, Box 527, Uppsala University, SE-75120 Uppsala, Sweden.

© Karin Hagren Idevall 2016

ISSN 0083-4661

ISBN 978-91-506-2547-9

urn:nbn:se:uu:diva-284151 (<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-284151>)

Formgivning av skyddsomslag: Madeleine Eriksson

Foto skyddsomslag: Karin Hagren Idevall

ओं मणिपद्मे हूं

Förteckning över studier

Avhandlingen baseras på följande studier, till vilka jag hänvisar med romerska siffror:

- I Idevall, Karin Hagren, 2014: ”Ge mig dina källor på det innan jag tror på det, fram till dess kommer jag skratta åt det påståendet”. En språkvetenskaplig studie av relationer i kommentarsfält online. I: Ann-Catrin Edlund, Lars-Erik Edlund & Susanne Haugen (red.): *Vernacular Literacies – Past, present and future*. Umeå: Umeå University and Royal Skyttean Society. S. 77–89.
- II Idevall, Karin Hagren, 2014: ”Politiskt korrekt” och normalisering av rasism. En diskursanalys av positioneringar och underliggande perspektiv i ett kommentarsfält. I: *Språk & Stil* 24. S. 101–132.
- III Idevall, Karin Hagren, 2015: Punktualiseringar av islam, muslimer, svenskar och det svenska samhället. Diskriminering och privilegiering i kommentarsfältsdiskussioner. I: Mats Landqvist (red.): *Från social kategorisering till diskriminering. Fyra studier av språk och diskriminering och ett modellförslag*. Huddinge: Södertörns högskola. S. 41–71.
- IV Idevall, Karin Hagren, 2015: I ett antirasistiskt rum. En språkvetenskaplig analys av vithet och maktrelationer på en antirasistisk och feministisk plattform på Instagram. I: *Tidskrift för genusvetenskap* 36(3). S. 7–28.
- V Idevall, Karin Hagren, 2016: Polariserade politiska debatter om migration. Positioneringar och attityder i tv-sända valdebatter. I: *Språk och interaktion* 4(3). S. 65–87.
<<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/161071>>.

Studierna publiceras med tillstånd från redaktörerna.

Förord

Parallellt med de sista veckornas färdigställande av avhandlingen har jag lagt ett tusenbitarspussel hemma på vardagsrumsgolvet. Bit efter bit har den färdiga bilden framträtt och nu är jag klar, både med pusslet och med avhandlingen. Det har varit en ynnest att under drygt fyra års tid få ägna mig åt något så roligt, utmanande och viktigt som att lösa ett vetenskapligt kunskapspussel. Men det hade aldrig gått utan hjälp från ett antal kloka och kompetenta personer, vilka jag vill uppmärksamma med detta förord.

Mitt största och varmaste tack går till min huvudhandledare Anna-Malin Karlsson, som alltid tagit sig an mitt avhandlingsprojekt med engagemang, noggrannhet, skarpsinne och respekt. Jag vill tacka Anna-Malin för att hon har gjort handledningen till en inspirerande och pålitlig plats där jag kunnat utveckla mina tankar med stöd av hennes breda kunnande och hennes förmåga att se potentialen även i de rörigaste resonemangen.

Min biträdande handledare Lena Lind Palicki vill jag tacka för hennes analytiska skärpa i läsningar och kommentarer, och för att hon alltid trott på min förmåga och uppmuntrat mig att utveckla den. Jag vill tacka båda mina handledare för den forskarglädje, nyfikenhet och optimism som har präglat handledningen och som har gjort avhandlingsarbetet roligt, även (eller kanske särskilt) när det har varit svårt.

Jag vill tacka Lina Nyroos som med sin granskning vid mitt slutseminarium hjälpte till att lägga de sista bitarna på plats. Tack också till Theres Bellander som sa precis rätt saker, både då och vid många andra tillfällen. Mats Landqvist vill jag tacka för värdefulla kommentarer vid granskningen av mitt halvtidsmanus. Under åren som doktorand har jag presenterat avhandlingen vid högre seminarier både här på Institutionen för nordiska språk och i bland annat Göteborg, Stockholm och Södertörn. Tack till alla som deltagit och kommenterat mitt arbete! Avhandlingens studier har också slipats under de noggranna blickarna från redaktörer och anonyma granskare under publiceringsprocesserna. Jag har varit lika tacksam varje gång.

Många är de vänner och kollegor som med en hjälpande hand lotsat mig genom fem artiklar och en kapp. Utan dem hade ingen av texterna blivit vad de blev och jag är oerhört tacksam för deras engagemang. Först och främst vill jag rikta ett stort tack till Henrik Fürst, som har varit en omsorgsfull läsare av mina texter sedan jag påbörjade mina universitetsstudier för nio år sedan och som kommit med insiktsfulla kommentarer, tillfört nya perspektiv och hejat på i uppförsbackarna. Stort tack också till mina doktorand-

följeslagare som har läst, diskuterat, peppat och varit omtänksamma: Daniel Wojahn, Alva Dahl, Gustav Westberg, Tiina Pitkäjärvi, Johanna Prytz, Hanna Sofia Rehnberg och Linnea Hanell. Aili Lundmark, som jag under flera år delade arbetsrum med, vill jag tacka för trevligt sällskap och veganprat. Och tack till alla mina andra vänner. Ellinor, Hanna, Nicklas, tack för ert stöd, er styrka och alla skratt vi delat. Madeleine, min kloka vän, ett särskilt varmt tack till dig, som funnits där genom hela processen och som också har krönt verket med din formgivning av skyddsomslaget.

Mellan varven har jag åkt ut till förorten och hämtat energi i det Idevallska hemmet. Tack mamma Malou för detta andrum. Och tack syskonen – Olof, Elinor, Kerstin, Anna, Jonas och Agnes – för värme och vänskap. En tacksam tanke sänder jag också till pappa Klas, vars entusiasm för lärande och vars orubbliga antirasism bidragit till att jag är där jag är idag. Ett varmt tack också till faster Titti för ditt engagemang.

Natalie, dig vill jag tacka för så mycket så det ryms inte här. Men mest av allt, tack för din kärlek och för att du alltid finns vid min sida. Och Malva-Lo, min glädjespridare, tack för att du är du.

Uppsala, våren 2016

Karin Hagren Idevall

Innehåll

1	Inledning.....	11
1.1	Syfte och frågeställningar	12
1.2	Avhandlingens disposition.....	13
2	Teoretiska perspektiv på språk och rasism	14
2.1	En konstruktivistisk syn på makt och språkande	14
2.2	Postkolonialism.....	16
2.2.1	Nationalism.....	16
2.2.2	Rasism.....	17
2.3	Rasistisk privilegiering och diskriminering	19
2.4	Forskarens position	22
3	Politiska samtal och interaktion i digitala medier.....	24
3.1	Politikersamtal	24
3.2	Interaktion och diskurser i digitala medier.....	25
3.3	Demokrati online och offentlighetens nya arenor.....	27
3.3.1	Offentlighet och internet.....	27
3.3.2	Deltagande: exkludering och inkludering.....	28
4	Material.....	30
4.1	Urval	30
4.2	Etiska överväganden	34
4.2.1	Internetforskningsetik	34
4.2.2	Etiska överväganden vid materialurvalet.....	35
5	Analytiskt ramverk	38
5.1	Aktör-nätverksteori: en materialemiotisk ansats	38
5.1.1	ANT, makt och diskurs.....	41
5.1.2	En ANT-inspirerad diskursanalys.....	42
5.1.2.1	Diskurser i aktör-nätverk.....	43
5.1.2.2	Svarta lådor och punktualiseringar	44
5.1.2.3	ANT i ett diskursanalytiskt fält	45
5.2	Socialemiotiska metoder	47
5.2.1	Interpersonella analyser	48
5.2.2	Socialemiotik och ANT.....	50

6	Sammanfattningar.....	51
6.1	Studie I.....	51
6.2	Studie II.....	52
6.3	Studie III.....	53
6.4	Studie IV.....	54
6.5	Studie V.....	55
7	Diskussion.....	57
7.1	Språklig rasism: privilegiering och diskriminering.....	57
7.1.1	Kategoriseringar, positioneringar och skillnadsskapande.....	58
7.1.2	Konstruktioner av nationen Sverige.....	60
7.1.3	Relationer och positioneringar.....	62
7.1.3.1	Normaliseringsprocesser.....	62
7.1.3.2	Motstånd, motmakt, polarisering och konflikt.....	65
7.2	Deltagande och demokrati i medierad offentlighet.....	67
7.2.1	Deltagande i kommentarsfälten.....	67
7.2.2	Deltagande i tv-debatterna.....	69
7.2.3	Rasism och antirasism i medierad offentlighet.....	70
7.3	Det språkvetenskapliga bidraget.....	71
7.4	Framåtblick.....	72
8	Summary: Language and racism.....	74
8.1	Background: Theory, method and data.....	75
8.2	Discursive racism: discrimination and privileging.....	75
8.3	Participation and democracy in mediated public spheres.....	79
8.4	Conclusion.....	80
9	Referenser.....	81

1 Inledning

Svensk.

Invandrare.

Två små ord med stor betydelse. Ord som öppnar dörrar in till föreställningsvärldar, som målar upp bilder, framkallar associationer och väcker känslor. Ord som inte enbart skiljs åt av luften mellan dem, utan även av alla de uttalade och outtalade skillnader som skapas av den mening orden ges.

Varje gång orden används utförs en handling, och den handlingen förstärker eller utmanar deras innebörd, förlänger eller förkortar glappet mellan dem. Språk är inte bara bokstäver som sammanfogas, utan språk, eller snarare språkande, är en aktiv process som påverkar och konstruerar världen omkring oss. När vi beskriver något framträder detta för oss på ett särskilt sätt. Med språket kämpar vi för att etablera våra beskrivningar av världen och förvandla dem till kunskap och sanningar. Språket är därmed en viktig nyckel både för att förstå, förklara, forma och förändra samhället.

I den här avhandlingen intresserar jag mig just för vad språket gör i spelet mellan människor. Jag uppmärksammar vad som händer när ord som *svensk* och *invandrare* används och hur språkandet upprätthåller och för vidare rasism. *Rasism* är ett begrepp som i samhällsdebatten ofta får stå tillbaka för det lite mer hetsiga *rasist*, ett ord som studsar fram och tillbaka i diskussionerna som en smutsig sten ingen vill ta i, vars börda ingen vill bära. *Rasist* är en stämpel som snabbt tvättas bort, eller undviks med yttranden som ”Jag är inte rasist, men...”. Det är ett ord som leder oss att tro att rasism är något som framförallt finns hos enskilda individer, hos rasister. Men rasism kan vi hitta i allt det vi delar: i föreställningar och normer, i samhällsinstitutioner, i historieskrivningar, i kultur och medier, i politiken och i språket.

Olika sätt att tala om människor och om samhället och vår plats i det leder till att vissa människor privilegieras medan andra diskrimineras. Privilegieras gör den som framställs som den normativa utgångspunkten, som tillskrivs eftersträvansvärda positioner. Diskrimineras gör den som pekats ut negativt som avvikande. Privilegiering och diskriminering är två sidor av samma mynt; det går inte att upphöja något ifall inget annat nedvärderas, och det som pekats ut som avvikande är enbart avvikande om det jämförs med vad som betraktas som normen.

Diskussionerna och kampen om språket är ständigt pågående. Detta gäller inte minst i debatter om migration och rasism. Å ena sidan sker förhandling-

ar om vilket språk vi kan använda utan att diskriminera eller kränka någon och utan att föra vidare föreställningar om vithet som den normativa utgångspunkten. Å andra sidan förs diskussioner av personer som anammar nya ord och uttryck i syfte att avslöja ”sanningen om invandringen”. Vissa ord kommer att bli kvar, andra kommer att vara bortglömda om några år. Men de har alla *gjort* något, bara genom att användas. De har alla öppnat för nya tankesätt och perspektiv, förskjutit gränser, fått människor att reagera, agera, ändra sig och protestera.

En stor del av samhällsdebatterna äger rum i medierna: på tv, på internet och i sociala medier av olika slag. Dessa offentliga arenor för debatt bjuder in oss att delta, aktivt eller passivt, och det tycks inte finnas något ämne som ännu inte har behandlats. Men innebär den till synes oändliga tillgången till kommentarsfält, diskussionsforum och debattprogram att alla perspektiv och alla röster kommer till uttryck i det offentliga? Även denna fråga utforskas i avhandlingen, där det är rasistiskt diskriminerande och privilegierande språk i medierad interaktion som står i fokus.

Inom andra ämnesområden än språkvetenskapen har den svenska forskningen om rasism ofta rört en samhällelig nivå, där människor missgynnas ekonomiskt, socialt och symboliskt i olika institutionella sammanhang, som utbildningsväsendet, arbetsmarknaden och bostadsmarknaden (se t.ex. Molina 1997, Partzyk 1999, Knocke & Hertzberg 2000, de los Reyes & Wingborg 2002, Lappalainen & Lundgren 2005). Språkvetenskaplig forskning har istället handlat om hur rasism kommer till uttryck i olika typer av texter och i olika sociala och kommunikativa sammanhang (se t.ex. van Dijk 1992, Reisigl & Wodak 2001, Wodak 2015). I en svensk kontext finns dock mycket få språkvetenskapliga studier av rasism (se dock Hornscheidt 2010, Landqvist 2015). Avhandlingen fyller därmed en kunskapslucka.

1.1 Syfte och frågeställningar

Avhandlingens övergripande syfte är att undersöka hur rasism konstrueras och utmanas i interaktion, med samhällliga debatter och diskussioner som förs på internet och tv som underlag. De analyserade diskussionerna och debatterna handlar om migration, flyktingpolitik, svenskhet, rasism och anti-rasism, och sker både mellan folkvalda politiker och mellan privatpersoner. Materialet utgörs av artiklar och kommentarsfält på internet, tv-sända partiledardebatter samt inlägg och kommentarer på en plattform på det sociala bilddelningsmediet Instagram. Undersökningen görs utifrån ett postkolonialt perspektiv på rasism och med aktör-nätverksteori (ANT) som analytiskt ramverk, kompletterat med analysverktyg från socialsemiotiken.

Nedan presenteras avhandlingens forskningsfrågor, som besvaras med utgångspunkt i det analyserade materialet.

1. Hur kommer rasistisk privilegiering och diskriminering till uttryck språkligt?
2. Hur bemöts, rättfärdigas, förhandlas och utmanas rasistisk privilegiering och diskriminering i interaktion?
3. Vilka normer och villkor formar offentlighetens olika arenor för debatt och vilken inverkan kan mediet ha för deltagande?

De fem studier som ingår i avhandlingen besvarar en eller flera av ovanstående frågor. Fråga 1 och 2 besvaras i samtliga studier. Fråga 3 besvaras huvudsakligen i studie I, IV och V.

Utifrån den sammanlagda kunskap som studierna genererat diskuterar jag även vilken betydelse interaktion i medierad offentlighet kan ha för samhällsliga debatter om rasism och antirasism. Ett mål med studierna är dessutom att utveckla metoder för att studera hur mänskliga och icke-mänskliga aktörer tillsammans bidrar till språklig privilegiering och diskriminering i interaktion. Min tillämpning av ANT är ett förslag på hur sådana analyser kan göras.

1.2 Avhandlingens disposition

Detta inledande kapitel följs av kapitel 2, där jag presenterar avhandlingens teoretiska perspektiv på språk och rasism. Postkoloniala teorier presenteras som den bakgrund mot vilken jag förstår rasistisk privilegiering och diskriminering. Kapitlet innehåller också en reflektion över min egen forskarposition. I kapitel 3 redogör jag för tidigare forskning om politiska samtal och interaktion. I kapitel 4 presenteras det material som har studerats. I kapitel 5 redogör jag för avhandlingens analytiska ramverk. Jag diskuterar också mitt angreppssätt i relation till andra diskursanalytiska metoder inom språkvetenskapen. I kapitel 6 presenteras sammanfattningar av de fem studierna. I kapitel 7 förs avslutningsvis en diskussion utifrån studiernas huvudresultat. Avhandlingens frågeställningar besvaras och det språkvetenskapliga bidraget lyfts fram.

2 Teoretiska perspektiv på språk och rasism

I detta kapitel redogör jag för de perspektiv på språk och rasism som anläggs i avhandlingen. Inledningsvis presenteras en konstruktivistisk syn på makt och språkande. Centrala begrepp som diskurs, positionering och performativitet introduceras. I avsnitt 2.2 presenterar jag postkolonialism som det teoretiska ramverk inom vilket jag definierar rasism och nationalism. I avsnitt 2.3 redogör jag för privilegiering och diskriminering som begrepp för att undersöka språk och rasism. I kapitlets avslutande del, 2.4, för jag en reflekterande diskussion om min position i forskningsprocessen.

2.1 En konstruktivistisk syn på makt och språkande

Jag anlägger en *konstruktivistisk, pragmatisk* syn på språk och språkande, liknande den som presenteras av Daniel Wojahn (2015:15) och av Lann Hornscheidt och Mats Landqvist (2014:23 ff.). Det konstruktivistiska perspektivet innebär en syn på verkligheten som konstruerad, det vill säga att identiteter, kategorier och idéer inte är på förhand givna eller har en neutral och stabil kärna (Wojahn 2015:17). Istället skapas världen och vår uppfattning av den genom handlingar och de sätt på vilka de utförs i specifika kontexter. Språk är en sådan *performativ* handling: det vi säger blir verkligt och får effekter *i och med* att vi säger det (Austin 1975 [1962]). Genom språkande upprättar och upprätthåller vi sociala relationer, strukturer och normer (Hornscheidt & Landqvist 2014:36 ff.). Det sker bland annat när vi kategoriserar världen omkring oss. De kategorier och relationer som språket skapar kan sedan etableras och bli till självklara idéer och föreställningar i människors medvetande. Sådana föreställningar upprätthålls kollektivt genom de handlingar som utförs till följd av de etablerade kategoriseringarna och idéerna. På samma sätt kan språkhandlingar som ifrågasätter eller utmanar dessa föreställningar förändra kollektiva idéer och normer.

Både konstruktivism och performativitet är grundtankar inom poststrukturalistisk idétradition, och det är utifrån det perspektivet som jag definierar för avhandlingen centrala begrepp som *makt, diskurs* och *positionering*. Min grundläggande syn på makt härstammar från Michel Foucault (1972, 1980). Enligt Foucault (1980:119) är makt något produktivt, det är något som *görs*, inte något en person *har*. Makt uppstår i ett nätverk av relationer och hand-

lingar där både samhällen, institutioner, grupper och individer utövar och påverkas av den makt som relationerna mellan dem ger upphov till.

Makt är nära sammankopplat med kunskapsproduktion; kunskap blir till inom ett nätverk som legitimerar den och maktrelationer upprättas till följd av den kunskap som görs giltig i den aktuella kontexten och tidsepoken (Börjesson & Rehn 2009:46). Ett poststrukturalistiskt perspektiv ifrågasätter universella sanningar. Sanningen är enligt Foucault (1980) en konstruktion som formas inom det makt- och kunskapsnätverk där den formuleras. Kunskapen ger vissa instanser i samhället mer makt än andra – makt att definiera och sprida sina perspektiv och att definiera vad som är normalt respektive avvikande. Sådana *diskurser* är med Foucaults ord ”practices that systematically form the object of which they speak” (Foucault 1972:49). Dessa praktiker, som ofta är språkliga, gör världen begriplig utifrån de perspektiv som är giltiga i det omgivande samhället vid en bestämd tidpunkt. Diskurser blir med detta synsätt processer där sociala relationer upprättas och upprätthålls.

Poststrukturalistiska förklaringsmodeller utgår alltså från att meningskapande sker genom relationer. Yttranden, objekt och individer får sina betydelse och positioner i relation till varandra i specifika kontexter. *Positionering* används i avhandlingen i foucauldiansk mening som den process då ett subjekt av andra tillskrivs, eller själv intar, en plats i relation till andra aktörer, som kan vara exempelvis subjekt, diskurser, institutioner eller normer. Ett exempel på positionering är om någon frågar dig: ”från vilket land kommer du?” Frågan kan positionera dig som *icke-svensk* om det är så att du befinner dig i Sverige, eftersom frågan indikerar att du skulle komma någon annanstans ifrån. Men den ger dig också möjlighet att själv positionera dig genom ditt svar. Det är genom språkhandlingen som positioneringen görs.

Huruvida individen positioneras i en maktlös position eller i en maktposition är inte hens fria val. Positioneringar både formar och styrs av den situation individen befinner sig i, av andra som befinner sig i den och av rådande normer och maktrelationer. Det innebär också att makt eller maktlöshet inte är knutna till individer på ett statiskt eller inneboende sätt, utan är dynamiska relationer som skiftar i samspel med diskurser och subjektspositioner.

En utgångspunkt i avhandlingen är att den sociala världen inte enbart upprätthålls genom språkandet, utan även av materia och icke-mänskliga aktörer. För att kunna undersöka detta i empiriska analyser anlägger jag i denna avhandling ett materialsemiotiskt (Law 2009, Åsberg m.fl. 2012:33, se även 5.1) perspektiv som vidgar synen på vilka praktiker som kan vara meningskapande och verklighetskonstruerande. Perspektivet belyser hur betydelse skapas i processer där språk och materia verkar sammanflätat och oskiljaktigt, ömsesidigt påverkande varandra. Materia kan exempelvis vara tekniska föremål, kroppar, molekyler, mikroorganismer, organiska material, möbler och så vidare. Språket bär alltid spår av, formas av och samspelar med andra praktiker och materia. Hur den materialsemiotiska ansatsen återspeglas i valet av analytiska modeller diskuteras vidare i kapitel 5.

2.2 Postkolonialism

Postkolonialism utgör ett brett teoretiskt fält. Den gemensamma ambitionen är att ifrågasätta de perspektiv som västerlandet producerat som universella sanningar och som lett till skapandet och upprätthållandet av kolonialt förtryck, samt att bidra med nya perspektiv (se t.ex. Spivak 1988, Loomba 1998, Landström 2001). Vetenskapsteoretikern Catharina Landström (2001) skriver i introduktionen till antologin *Postkoloniala texter* att kritiken riktas mot ”den kunskap om människor som producerats inom västerlandets dominerande samhällsvetenskap och humaniora, eftersom denna kunskap har använts för att legitimera geopolitiska orättvisor” (Landström 2001:7 f.).

Sambanden mellan språk, kunskap och makt är centrala studieobjekt i det postkoloniala perspektiv som jag i denna avhandling ansluter mig till. En stor del av teoribildningen bygger på Foucaults idéer om hur kunskapsproduktion alltid är kopplad till utövande av makt. Denna koppling blir även tydlig i Edward Saids (2000 [1978]) banbrytande verk *Orientalism*. Orientalism definieras av Said som en institution ”som användes för att hantera Orienten – hantera den genom att göra yttranden om den, auktorisera synpunkter på den, beskriva den, undervisa om den, kolonisera den, härska över den – kort sagt orientalismen som ett Västerlandets sätt att dominera, omstrukturera och utöva myndighet över Orienten” (Said 2000 [1978]:65 f.). Said visar hur orientalism som institution konstituerats genom binära representationer av öst (*orienten*) och väst (*occidenten*). De västerländska kolonialmakterna konstruerade bilder av sig själva som rationella, disciplinerade och utvecklade genom att konstruera ”de andra”, de ”österländska”, som oförnuftiga, barbariska och statiska (Said 2000 [1978], Loomba 1998:47). På det viset blev ”Väst” till genom konstruktionen av ”Orienten”.

Sociologen Avtar Brah menar att kolonialismens historia utgör den bakgrund mot vilken vår tids Europa har vuxit fram och kan förstås (Brah 2001:174 f.). En stor del av Europas länder, inklusive Sverige¹, hade kolonier. Detta har, enligt Brah (2001), bidragit till den situation vi har idag, med växande rasism och nationalism som tar sig en mängd olika uttryck och som integrerade i varandra både skapar konflikter och väcker motstånd, mellan och inom nationer. Nedan kommer jag inledningsvis redogöra för de postkoloniala perspektiv på nationalism som jag anlägger i avhandlingen för att sedan redogöra för min teoretiska förståelse av rasism.

2.2.1 Nationalism

Kolonialism har en tydlig koppling till nationalism, och Homi K. Bhabha (1990) pekar ut nationalstaten som en upprätthållare av det koloniala arvet.

---

¹ Sverige hade under 1600-, 1700- och 1800-talen flera kolonier, bland annat den västindiska ön Saint-Barthélemy som var en svensk koloni under 94 år (<<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/saint-barthelemy>>. Hämtat 2016-03-21).

Nationen, och berättelserna om nationen, bidrar i vår globaliserade värld till att kategorisera och hierarkisera människor på basis av deras tillskrivna nationstillhörighet. Nationen och dess gränser skapas symboliskt, genom metaforer, berättelser och myter om nationens historia. Den blir med Benedict Anderssons (2006) ord ”en föreställd gemenskap”: en kulturellt föreställd politisk gemenskap som inkluderar nationens folk och skapar gränser gentemot dem som inte betraktas som tillhörande folket. De vardagliga praktiker som hela tiden skapar och upprättar sådana nationella gemenskaper kallas av Michael Billig (1995) för *banal nationalism*. Denna banala nationalism – som att hissa flaggan eller beskriva något som ”svenskt” – passerar obemärkt för att den inte klassas som det vi oftast tänker på som nationalism. Banal nationalism skiljer sig från den ideologiska nationalismen, som har en uttalad strävan att upprätthålla den föreställda gemenskap som nationen utgör. Men på grund av ständiga repetitioner genom vardagliga praktiker är det ändå den banala nationalismen som hela tiden håller nationens grund och gränser stabila.

Varken en nation eller den grupp som definieras som en nations folk har gemensamma inneboende egenskaper, utan nationen måste – kanske just därför – hela tiden konstrueras och upprätthållas på olika sätt, bland annat genom språket. Gustav Westberg (2016) visar exempelvis hur en svensk nationalitet konstrueras och upprätthålls genom legitimerande diskurser om hur svenska föräldrar ska vara. I Westbergs analyser av föräldraskapsrepresenterande texter från 1870-talet framgår att representationerna präglas av en särartstänkande kolonial kunskapstradition, där både nationalitet och ras, liksom kön, klassificeras utifrån socialdarwinistiska teorier om naturgivna kännetecken och skillnader (Westberg 2016:76 ff.). Westbergs studie visar också hur svenskt föräldraskap under 2010-talet framställs som etablerad kunskap, upprätthållen genom hänvisningar till normföreställningar om hur svenska föräldrar är (Westberg 2016:186 ff.). Westbergs studie ger med exemplet föräldraskap en bild av hur nationen historiskt konstituerats utifrån kolonialistiska idéer och upprätthålls diakront genom banala nationalistiska praktiker.

2.2.2 Rasism

Det postkoloniala perspektivet sätter in rasism i ett historiskt och geopolitiskt sammanhang, där den rasism som finns idag är ett arv från västerlandets kolonisering och exploatering av andra världsdelar (hooks 1992, Brah 2001). Rasism definieras i denna avhandling på en övergripande nivå som ett system av praktiker och diskurser som särskiljer och hierarkiserar människor utifrån essentiella föreställningar om ras, kultur, etnicitet och religion (jfr de los Reyes & Wingborg 2002:10, Gardell 2011:78). Särskiljandet görs utifrån föreställningar om vad som utgör normen och vad som avviker från den. Vithet är en sådan normpositionering med ursprung i kolonialismen. Vithet

återskapas och upprätthålls av de praktiker som normaliserar vita privilegier och pekar ut, ifrågasätter, misstänkliggör och diskriminerar dem som inte betraktas som vita (Ahmed 2007, Mattsson 2010). I avhandlingen skriver jag om detta som *vithetsnormer*.

Utifrån min konstruktivistiska, pragmatiska språksyn betraktar jag rasistiska handlingar, i synnerhet språkhandlingar, som performativa: de skapar och återskapar kategoriseringar utifrån bland annat hudfärg, religion, nationalitet, etnicitet och kön, och diskriminerar individer och grupper av individer på basis av dessa kategoriseringar. Den definition av rasism som jag utgår från ska också förstås utifrån ett processinriktat perspektiv. Jag betraktar både rasism och andra sociala system och strukturer som pågående konstruktioner, där motstånd, ambivalens och förändring har avgörande betydelse för hur rasism verkar (se även 5.1.1).

Som Brah (2001:187) påpekar är rasism i Europa idag snarare en mångfald av rasismer än en enda förtrycktande struktur. De olika diskrimineringsformerna har olika primära riktningar och benämns också olika. Islamofobi eller antimuslimsk rasism² riktas mot muslimer, migratism riktas mot personer som flytt eller migrerat, kolonialrasism eller afrofobi riktas mot svarta personer, ibland specifikt mot personer med bakgrund i något afrikanskt land, antisemitism riktas mot judar och antiziganism riktas mot romer (Brah 2001:187, Hornscheidt & Landqvist 2014:64 f.). Dessa olika former är inte parallella utan integrerade med varandra. Islamofobi tar sig olika uttryck beroende på om den riktas mot personer som utöver att kategoriseras som muslimer också kategoriseras som svarta eller immigranter³. Migratism drabbar dessutom individer olika beroende på varifrån, och vart, de migrerar. Personer som emigrerar från ett nordiskt eller västeuropeiskt land till Sverige utsätts inte för samma diskriminering som den som emigrerar eller flyr från Syrien eller Eritrea. Integreringen av olika rasismer är bland annat verksam i de praktiker, lagar och institutioner som reglerar rörelsefriheten för människor mellan nationers gränser (Brah 2001:192 ff.).

Ifråga om migration och integration blir det tydligt att rasism också verkar i samspel med nationalism. Inom ramen för nationalistiska praktiker och diskurser aktualiseras ofta etnicitet, inte sällan i samspel med religion (Brah 2001:181). Etnicitet är situationsberoende och föränderligt, men kan framställas som något essentiellt och ”rent” inom rasistiska och nationalistiska

---

² Även begreppet *antimuslimsk rasism* förekommer. Hornscheidt (2014:82) menar till exempel att det kan vara att föredra när det handlar om strukturell diskriminering då ”-fobi”-begreppen tenderar att anknyta till en syn på diskriminering som individuella handlingar.

³ Den neutrala termen för en person som bytt hemort är *migrant*. Sett utifrån det tidigare hemlandets perspektiv är personen en *emigrant*, och sett utifrån det nya landets perspektiv är personen en *immigrant*. Jag kommer att använda ordet immigrant i de fall där det är relevant att synliggöra att personen exempelvis diskrimineras i det nya landet på grund av att hen har flyttat dit. Migrant kommer att användas som en generell term för personer som flyttat eller flyttar mellan länder. *Invandrare* kommer jag enbart att använda i redogörelser för tidigare studier eller analysmaterial där ordet används.

diskurser. Sådana diskurser exkluderar dem som betraktas som ”de andra”, vilket leder till polarisering och uppdelning (Brah 2001:183, 195). Skillnads-skapandet blir ofta vad Brah (2001:196) talar om som ”den modalitet med vilken dominans uttrycks”. Brah menar dock att vi också måste uppmärksamma skillnadsskapande som en metod för att erkänna grupperns särart och för att motverka det förtryck och den exploatering som grupper utsätts för på grund av exempelvis tillskriven etnicitet eller ras (ibid.).

Många teoretiker, bland annat Brah (2001:177), menar att rasism alltid är sammanvävd med sexism, och att kvinnor drabbas av rasism på andra och mer kraftfulla sätt än de flesta män. De båda formerna av diskriminering, sexism och rasism, förstärker varandra. Denna utgångspunkt anknyter till ett intersektionellt perspektiv, där *intersektionalitet* är ett begrepp för att analysera makt utifrån antagandet att kategoriseringar och subjektpositioner formar och förstärker varandra (de los Reyes m.fl. 2003, Lykke 2003, Hornscheidt 2014). Perspektivet har huvudsakligen använts för att visa hur kön tillskrivs, uppfattas och iscensätts i samspel med kategoriseringsgrunder som klass, ras och sexualitet (Moraga & Anzaldúa 1983, Crenshaw 1991, Rosenberg 2007).

Begreppet har även använts för att kritiskt analysera den feministiska rörelsen och vita, heterosexuella medelklasskvinnors dominans i den (Lorde 1984). Feministisk intersektionalitet inbegriper, liksom postkolonialism, kritik mot universalismen, mot framställningen av kunskap som allmängiltig och mot osynliggörandet av de normsystem och maktstrukturer som ligger bakom sådana framställningar (de los Reyes & Mulinari 2005:67). Det intersektionella perspektivet har i delstudie III och IV anlagts för att visa dels hur kvinnors utrymme inom feminismen varierar beroende på deras andra positioneringar, dels hur rasism drabbar kvinnor och män olika.

2.3 Rasistisk privilegiering och diskriminering

Avhandlingen ansluter till diskursanalytisk forsknings syn på rasism som ett strukturellt fenomen som uppträder på ett systematiskt sätt i vitt skilda sammanhang. Språkvetarna Hornscheidt och Landqvist (2014:7 f.) definierar strukturell diskriminering som ett negativt urskiljande, som kan yttra sig genom att en människa blir tilltalad eller omtalad som representant för sin grupp och behandlad och bemött på ett negativt sätt. När människor särskiljs negativt och konstrueras som avvikande och lägre stående, skapas samtidigt en motsatt pol, där vissa individer konstrueras som normala, med önskvärda egenskaper, och privilegieras utifrån denna kategorisering (se t.ex. de los Reyes & Kamali 2005:12 och Hornscheidt & Landqvist 2014:66). Diskriminerade positioner skapas alltså genom privilegiering, och vice versa. Det är två effekter av samma process, där människor definieras, värderas och behandlas i relation till varandra.

Privilegiering och diskriminering kommer till uttryck genom, och upprätthålls av, handlingar, däribland språkhandlingar. Handlingarna behöver dock inte vara avsiktliga eller medvetna och privilegiering och diskriminering upprätthålls inte nödvändigtvis av enskilda individer. Istället är mekanismerna som gör vissa ord eller språkhandlingar privilegierande eller diskriminerande en del av övergripande sociala strukturer, som skapar både kategorier och allmänna föreställningar och normer om dem (Hornscheidt & Landqvist 2014:60 f.). Enligt denna syn, som går i linje med postkoloniala perspektiv, är det alltså själva särskiljandet av människor som konstruerar exempelvis svenskar, vita, muslimer och invandrare som grupper. Till min teoretiska förståelse av strukturell privilegiering och diskriminering hör också förändringspotentialen, som finns ständigt närvarande i den pågående konstruktion som sociala strukturer utgör. Sociala strukturer bärs upp av sociala praktiker som upprepas genom handlingar, vilket innebär att förändringar i handlingsmönster leder till förändringar i strukturerna.

Rasism kommer bland annat till uttryck genom de sätt som personer och grupper benämns och beskrivs. Dessa benämningar och beskrivningar blir diskriminerande i den specifika kontext där de görs. Landqvist (2015) har utifrån ett språkvetenskapligt perspektiv studerat ordet *somalier* i kommentarsfältsinlägg på webbsidan Avpixlat⁴. Analysen visar bland annat hur ordet *somalier* används som en nedsättande benämning och hur gruppen somalier generaliseras och tillskrivs negativa egenskaper (Landqvist 2015:111). Språklig rasism kan också vara mer implicit, där språkhandlingar aktualiserar rasistiska strukturer. Koloniala föreställningar återopas exempelvis språkligt genom uttryck som *kolonialstil*, *kolonialkänsla* och *kolonialarkitektur*, vilket har undersökts av Hornscheidt (2010). Dessa uttryck, som Hornscheidt studerar i svenska medier, ger positiva referenser till kolonialtiden och upprätthåller kolonialismen som en central utgångspunkt för ett nationellt identitetsskapande (Hornscheidt 2010:121).

Rasistiska språkhandlingar kan också vara kategoriseringar av ”vi”- och ”de”-grupper, vilket bland annat har studerats av statsvetaren Kristina Boréus (2006b). Sådana kategoriseringar både särskiljer och positionerar olika grupper av människor i relation till varandra. Boréus visar bland annat hur politiker i debatter och valkampanjer talar och skriver om *flyktingar* och *invandrare*. Framställningar av *invandrare* har ofta ett så kallat nyttoperspektiv, där personer som migrerat till Sverige bedöms utifrån om de bidrar till svensk ekonomi genom att arbeta och betala skatt (Boréus 2006b:30). Ett sådant nyttoperspektiv behöver inte per definition vara diskriminerande, men enligt Boréus kan det ”öppna upp för diskriminerande objektivering genom att legitimera ett synsätt där nyttigheten hos en grupp värderas, utan att gruppens egna intressen nödvändigtvis vägs in i kalkylen” (Boréus

---

⁴ Avpixlat är en omdebatterad webbplats som samlar skribenter med mycket negativa attityder till immigranter, flyktingar och människor som de kategoriserar som icke-svenska.

2006b:30). På ett liknande sätt kan tolerans som förhållningssätt mot immigranter skapa diskriminerande och privilegierade positioner. I en sådan diskurs konstrueras migration och mångfald som problem som måste hanteras medan till exempel svenskar eller européer positioneras som toleranta inför dessa problem, vilket i sin tur skapar grupper av migrerade ”andra” som ska tolereras (se t.ex. Blommaert & Verschueren 1998, Lentin & Titley 2011).

Andrafiering är en återkommande typ av språklig rasism. Den förekommer också i språkliga framställningar av immigranter som en grupp av ”hotfulla andra”. Denna retoriska konstruktion är vanligt förekommande hos europeiska högerpopulistiska partier, och har studerats av språkvetaren Ruth Wodak (2015). Samtidigt som ”de andra” urskiljs och pekas ut som syndabockar så konstrueras en offerposition åt folket, som sägs drabbas av den politiska situation som ofta benämns mångkultur eller multikulturalism (Wodak 2015, se även Lentin & Titley 2011).

Ofta görs också skillnad mellan folket och den politiska och mediala eliten, som påstås försvara och därmed bidra till den så kallade multikulturalismen. Denna elit positioneras som *politiskt korrekta*, eller *pk*. Uttrycket *pk* används, enligt tidigare studier (Jonsson 1993, 2011, Fairclough 2003, Clyne 2005), både för att skapa en politisk positionering i motsättning till etablerade politiker och medier och för att rättfärdiga språkbruk och åsikter som är diskriminerande. Rättfärdigande strategier är, enligt Teun van Dijk (1992), ett förnekande av rasism. Vid sidan av anklagelserna om en censurerande politisk korrekthet förnekas rasism bland annat genom fraser som ”jag är inte rasist, men”, följt av ett rasistiskt yttrande, och framställningen av rasistiska åsikter som objektiva fakta.

Rasism kommer också till uttryck genom konstruktioner av nationell identitet, där exempelvis svenskhet konstrueras med andra kulturer som motpol. Studier av svenskhet har framförallt gjorts inom andra samhällsorienterade ämnen än språkvetenskapen. Paulina de los Reyes och Masoud Kamali (2005) har till exempel skrivit om hur den privilegierade positionen som svensk skapas när andra positioner pekas ut som icke-svenska. Svenskheten får en status som ideal och eftersträvansvärd, men den är inte tillgänglig för alla. Individerna måste leva upp till vissa normer för att kunna inta positionen som svensk och åtnjuta ekonomiska, sociala och symboliska privilegier, exempelvis i form av tolkningsföreträde (de los Reyes & Kamali 2005:16 f.).

Det reglerande normsystem som gör svenskheten exkluderande är kopplat till vithetsnormer (Hübinette & Lundström 2011). Vithet är ett privilegierande normsystem som upprätthåller rasism genom att konstruera den vita kroppen som den universella utgångspunkten (se t.ex. Frankenberg 1993, Dyer 1997, Ahmed 2004, 2011, Mattson 2010). Den svenska vitheten som normposition befästs genom konstruktioner av Sverige som tolerant och godhjärtat, vilket upprätthåller föreställningar om nationen och dess gränser,

som i sin tur upprätthåller uppdelningen mellan det ”svenska” och det ”icke-svenska” (Hübinette & Lundström 2011:7 f.).

Även religion utgör en motpol i rasistiska konstruktioner av nationen, vilket religionshistorikern Mattias Gardell (2011) visar med islam som exempel. Islamofobi och svenskhet konstrueras ömsesidigt då fördomar om muslimer som bundna av sin religion, som kvinnoförtryckande och som omoderna ställs emot föreställningar om Sverige som en sekulariserad och modern nation med självständiga individer som väljer sin trosuppfattning frivilligt. Denna konstruktion är en återkommande ”standardberättelse om Sverige som ett kulturellt och religiöst homogent land” (Gardell 2011:23).

Svenskhet konstrueras också i samspel med genusdiskurser, vilket undersöks i Westbergs (2016) ovan nämnda studie av hur föräldraskap legitimeras under tre olika tidsperioder. I analyserna av föräldraskapsrepresentationer från 2010-talet visar Westberg hur barnuppfostran och jämställdhet mellan mammor och pappor formar den svenska positionen genom att kontrastera den mot andra, icke-svenska, positioner. Reglerande diskurser legitimerar vissa typer av föräldraskap för att de är svenska; i texterna formuleras påstående med sanningsanspråk på hur svenskt föräldraskap är, bland annat att ”svenska föräldrar är lyhörda och jämställda” (Westberg 2016:188).

Konstruktioner av svenskhet, eller någon annan privilegierad position, är oftast osynliga och bidrar till att befästa både det som positioneras som normen och det som positioneras som det avvikande.

2.4 Forskarens position

Att reflektera över den egna positionen är centralt inom diskrimineringsforskning (se t.ex. de los Reyes m.fl. 2003). Reflektionerna handlar om att vara medveten om sina privilegier, i synnerhet för den som forskar om diskriminering hen inte själv är drabbad av. Utifrån avhandlingens poststrukturalistiska ansats är inte positioner inneboende i oss, utan påtvingas eller erbjuds oss som ett resultat av de nätverk vi ingår i, där maktrelationer uppstår enligt återkommande mönster (se 2.1).

Den egna positionen är, i likhet med de teoretiska ramarna, en utgångspunkt som påverkar forskningen och som behöver förtydligas och klarläggas. Min position som privilegierad vit och utan egna erfarenheter av att utsättas för rasism är central för hela min forskningsprocess. Mitt val av fokus och material, mina tolkningar och formuleringar av resultaten görs utifrån den position jag har. Det är viktigt att som forskare vara medveten om detta och vara uppmärksam på att den diskriminering och/eller privilegiering som studeras inte förs vidare genom forskningen.

Inom kritiska vithetsstudier har ingående diskussioner förts om hur vita personer kan studera rasism utan att samtidigt vidmakthålla de förtryckande strukturer som vitheten upprätthåller (Frankenberg 1993, Dyer 1997, Ahmed

2004, 2011). Reflektionen handlar inte enbart om att se sin egen vithet – som Sara Ahmed (2004:1) påpekar är vitheten osynlig enbart för den som själv bär den – utan om att kontinuerligt skriva fram sina privilegier och ta ansvar för dem (Probyn 2004:7, 14). Den explicita självpositioneringen och reflektionen är viktig, men det handlar också om att ta ansvar för frågeformuleringar, syften, metodval, teoretiska antaganden och tolkningar av resultaten. Precis som i avhandlingens studier har jag försökt analysera vilka normföreställningar jag själv riskerar att befästa genom mitt språkande, utifrån den position och det sammanhang jag agerar i. Ett sätt att göra detta är att inta ett nyanserande, kritiserande och problematiserande förhållningssätt både inför den kunskap jag själv producerar i och med avhandlingen och den kunskap som produceras av andra i de analyserade kommentarsfälten och debatterna.

Jag tror också att det är viktigt att studera privilegiering och diskriminering integrerat. Att enbart rikta uppmärksamheten mot någon av dem kan gesken av att de verkar fristående från varandra. Ett angreppssätt som inkluderar analyser av båda effekterna synliggör de privilegierade positioner som annars riskerar att passera obemärkta i forskningen.

Ett annat övervägande handlar om att vara medveten om att studier av förtryck, konflikter och polarisering innebär en risk att befästa strukturerna. När jag väljer att analysera interaktionen mellan riksdagens partiledare, eller mellan personer som definierar sig som rasifierade respektive vita, och resultaten visar att det finns polariseringar, så blir det särskilt viktigt att ha ett konstruktivistiskt perspektiv i diskussionen av resultaten. Att lägga fokus på hur strukturer upprätthålls och förändras processuellt blir ett sätt att uppmärksamma även det ambivalenta, det motsägelsefulla och det heterogena i de situationer där privilegiering och diskriminering sker. Då framträder både motstånd och förändring på ett tydligt sätt, och öppnar för möjligheten att luckra upp polariseringar, konflikter och förtryck istället för att befästa dem.

Ovanstående reflektioner är också kopplade till en position som antirasist. Valet av avhandlingsämne har inte varit en slump, utan det har tagit form både utifrån mitt stora intresse för språk och språkets relation till den sociala världen och utifrån mitt personliga engagemang mot diskriminering i alla former, inte minst rasism. Antirasistiska positioner är inte enhetliga, utan formas i samspel med andra positioner. I en vetenskaplig kontext, och utifrån min position som vit forskare, kännetecknas min antirasism av ambitionen att på vetenskaplig grund förstå hur rasism upprätthålls, befästs, utmanas och förändras, oavsett vem som står bakom ett yttrande. Viljan att tränga in i språkets mekanismer och se vad som sker bortom det översta lagret av samhällsdebatterna har varit vägledande under forskningsprocessen.

3 Politiska samtal och interaktion i digitala medier

I avhandlingen studeras interaktion. Fokus ligger huvudsakligen på talad och skriven interaktion som sker mellan människor, men en viktig utgångspunkt är att denna interaktion också inbegriper icke-mänskliga aktörer, så som tekniska artefakter knutna till de medier där interaktionen äger rum. I detta kapitel presenteras en översikt över den forskning som utgör bakgrunden till avhandlingens studier av interaktion. Inledningsvis, i 3.1, presenteras forskning om politikersamtal, vilken framförallt är relevant för studie V. Därefter belyser jag två områden som utgör forskningsbakgrund för övriga studier, där analysmaterialet består av kommentarsfält på internet och på det sociala bilddelningsmediet Instagram. I 3.2 redogör jag för studier som specifikt har undersökt interaktion i digitala medier. I 3.3 vidgas betraktelsen av digitala medier i en redogörelse för hur dessa nya arenor för offentlig diskussion och debatt har studerats som del av ett demokratiskt samhälle.

3.1 Politikersamtal

Språkvetenskaplig forskning om politikersamtal av olika slag har bland annat fokuserat på specifika diskurser och utmärkande drag i parlamentarikers debattinlägg (Bayley 2004), retoriska strategier hos journalister och partiledare i utfrågningar och intervjuer (Svennevig m.fl. 2014), politikers positioneringar av sig själva och varandra (Cabrejas-Peñuelas & Díez-Prados 2014) och skillnader mellan manliga och kvinnliga politikers tal och talutrymme (Thelander 1986).

Tidigare undersökningar som satt interaktionen mellan politiker, och ibland även journalister och programledare, i fokus har ofta studerat samtalsdrag och sekventialitet med *conversation analysis* (CA) som metod (Clayman & Heritage 2002, Ekström 2008). Fråga-svar-strukturer, avbrott, öppningar, avslut och positioneringar är några aspekter som har studerats och pekats ut som särskilt formade av det institutionella samtal som den politiska intervjun utgör.

Positionering studeras inom CA-forskningen som ”stance-taking”, en aktivitet som sätter talaren och hans subjektiva utgångspunkter i relation till andra (se t.ex. Nyroos 2012:26). Positioneringar i samtal åstadkoms bland

annat genom subjektiv modalitet och epistemiska markörer som ”jag tycker” (Kärkkäinen 2003, Karlsson 2006).

Även evalueringar kan vara positionerande. I en diskursanalytisk studie av spanska valdebatter har Ana Cabrejas-Peñuelas och Mercedes Díez-Prados (2014) undersökt hur politiker positionerar sig själva och varandra genom evaluerande yttranden. Författarna tillämpar *appraisal* som metod för att studera hur bedömningar framställer politikerna i relation till varandra (se 5.2.1 för introduktion till *appraisal*). Analyserna visar att partiledarna gör positiva bedömningar av sin egen och partiets trovärdighet och negativa bedömningar av motståndaren, vilket Cabrejas-Peñuelas och Díez-Prados (2014:181) tolkar som en strategi politikerna använder för att vinna väljarnas stöd.

Relationen mellan politiker och journalister studeras utifrån ett medie-och kommunikationsvetenskapligt perspektiv av Mats Ekström (2008). Ekström menar att politikerintervjun är en form av institutionaliserad interaktion som både är iscensatt och ger upphov till förhandlingar av makt. Ekström visar bland annat hur deltagarna iscensätter sina roller i interaktionen. Intervjun styrs av journalisten som får politikern att svara, kommentera, försvara eller förklara sig (Ekström 2008:409 f.). Politikern iscensätter här en roll som utfrågad, och skapar samtidigt en roll inför tittarna som representant för sig själv som politiker, för partiet och för den ideologi partiet har.

I studier där mediet inkluderas som studieobjekt anläggs ibland ett multimodalt perspektiv där andra aspekter än de rent lingvistiska undersöks. Genusvetaren Kirsten Gomard (1999) tittar exempelvis på hur höga debattbord förhindrar korta politiker, i det här fallet kvinnor, att använda ett fritt kroppsspråk, och hur kamerans placering i förhållande till deltagarna bidrar till att den som omväxlande har ögonkontakt med ordföranden och debattmotståndaren ser ut att ha en flackande blick. Språkvetaren Hanna Söderlund analyserar konstruktioner av kön i humorprogrammet *Parlamentet*, det vill säga en fiktiv politikerdebatt. Hon visar bland annat hur blickar och kroppsspråk är en del av de interaktiva strategierna för att erkänna eller underkänna en deltagares skämt (Söderlund 2012, 2016).

3.2 Interaktion och diskurser i digitala medier

Nedan presenterar jag forskning om interaktion och diskurser i digitala medier, framförallt språkvetenskaplig sådan, men även språkinriktad forskning från andra discipliner. Jag redogör för studier som undersöker interaktion i digitala kontexter och forskning som använder material från digitala kontexter för att studera exempelvis diskurser eller litteracitet.

Computer-mediated communication (CMC) är ett begrepp för mänsklig kommunikation som sker via något tekniskt medium, exempelvis datorn eller mobilen (Örnberg 2009). Den samlade CMC-forskningen pekar på att

mediet har betydelse för språkbruk och interaktionsmönster. Även om vi i stort sett gör samma saker online som offline så gör vi dem ibland på andra sätt rent språkligt.

Språkbruk på internet och i andra digitala medier har flera utmärkande drag som utvecklats genom tekniken och de funktioner mediet kunnat erbjuda. Hur dessa drag tar sig uttryck och används i olika medier har studerats av språkvetare som bland annat varit inriktade mot att undersöka chattspråk (Freiermuth 2011), ordförhandling i diskussionsforum (Myrendal 2015), ungdomsspråk i sms, bloggar, chatt och e-post (Bellander 2010), språkbruk i sms (Hård af Segerstad 2005) och smilisar och andra ikoner (Virtanen 2006).

Interaktionen i digitala medier har ofta studerats som samtal med samtalsanalytiska verktyg, men mycket skiljer det digitalt skrivna samtalet från det talade, exempelvis den asynkrona turtagningen med andra system för sekventialitet än de som är verksamma i tal. Sociologen Marie Flinkfeldt benämner i sin studie av internetforum denna typ av skrivna interaktion för ”text-in-interaction” (istället för ”talk-in-interaction”) (Flinkfeldt 2016:59). Diskussionen om de utsuddade gränserna mellan talat och skrivet språk är pågående, och behovet av metoder som inte entydigt riktar in sig på det ena eller andra mediet har påtalats (se t.ex. Herring 2010, Idevall & Bellander 2014). Här har språkvetenskapen en fortsatt viktig uppgift, och den samlade kunskap som redan finns om språkbruk och interaktion utgör grunden för att bättre förstå kommunikation i nya medier.

I takt med att människor har tillbringat mer och mer tid på internet och i sociala medier har dessa arenor också kommit att bli viktiga källor för kunskap om olika sociala praktiker och samhällsdiskurser. Det finns idag gott om diskussionsforum där vi kan uttrycka våra åsikter om olika saker och prata med andra om privata och politiska ämnen. Digitala medier som plats för diskussion och kunskapsproduktion har av språkvetare bland annat studerats med syfte att undersöka föräldraskap och hälsa (Hanell & Salö 2015), vardagligt skriftbruk i digitala kontexter (Barton 2010, Bellander 2010, Lee & Barton 2011) och diskurser om kön och sexualitet (Idevall & Bellander 2014, Wojahn 2015, Westberg 2016).

Wojahn (2015) analyserar kommentarsfältsinlägg som utgör negativa re_aktioner⁵ på aktiva språkförändringar som är feministiskt motiverade. Det handlar bland annat om diskussioner av pronomenet *hen* och förslaget att byta ut yrkestiteln *brandman* till någon icke-könande benämning (Wojahn 2015:154). Syftet är att undersöka varför och med vilka argument personerna i kommentarsfältet re_agerar negativt. Wojahns analyser av diskursiva strategier visar olika sätt att göra motstånd, men även hur motståndet upprätthåller vissa normföreställningar om kön och sexualitet och hur dessa normföre-

---

⁵ Wojahn använder skrivsättet med understreck för att markerar att han betraktar språkbrukarnas re_aktioner som aktiva handlingar (Wojahn 2015:10). Se även not 18 om skrivsättet re_producera.

ställningar försvaras. Det starka motståndet antyder att kommentarsskribenterna utgår från att språkliga förändringar också kan förändra sociala praktiker och identiteter, vilket går emot deras explicita hävdanden att kön och sexualitet ska ses som något naturligt och statiskt (Wojahn 2015:189). I det flerröstade samtal som kommentarsfälten utgör kommer de dynamiska, ambivalenta och motsägelsefulla diskurserna till uttryck både inom och mellan inläggen. Wojahns studie är ett exempel på hur diskursiv heterogenitet kan studeras och på hur internet erbjuder kontexter med material till sådana analyser. Det är framförallt i detta forskningsfält om diskurser och social praktik som avhandlingen positionerar sig, även om interaktionen också till viss del har studerats utifrån ett CMC-perspektiv.

3.3 Demokrati online och offentlighetens nya arenor

Forskning om offentlighet och demokrati på internet har huvudsakligen bedrivits inom andra fält än språkvetenskapen, som medie- och kommunikationsvetenskap, journalistisk och sociologi. Den tidiga forskningen om individens roll på internet och i andra digitala miljöer lyfte fram de positiva aspekterna av de nya medierna, så som individens möjligheter att forma sina egna identiteter (Turkle 1997). Internet och sociala medier har sedan dess övergått till det stadium som ibland kallas för Web 2.0, bland annat karaktäriserat av användarnas medskapande och inflytande över medierna. I takt med denna utveckling har analyserna och diskussionerna blivit mer kritiska (se t.ex. Dahlgren 2009). Föreställningen om internet som en demokratisk offentlig arena som erbjuder lika villkor för deltagande har ifrågasatts och utforskats. I avsnitt 3.3.1 redogörs för forskning om offentlighet och hur internet och sociala medier kan förstås som offentliga arenor. I avsnitt 3.3.2 belyser jag deltagande i dessa arenor.

3.3.1 Offentlighet och internet

Offentlighet är ett begrepp som är nära sammankopplat med demokratibegreppet och medborgares möjligheter att göra sin röst hörd och ha inflytande i samhället. Sociologen Jürgen Habermas (2003) teorier om den moderna offentlighetens uppkomst och mediers roll för att skapa arenor för offentliga samtal återkommer i en stor del av den forskning som utforskar internet (se t.ex. Dean 2001, Dahlberg 2007). Internet har ofta betraktats som en utvidgning av den redan existerande offentligheten (Goldberg 2011:741), där det tillskrivits en potential att bli en demokratisk arena (Papacharissi 2012). Huruvida denna potential har realiserats eller inte är en tvistefråga inom forskningen och studier har belyst frågan från ett flertal olika perspektiv. Forskare har bland annat undersökt hur tillgängligheten till mötesplatser där åsikter kan yttras involverar medborgarna i det offentliga, hur internets glo-

bala åtkomst ökar kontakten mellan människor världen över och hur internet präglas av kommersialisering (Papacharissi 2012).

Offentlighet är också ett begrepp som definieras i relation till det som inte är offentligt, det vill säga det privata. Internet kan betraktas som privat i det avseende att människor kan vara selektiva i sitt deltagande i och konsumering av internet, där det till skillnad från i offentligheten offline går att enbart röra sig på ställen som är av privat intresse (Dahlberg 2007:829). Internet är, enligt medie- och kommunikationsforskaren Zizi Papacharissi (2012:20), både privat och offentligt.

Olika sammanhang, både online och offline, konstrueras som privata eller offentliga av olika praktiker, inte minst språkliga. Språkvetenskaplig forskning om kommunikation i offentliga kontexter på internet har framförallt fokuserat på interaktionen mellan myndigheter och medborgare, där myndigheter numera också finns på plattformar där människor agerar som privatpersoner. Marie Sörlin och Hedda Söderlundh (2014) analyserar dialoger på Försäkringskassans Facebooksida med syfte att ta reda på hur myndigheten och dess kunder hanterar offentligt och privat i sin kommunikation (Sörlin & Söderlundh 2014:459). På Facebook är gränsen mellan offentligt och privat oskarp i och med att det är en semi-publik arena, men Sörlins och Söderlundhs analyser visar hur deltagarna själva skapar gränser språkligt. Det sker bland annat när både myndigheten och en privat frågeställare låter bli att bemöta frågeställarens vänner när dessa postar inlägg i samtalet (ibid. s. 567). Av vänner som lägger sig i samtalet väljer några att kommentera ärendet på ett formellt sätt, medan andra fokuserar på de privata aspekterna. På det viset blandas privat och offentligt i en och samma dialog. Denna gråzon har även undersökts av Andreas Nord (2015), i en analys av hur en privat frågeställare och en kommunföreträdare hanterar och språkligt förhandlar om sociala roller och relationer.

3.3.2 Deltagande: exkludering och inkludering

En central aspekt i många studier av internet och digitala medier som en ny sorts offentlighet är makt och deltagande. Deltagande kan studeras utifrån vem som faktiskt deltar aktivt i exempelvis kommentarsfält eller diskussionsforum. Detta står i fokus i Olof Anders Larssons (2011) avhandling som undersöker interaktivitet på svenska nyhetstidningars webbsidor. Larsson kommer bland annat fram till att aktivt deltagande inte ökar bara för att tidningar och andra massmedier finns på internet och erbjuder fler möjligheter till interaktivitet, utan att besökarna betar sig ungefär som de gör i förhållande till journalistik offline.

Deltagande har också studerats med fokus på hur inkluderande och exkluderande praktiker begränsar användarnas möjligheter att faktiskt påverka och engagera sig i offentliga samtal. Internet har av många ansetts vara en plats där olika perspektiv och världsbilder kan mötas i ett demokratiskt samtal,

men forskning har också visat att internet består av kluster där likasinnade dras till varandra och skapar avgränsade platser (Dahlberg 2007:381). En av dem som studerat detta är statsvetaren Jodi Dean (2001), som utifrån Habermas och Seyla Benhabibs teorier om offentliga salonger myntar begreppet *cybersalonger* för att tala om gemenskaper online. En cybelsalong formas av dem som deltar och som skapar normer för vad som får och inte får skrivas och tryckas. Dean diskuterar bland annat hur rasism och andra extrema åsikter får fritt spelrum i cybersalonger där det skapas politisk konsensus, och hur denna konsensus exkluderar oliktankande.

Analysen av cybersalonger på internet har bland annat gjorts av sociologen Magdalena Kania-Lundholm (2012), som undersökt nationalistiska diskurser i diskussionsforum. Studien visar hur nationalism tar sig nya politiska uttryck på internet, där användare utnyttjar det digitala mediets möjligheter för att forma nationella identiteter och engagera sig i diskursiva förhandlingar om vad en sådan identitet, och nationen, kan vara (Kania-Lundholm 2012:218). Från språkvetenskapligt håll har både diskriminering i kommentarsfält och på rasistiska webbplatser studerats (Landqvist 2014, Wojahn 2015), men utan diskussioner om betydelsen av den offentliga platsen online och de olika aspekter, utöver språket, som kan bidra till att forma både diskurser och möjligheterna att delta.

4 Material

Studieobjektet i denna avhandling är diskursiva processer där rasism på olika sätt kommer till uttryck. Jag intresserar mig framförallt för hur denna process sker språkligt i interaktion. Utifrån det materialsemiotiska perspektiv som introducerades i 2.1 (se även 5.1) studerar jag dessutom språk i samspel med andra semiotiska uttryck (t.ex. bilder), med tekniska artefakter (t.ex. tv-kameror) och med materiella objekt (t.ex. talarstolarna i en partiledardebatt). I avhandlingens syftesformulering anges de kontexter som valts ut för analys: samhälleliga debatter och diskussioner som förs på internet och i tv. Jag använder olika analysmaterial i de olika studierna. Dessa material presenteras i 4.1. I 4.2 diskuterar jag etiska överväganden vid materialinsamling och analys.

4.1 Urval

Tre olika kommunikationssituationer har studerats i avhandlingens fem studier. I studie I, II och III har kommentarsfält till nyhetsartiklar på internet utgjort analysmaterial. I studie IV har skrivna inlägg och kommentarer på det sociala bilddelningsmediet Instagram studerats och i studie V utgörs underlaget av tv-sända partiledardebatter. Materialen och urvalen presenteras kort var för sig nedan.

Kommentarsfält är en interaktiv funktion som förekommer på internet och i digitala medier och som ger läsaren möjlighet att posta skriftliga inlägg i anslutning till något som publicerats digitalt. På nyhetsmediers webbplatser finns exempelvis kommentarsfält för att ge läsare möjlighet att kommentera artiklar och andra texter. På grund av problem med diskriminering, kränkningar och personangrepp har de flesta webbredaktioner tydligt formulerade riktlinjer för hur diskussionerna bör föras⁶. Kommentarsfälten är modererade och inlägg som bryter mot riktlinjerna raderas. Ofta krävs inloggning via ett medlemskonto för att kunna posta inlägg.

De kommentarsfält som analyseras i studie I, II och III utgör en korpus som jag har satt samman för avhandlingens ändamål. Korpusen består av tio tidningsartiklar och nio kommentarsfält med sammanlagt omkring 2 500

---

⁶ Se exempelvis riktlinjer för SVT Opinion: <<http://www.svt.se/opinion/kommentarer>> (hämtat 2016-03-15).

inlägg. Den insamlade korpusen tar sin utgångspunkt i artikeln ”Hatet som gör mig politiskt deprimerad”, skriven av författaren Maria Sveland och publicerad på Dagens Nyheters kultursidor 8 februari 2012. Artikeln handlar om antifeminism och rasism och argumenterar för att det finns ett samband mellan dem. Sveland har även tidigare deltagit i debatter om dessa ämnen och kan betraktas som en person som ofta omtalas och attackerar i media.

Dagens Nyheter valde att inte ha något kommentarsfält till Svelands artikel, och i korpusen ingår istället repliker som andra skribenter skrev i olika medier de efterföljande dagarna samt de kommentarer som postades till dessa artiklar. Repliker publicerades på bland annat Aftonbladet, Newsmill⁷, Dagens Nyheter och SVT Debatt⁸. Jag följde debatten i realtid och närläste både repliker och kommentarerna till dem. Därefter valdes nio repliker och deras kommentarsfält ut till korpusen utifrån kriteriet att de skulle anknyta till ämnet rasism. Urvalet är inte representativt för hela debatten och gör heller inte anspråk på att säga något om just den, utan bör istället betraktas som ett nedslag i en samtida samhällsdebatt om rasism, feminism och migrationspolitik.

I artikel I, II och III har övergripande analyser inledningsvis gjorts på hela korpusen och därefter har mindre urval gjorts utifrån de enskilda studiernas frågeställningar. Hur dessa urval ser ut framgår av tabell 1.

Tabell 1. Urval av artiklar och kommentarsfält till studie I, II och III.

Artikelförfattare, rubrik, datum och medium	Antal kommentarer	Mitt urval	Ingår i studie
Bahare Andersson, ”Maria Sveland, din tolerans ger högerextremisterna spelrum”, 18/2 2012, SVT Debatt	1 398	236	III
Anders Lindberg, ”Breivik hatade det politiskt korrekta”, 11/2 2012, Aftonbladet	615	494/343 ⁹	I
		305	II
		47	III
Malin Stenman, ”Sveland gör feminismen en otjänst”, 13/2 2012, Newsmill	57	3	III
Fredrik Segerfeldt, ”Desperat vänster kopplar Breivik till borgerligheten”, 11/2 2012, Newsmill	50	3	III
Dilsa Demirbag-Sten, ”Vänstern måste formulera principer för en gemensam framtid”, 17/2 2012, Dagens Nyheter	11		III
Totalt	2 131		

⁷ Newsmill var ett svenskt debattforum på internet, startat 2008 och nedlagt 2013.

⁸ SVT Debatt har sedan årsskiftet 2016 ersatts med SVT Opinion. Tidigare publicerade debattartiklar har flyttats över till den nya webbplatsen, men inte deras kommentarsfält.

⁹ Studie I består av två delanalyser, där 494 respektive 343 inlägg ingår i vardera delanalysen.

I artikel IV analyseras bildtexter och kommentarer som har postats till kontot MAKTHAVARNA¹⁰ på Instagram. Instagram är ett socialt medium i form av en mobilapplikation för bilddelning, men innehållet går också att komma åt via internet. Vem som helst med internetuppkoppling kan skapa ett konto och posta inlägg som utgörs av bilder och eventuella bildtexter. Medlemmar kan sedan följa varandras konton och posta kommentarer till varandras bilder. MAKTHAVARNA presenteras i sin profil som en ”separatistisk plattform för personer som rasifieras” och riktar sig till personer med erfarenhet av att bli utsatta för rasism. Administratörerna uppmanar alla som inte tillhör denna målgrupp att inte posta inlägg i kommentarsfältet utan endast läsa. Kontot drivs av fyra kvinnor i tjugooårsåldern, men varje vecka tar en ny gästpostare över kontot för att posta inlägg på ett valt tema.

Jag följde MAKTHAVARNA under drygt ett halvårs tid, från juli 2014 till januari 2015 och läste de nästan 6 000 inlägg och kommentarer som postades under den tiden. Av dem valdes sedan omkring 600 ut för närmare analys. Urvalet gjordes utifrån studiens syfte att undersöka hur det separatistiska rummet avgränsas och upprätthålls och hur skribenters positioneringar och relationerna mellan dem skapas. Två urvalskriterier har använts: dels ingår alla sekvenser där skribenter som själva har erfarenhet av att utsättas för rasism skriver om sådant de upplever som vithetsnormer och privilegier, dels ingår samtliga kommentarer som är skrivna av skribenter som uttryckligen positioneras som vita, av sig själva eller av andra.

Analysmaterialet för studie V utgörs av partiledardebatter som sändes på tv och webb-tv inför riksdagsvalet 2014. Valdebatter är arrangerade diskussioner där politiker inför tittarna lägger fram och försvarar sina argument. Debatterna har ofta underhållande drag och är förutom en informationskanal till väljarna också en medieprodukt som ska locka tittare (Örnebring 2001). Utifrån studiens syfte att undersöka politiska positioneringar i debatter om migration, samt vilka attityder till migration som formas i interaktion, har de debatter valts ut där migration och flyktingpolitik tas upp som debattämnen. Sammanlagt åtta debatter, sända mellan 4 maj och 13 september, ingår i urvalet, som presenteras i tabell 2. Tre av debatterna arrangerades av Sveriges Television och två av TV4. Sveriges Radio anordnade en debatt som sändes via radio, på SR:s webb-tv och på andra nyhetsmediers webbsidor. Även Aftonbladet och Expressen ordnade partiledardebatter som sändes både i deras egen webb-tv och i andra mediers.

Den genomsnittliga tiden för debatterna om ämnet är 15 minuter per debattprogram och det sammanlagda material som transkriberats och analyserats omfattar 2 timmar och 15 minuters debatt.

---

¹⁰ Administratörerna för kontot skriver namnet med versaler med det uttalade syftet att genom att ta plats med stora bokstäver ta plats i det offentliga rummet. Skrivsättet är en del av en strategi för att förstärka positionen för personer som diskrimineras rasistiskt. Jag har valt att skriva namnet så som kontoinnehavarna skriver det.

Tabell 2. Urval till studie IV.

Medium och datum	Debattämne och deltagare	Transkriberade sekvenser
Sveriges Television 4/5	”Öppna gränser” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	15 minuter (ca 2 650 ord)
Aftonbladet webb-tv 1/9	”Flyktingar” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	18 minuter (ca 4 300 ord)
Expressen webb-tv 3/9	”Flykting- och invandringspolitik” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	21 minuter (ca 4 600 ord)
Sveriges Television 7/9	”Integration” Reinfeldt och Löfven	6 minuter (ca 1 700 ord)
Sveriges Radio 10/9	”Invandring” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	16 minuter (ca 3 200 ord)
TV4 11/9	”Flyktingar, invandring och integration” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	15 minuter (ca 3 500 ord)
Sveriges Television 12/9	”Flyktingar och integration” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	14 minuter (ca 3 400 ord)
TV4 13/9	”Sveriges roll i en global värld/integration och arbete” Reinfeldt och Löfven	13 minuter (ca 2 300 ord)

Sammanfattningsvis är materialurvalet alltså avgränsat till kommunikationssituationer som är del av offentlig debatt, vilket innebär att mina resultat inte kan generaliseras till andra domäner, exempelvis skolan, institutionella sammanhang, arbetsplatser och så vidare.

Gemensamt för de olika materialen är att de är flerröstade. I synnerhet gäller detta kommentarsfälten som omfattar en stor mängd perspektiv och positioneringar som bidrar till att forma de diskursiva processerna. Ett sådant material är till fördel i studier av hur diskursiva processer blir till, förhandlas, ifrågasätts och förändras. Analysmaterialen uppvisar också en bred variation i förhållande till varandra. I urvalet finns både talad och skriven interaktion och den äger rum på olika typer av digitala arenor. Även deltagandet och deltagarna ser olika ut i de olika studiernas material. Ibland är det unga aktivister på internet som interagerar och ibland partiledare i sina professionella roller.

4.2 Etiska överväganden

De etiska överväganden som har gjorts i samband med avhandlingsarbetet har framförallt rört insamlingen och analysen av kommentarsfältsmaterialet. Inledningsvis presenterar jag en kort redogörelse för de riktlinjer som finns att förhålla sig till vad gäller forskning på internetmaterial. Därefter övergår jag till att diskutera de etiska aspekterna av mitt eget analysmaterial.

4.2.1 Internetforskningsetik

Trots att internet har funnits tillgängligt för den stora massan, inklusive vetenskapen, i över två decennier så finns det ännu inga tydligt fastställda riktlinjer för hur forskare bör hantera ett internetmaterial. Detta beror bland annat på internets snabba utveckling, där nya etiska dilemman uppstår i takt med att nya typer av sociala forum skapas.

Svårigheten med att utarbeta generella riktlinjer beror också på att forskare från olika discipliner studerar internet med olika syften. För språkvetare som söker efter riktlinjer för analyser av text på internet handlar frågan ofta om huruvida den tänkta studien är en undersökning av individer eller av data (se t.ex. Markham & Buchanan 2012). För forskning som berör människor har Vetenskapsrådet formulerat ett antal riktlinjer¹¹. Relevant i studier av interaktion på internet är de riktlinjer som säger att om materialet innehåller känslig information och personuppgifter som går att koppla till verkliga individer så behöver åtgärder vidtas för att säkra anonymitet och en etikprövning bör genomföras¹². Även då materialet inte innehåller personuppgifter utesluter det inte att forskaren beaktar skribenternas integritet och gör avväganden vad gäller material och analyser, vilket jag skriver mer om i avsnitt 4.2.2.

Riktlinjer för forskning som använder internetmaterial utarbetas och uppdateras kontinuerligt av Association of Internet Researchers¹³. En av de grundläggande principer som de menar att forskaren måste ta hänsyn till är att olika etiska överväganden bör göras beroende på i vilken grad materialet kan betraktas som privat eller offentligt (Markham & Buchanan 2012). Med offentligt menas att materialet är publicerat och allmänt tillgängligt, exempelvis i ett kommentarsfält där skribenten är medveten om att vem som helst kan se inlägget. Som många internetforskare påpekar är dock gränserna mellan offentligt och privat vaga (Sveningsson Elm 2008, Hewson & Buchanan

---

¹¹ Riktlinjerna hittas via länken <<http://codex.vr.se/>> (hämtat 2016-03-14).

¹² Då vissa delar av kommentarsfältsdiskussionerna skulle kunna bedömas som känsliga, och då användare ibland är öppna med sin identitet, gjordes en ansökan om etikprövning för avhandlingens undersökningar. Denna avvisades dock (det vill säga togs inte upp till behandling) med hänvisning till att textforskning inte är forskning om människor (Regionala etikprövningsnämnden Uppsala, Dnr 2013/260).

¹³ Association of Internet Researchers nås via länken <<http://aoir.org/>> (hämtat 2016-03-14).

2013:6 f.). Vissa publika forum på internet kan innehålla privata sfärer, där individer inte skriver för allmänheten utan enbart för varandra. Överväganden måste därför göras vid varje materialurval huruvida forskaren ska hämta in samtycke och hur anonymisering ska gå till. Om materialet dessutom kan betraktas som känsligt tillkommer ytterligare riktlinjer för överväganden (Sveningsson Elm 2004:56).

Ett dilemma som textanalytiker ställs inför är att det vetenskapliga kravet på att kunna redovisa analyserad text medför att citat som är sökbara på internet ibland kan kopplas till en persons användarnamn (se t.ex. Hewson & Buchanan 2013:18). I sådana fall, liksom i andra situationer där dilemman uppstår, behöver de etiska övervägandena ske i samband med urvalet av citat där potentiella risker vägs mot vetenskapliga krav och förtjänster (jämför Hermerén 2011:18, Markham & Buchanan 2012:4). Hur jag har hanterat detta framgår i nästa avsnitt.

4.2.2 Etiska överväganden vid materialurvalet

Kommentarsfält kan i och med att de publiceras på nyhetstidningars webbsidor av skribenterna själva betraktas som ett offentligt material. Kommentarsfälten finns tillgängliga för alla och det krävs inte någon speciell inloggning för att läsaren ska komma åt dem. Det som komplicerar bilden något är att övergången till det privata ibland är endast ett klick bort; i de kommentarsfält där skribenterna loggar in via sitt Facebookkonto kan läsaren mycket enkelt gå in på personens privata sida och även ta del av kommentarer som personens vänner har skrivit. Detta innebär att skribenterna i kommentarsfältet sällan är anonyma och att det går att koppla kommentarerna till verkliga personer. Enligt personuppgiftslagen och Vetenskapsrådets etiska riktlinjer är detta problematiskt om innehållet kan räknas som känsligt.

I en analys där text och diskurser är studieobjekt kan det känsliga innehållet finnas i de samtalsämnen som tas upp. Det kan exempelvis handla om politiska åsikter, sexualitet, etnicitet och religion. Även om sådana ämnen förekommer i de kommentarsfält som studeras i denna avhandling så lägger jag inget fokus på personerna bakom kommentarerna. Innehållet kopplas inte till dem i analysen utan betraktas som del av ett gemensamt meningsskapande. Med tanke på att det ändå är individer som har skrivit de inlägg som studeras har vissa åtgärder vidtagits för att i möjligaste mån förhindra att enskilda individers integritet hotas.

Jag har så gott det går anonymiserat kommentarsskribenterna, framför allt genom att i datainsamling och presentation av analyserna utesluta både namn och eventuella foton. Jag har däremot valt att citera inlägg i artiklarna, ett

beslut som grundas på att inläggen inte är sökbara¹⁴, det vill säga om de klistras in i en sökmotor så kommer inte kommentarsfältet upp i träfflistan.¹⁵

Även vid insamlingen och analysen av inlägg på Instagram har etiska överväganden gjorts. Liksom med kommentarsfälten aktualiseras frågan om i vilken mån inläggen kan anses vara privata eller offentliga. Instagram är ett medium som erbjuder sina medlemmar att själva välja om kontot ska vara privat eller offentligt. På ett privat konto visas innehållet enbart för de inloggade medlemmar som blivit godkända som följare av kontoinnehavaren. Den undersökta Instagramplattformen, MAKTHAVARNA, har dock valt en publik inställning som innebär att vem som helst har möjlighet att ta del av inlägg och kommentarer. Jag har bedömt dem som offentliga utifrån riktlinjer som säger att publicerat material som är åtkomligt för vem som helst online, utan särskilda inloggningskrav, kan betraktas som offentligt (Sveinsson Elm 2008:75). Kontot har drygt sexton tusen¹⁶ följare och det är rimligt att anta att även de betraktar plattformen som offentlig.¹⁷

Trots att det publicerade materialet på Instagram är att betrakta som offentligt kan inläggen till sitt innehåll ibland vara av privat karaktär, vilket indikerar att gränserna mellan privat och offentligt inte alltid är så tydliga (jfr Hewson & Buchanan 2013:6 f.). Åtgärder har vidtagits i enlighet med riktlinjer för denna typ av material (se framförallt Markham & Buchanan 2012:4, 7, 18). Jag har inhämtat samtycke från kontots administratörer, jag har anonymiserat samtliga gästpostare och kommentarsskribenter genom att utelämna användarnamn och tidpunkt för inläggen och jag har uteslutit kommentarer och inlägg vars innehåll jag har bedömt som alltför privat eller känsligt.

De etiska överväganden som har aktualiserats i samband med urvalet till studie V, där partiledardebatter studeras, har varit av annan art eftersom materialet i större utsträckning är offentligt och har sänts via tv. Även om också partiledarna bör omfattas av samma hänsyn som skribenter på internet blir det svårt att anonymisera politikerna, som är offentliga personer i sin yrkesroll. Fortfarande är dock studieobjektet språkhandlingarna, och inte privatpersonerna bakom yttrandena.

Vid urvalet av studiernas analysmaterial har jag också gjort etiska överväganden som är kopplade till min egen position, som forskare och som vit person utan egna erfarenheter av att utsättas för rasism, men med ett tydligt antirasistiskt ställningstagande. Som jag diskuterade i avsnitt 2.4 har sådana

---

¹⁴ Citaten var inte sökbara vid tidpunkten då denna text kom till. Med den snabba utvecklingen av tekniken på internet och i sociala medier är det dock svårt att förutspå vad som kommer att finnas, försvinna och/eller komma tillbaka i framtiden.

¹⁵ Liknande etiska överväganden har gjorts av Wojahn (2015) som analyserar kommentarsfältsinlägg på nyhetsmediers webbplatser.

¹⁶ Kontot har ca 16100 följare i skrivande stund, 2016-04-05.

¹⁷ Liknande etiska överväganden har gjorts av Flinkfeldt (2016) i en samtalsanalytisk studie av ett diskussionsforum på internet och av Söderlundh och Sörlin (2014) i en analys av skrivna dialoger mellan Försäkringskassan och privatpersoner på Facebook.

reflektioner varit nödvändiga under hela forskningsprocessen, inte minst i samband med urvalet och förhållningssättet till analysmaterialet. I studie IV har etiska överväganden behövt göras med anledning av att jag som vit inte är berättigad till aktivt deltagande på den studerade Instagramplattformen. Att använda min forskarposition för att studera andras utsatthet för rasism är därmed inte helt oproblematiskt. Jag har hanterat detta genom att ha interaktionen och de språkligt upprättade maktrelationerna som primärt studieobjekt, och inte individerna bakom. Utöver det har jag under forskningsprocessen haft kontinuerlig kontakt med administratörerna för kontot och låtit dem ta del av forskningsfrågor och analyser (se även studie IV:14).

5 Analytiskt ramverk

De metoder som används i avhandlingens fem studier är huvudsakligen diskursanalytiska. Som framgick av kapitel 2 definierar jag diskurs utifrån ett poststrukturalistiskt perspektiv, och metodologiskt angriper jag diskurs som process. Det jag undersöker är hur föreställningskomplex, positioneringar, normativa utgångspunkter och kategoriseringar skapas och återskapas genom språkliga handlingar i interaktion. Interaktionen kan ske dels inom eller mellan olika texter (talade och skrivna), dels mellan olika slags deltagare i kommunikationssituationen. I analyserna är jag därför mindre intresserad av att identifiera och namnge specifika diskurser och mer inriktad mot att studera de processer där maktrelationer, kunskap, normer och positioner aktualiseras, befasts och förhandlas.

I avhandlingen används huvudsakligen två metodologiska ramverk för att studera dessa processer. Aktör-nätverksteori (ANT) utgör den grundläggande ansatsen, som kompletteras med socialsemiotiskt inspirerade metoder för analyser av interpersonella aspekter och multimodalitet. ANT är inte utvecklad som en språkvetenskaplig metod, och även om den har använts av språkvetare för att studera texters funktion och skrivande (Edlund 2007, Karlsson 2010) så har den inte tidigare tillämpats som diskursanalys inom ett språkvetenskapligt fält. Detta gör att metoden i sig inte tillhandahåller några redskap för detaljerade språkliga analyser. Jag har därför tillfört analysmetoder för att studera centrala ANT-begrepp som *översättningar*, *aktörer*, *svarta lådor* och *punktualiseringar* i deras språkliga uttryck.

De analytiska ramverken presenteras var för sig: i 5.1 redogör jag för ANT och diskuterar min diskursanalytiska ingång i relation till andra diskursanalyser och i 5.2 redogör jag för de socialsemiotiska metoderna och diskuterar hur de förhåller sig till ANT. Fokus ligger på de övergripande begreppen och ramarna; för mer ingående beskrivningar av tillvägagångssätt och analysredskap hänvisas till respektive studie.

5.1 Aktör-nätverksteori: en materialsemiotisk ansats

Aktör-nätverksteori härstammar från vetenskapssociologin men har utvecklats tvärvetenskapligt av bland andra Bruno Latour (1990, 1996, 1998, 2007), Michel Callon (1986a, 1986b, 1991), John Law (1992, 1999, 2002, 2009) och Anne-Marie Mol (1999). Aktör-nätverksteori syftar till att studera

sociala fenomenens utveckling och förändring genom att se på hur olika aktörer i samspel med varandra påverkar skeenden och driver processer steg för steg (Latour 1998).

Aktör är en analytisk benämning på element som är aktiva i utformandet av det fenomen som studeras. En aktör kan vara mänsklig eller icke-mänsklig och mer eller mindre stabil, omfattande och etablerad. Aktörer blir till och agerar alltid i relation till varandra, och den relation genom vilken en aktör konstitueras och blir synlig kallas för *översättning*. Översättningarna är skeenden och utvecklingsprocesser, som både återger, förändrar och utmanar det som översätts (Law 2009:145).¹⁸ Översättningar kan till exempel vara tal, skrift, bilder, kroppsspråk, arkitektur eller musik (Hamilton 2010:4). Genom översättningar konstitueras *aktör-nätverk*¹⁹, det vill säga koordinerade system av aktörer (Callon 1991:133). Ett aktör-nätverk etableras när relationerna mellan en stabil uppsättning aktörer återkommande uppträder på ett enhetligt sätt och får en inverkan på andra aktörers agerande. Till exempel kan en tv-sänd partiledardebatt studeras som ett sådant etablerat aktör-nätverk.

Aktör-nätverksteorin bygger på poststrukturalistiska grundantaganden om socialkonstruktivism, performativitet och anti-essentialism (se även 2.1). Utifrån dessa antaganden är den sociala världen inte från början given och den har inga inneboende egenskaper, utan konstitueras istället genom relationerna mellan aktörer. Law skriver:

Actor network theory is a ruthless application of semiotics. It tells that entities take their form and acquire their attributes as a result of their relations with other entities. In this scheme of things entities have no inherent qualities: essentialist divisions are thrown on the bonfire of the dualisms. (Law 1999:3)

Som framgår av citatet är ANT, i likhet med poststrukturalism, en ansats som i första hand intresserar sig för relationer. Det är genom interaktionen mellan aktörer som den sociala världen *re produceras*²⁰, där

---

¹⁸ Översättning kan jämföras med vad queerteorier utifrån Butler (1990) skulle kalla för "performativa akter" (Åsberg, m.fl. 2012:42).

¹⁹ På engelska förekommer bindestrecket i actor-network för att synliggöra sambandet mellan de två leden. För att få samma betydelse på svenska skulle ordet egentligen skrivas samman, aktörnätverk, men i och med att aktör-nätverk är ett vedertaget skrivsätt som också förekommer i den svenska översättningen av aktör-nätverksteori har jag valt att tillämpa det (se t.ex. Åsberg m.fl. 2012:147).

²⁰ I många konstruktivistiska diskursanalyser, inklusive avhandlingens studie I, II och III, tillämpas skrivsättet *re produceras* för att markera att det reproducerade inte är en återskapad kopia utan också en ny, förskjutet upprepning som lämnar utrymme för förändring (se t.ex. Wojahn 2015:12 och Hornscheidt & Landqvist 2014:9f.). Detta utrymme – luckan mellan det återskapade och det nyskapade – illustreras av understrecket. Även skrivsättet (*re*)*produceras* används inom konstruktivistisk diskursanalys av liknande skäl, för att betona att det rör sig om både en produktion och en reproduktion, men här markeras inte förändringspotentialen på något särskilt sätt. Det skrivsättet används i studie IV och V. Oavsett hur jag valt att markera ordet genom skrivsätt ska termen förstås så som den definieras ovan.

re_producerandet ska förstås som både en upprepning och ett nyskapande, med utrymme för betydelseförskjutningar (jfr Butler 1990). *Re_producera* används i avhandlingen som ett analytiskt begrepp för att studera diskursiva processer.

De sociala relationer som poststrukturalistiska perspektiv sätter i centrum innefattar huvudsakligen människans relation till samhället. ANT vidgar dessa utgångspunkter och menar att det mänskliga enbart utgör en del av vår mångfacetterade värld (Åsberg m.fl. 2012). Detta posthumanistiska perspektiv omfattar, till skillnad från poststrukturalism, det materiella och icke-mänskliga. Djur, molekyler, fysiska objekt, maskiner, celler, växter och så vidare antas vara meningsskapande enheter. Mänskligt handlande får i detta perspektiv ingen överordnad status, utan fokus ligger på att studera de processer där utveckling sker genom samspelet mellan det semiotiska och det materiella (Åsberg m.fl. 2012:31 f.). Denna analytiska ansats kallas *materialemiotik*²¹ (Haraway 1997, Law 2009, Åsberg m.fl. 2012:33). Law skriver om ANT:s materialemiotiska perspektiv i relation till poststrukturalism:

I simply want to note that actor-network theory may be understood as a *semiotics of materiality*. It takes the semiotic insight, that of the relationality of entities, the notion that they are produced in relations, and applies this ruthlessly to all materials – and not simply to those that are linguistic. This suggests: first that it shares something important with Michel Foucault’s work; second, that it may be usefully distinguished from those versions of post-structuralism that attend to language and language alone; and third (if one likes this kind of grand narrative) that it express the ruthlessness that has often been associated with the march of modernity, at least since Karl Marx described the way in which ‘all that is solid melts into air’. (Law 1999:4)

En viktig utgångspunkt för ANT är alltså att även icke-mänskliga aktörer bidrar till att skapa världen och ge den mening. I studie V studerar jag exempelvis hur partiledardebatten konstitueras i samspelet mellan de mänskliga deltagarna (politiker, programledare och publik), tekniska artefakter som kameran och materiella objekt som talarstolar. Rasistisk privilegiering och diskriminering i debatten är inte enbart ett resultat av politikernas yttrande utan en effekt av samspelet mellan alla de olika aktörerna.

ANT gör, ur ett analytiskt perspektiv, ingen skillnad mellan mänskliga och icke-mänskliga aktörer; möjligheterna och begränsningarna att agera avgörs av nätverksrelationerna, inte av aktörernas klassificering som männi-

---

²¹ *Materiell-semiotik* är en ofta förekommande svensk översättning av Donna Haraways begrepp *material semiotic* (Haraway 1997, Åsberg m.fl. 2012:23, 32). På svenska förekommer även översättningen *materiell-semiotisk* för den substantiviska benämningen (Åsberg m.fl. 2012:23, 32.). Jag har dock valt att använda formerna *materialemiotik* och *materialemiotisk*, som också är möjliga översättningar och som grammatiskt sett är mer normenliga. Sammansättningen utan bindestreck följer svenska ordbildningsprinciper (jämför med exempelvis ”socialsemiotik”) och indikerar sambandet och samtidigheten mellan de båda leden, på samma sätt som bindestrecket gör i engelska sammansättningar.

skor eller artefakter (Latour 2007:63 ff.). Law påpekar också att denna utgångspunkt, att inte utgå från förutbestämda skillnader mellan aktörer, är ett analytisk ställningstagande och inte ett etiskt (Law 1992:383). ANT:s fokus på att studera effekter av nätverksrelationer gör det möjligt att visa hur människor påverkas – till exempel privilegieras eller diskrimineras – till följd av dessa relationer.

Aktör-nätverksteori är en processontologisk teori (jfr Åsberg m.fl. 2012:15). Aktör-nätverk blir till i processer där utvecklingen aldrig går som en rak linje från start till mål, utan sker stegvis, mot mål som förändras för varje ny aktör som tillkommer. Ett syfte är därför att spåra processer bakåt för att se ”varför det blev som det blev” (Mol 1999:76), det vill säga hur fenomen blev till, hur maktrelationer skapades och hur vissa perspektiv på världen kom att dominera över andra i olika sammanhang. Det processontologiska perspektivet går igen även i ANT:s syn på makt och diskurs, vilket nästa avsnitt tar upp.

5.1.1 ANT, makt och diskurs

ANT:s syn på makt ligger i linje med Foucaults poststrukturalistiska teorier (se 2.1), med den skillnaden att även icke-mänskliga aktörer antas ha handlingsförmåga och därmed delta i det relationsskapande som ger upphov till makt. Enligt Law (1992:380 f.) är ANT en ansats för att studera maktens mekanismer, det vill säga hur makt uppstår i relationerna mellan aktörer. Den processontologiska utgångspunkten gör att makt inte betraktas som något en aktör har; en aktör har möjlighet att utöva makt på grund av sin position i aktör-nätverket, där den positionen i sin tur är en effekt av andra maktnätverk. Att vara ”mäktig”, eller att vara en makroaktör, är detsamma som att ha stora möjligheter att agera och påverka andra aktörer (Latour 2007:176).

ANT angriper inte makt ovanifrån eftersom utgångspunkten är att det inte finns några övergripande sociala, naturliga eller begreppsmässiga ramverk eller skalor inom vilka fenomen och handlingar uppstår (Law 2009:147). ANT har ibland kritiserats för att bortse från sociala strukturer och strukturellt förtryck, men skillnaden gentemot mer kritiskt inriktade sociala teorier är att ANT inte utgår från att strukturer per definition är förtryckande, och att ANT:s fokus ligger på att analytiskt dekonstruera varaktiga och stabila nätverk av maktrelationer för att se hur de blir till och påverkar aktörer (se t.ex. Law 1992, 2009). Utifrån ANT:s konstruktivistiska synvinkel är allt, även det som reproduceras som strukturellt, konstruerat. När de relationer, det språkbruk och de handlingar som upprätthåller en struktur förändras, kommer också strukturen att förändras. ANT kan vara en metod för att studera strukturer som pågående konstruktioner, där det inte är från början givet hur maktrelationer ser ut och där motsättningar, förändringar och ambivalens

ryms i analyserna. Struktur blir med denna förståelse snarare en process än ett tillstånd.

Law skriver att fenomen som annars brukar få utgöra förklaringsramar – klass, nationalstater, patriarkatet – utifrån ett ANT-perspektiv snarare är effekter. Han skriver: “This is not to say that they are not real – they may indeed be *made* real in practice – but they offer no framework for explanation” (Law 2009:147). Utifrån ett sådant perspektiv blir exempelvis rasism inte förklaringsramen för ett visst språkande, utan det som ska förklaras. Rasism kan betraktas som en effekt av praktiker och idéer som återupprepats, befästs och stabiliserats under en lång historisk tid. Att studera strukturella fenomen på detta sätt gör det också möjligt att få syn på förändringspotentialer, reaktioner och motstånd, där det som en gång har förpackats också kan packas upp och packas om.

5.1.2 En ANT-inspirerad diskursanalys

I fyra av avhandlingens studier har jag på olika sätt använt ANT som diskursanalytisk metod. Grunden i analyserna har alltid varit att studera processer, det vill säga *hur* det studerade fenomenet konstitueras genom interaktion. I studie I och V ligger fokus på att studera hur aktörer interagerar för att bygga upp en kommunikationssituation – ett kommentarsfält respektive en partiledardebatt – och hur rasism kommer till uttryck i dessa aktör-nätverk. Samspelet mellan aktörer av olika slag – människor, tekniska artefakter, texter – är centralt för analyserna. I studie II och III ligger fokus istället på att studera underliggande föreställningar och normer och de språkliga processer där de *reproduceras*, ifrågasätts och förpackas. Här är samspelet mellan olika språkliga konstruktioner det centrala.

För att återanvända en metafor som Latour använder för att illustrera aktör-nätverkets dynamik kan den första typen av analys liknas vid en teateruppsättning, där den uppförda pjäsen är resultatet av samspelet mellan en mängd mänskliga och icke-mänskliga aktörer, så som skådespelarna, manusset, rekvisitan, publiken, scenbelysningen och regissören (Latour 2007:46). Inom de ämnen där ANT huvudsakligen har utvecklats och tillämpats – sociologi, vetenskapsteori, teknologi, organisationsvetenskap – har ANT ofta använts på det viset, med syfte att följa aktörerna för att beskriva hur de går samman och formar ett visst fenomen, ofta över en längre tidsperiod (se t.ex. Callon 1986a, 1986b, Latour 1998, Hamilton 2010).

Men ANT kan också ge redskap för att studera själva det drama som utspelar sig på scenen, och det står i fokus i den andra typen av diskursanalys som jag har gjort. En sådan analys studerar vad det är som berättas och från vilka perspektiv, vilka bilder av världen publiken får se och vilka rollkaraktärer, eller aktörer, det är som förmedlar dem. Dessa iscensättningar kan betraktas som diskursiva processer där maktrelationer, normer och positioneringar hela tiden är i rörelse och förhandling. Denna tillämpning av ANT

har jag anpassat efter mina språkvetenskapliga syften att studera hur relationer upprättas lokalt, i interaktion. Det är därmed ett nytt angreppssätt, som jag utforskar i studie II och III.

Nedan presenterar jag var för sig de två olika diskursanalytiska ingångarna. Därefter diskuteras ANT i relation till andra metoder för diskursanalys.

5.1.2.1 Diskurser i aktör-nätverk

Ett sätt att studera diskursiva processer är att undersöka hur kunskap, normer och föreställningar om ett visst fenomen rör sig i ett aktör-nätverk genom så kallade *översättningsprocesser* (se t.ex. Callon 1986a, 1986b, Hamilton 2010). I en sådan analys kan exempelvis rasism framträda som effekten av samspelet mellan olika sorters aktörer som går samman och upprättar och upprätthåller aktör-nätverk där vissa perspektiv etableras som relevanta.

Callon (1986a) identifierar fyra olika faser i översättningsprocessen. Första steget är en *problematisering*, där ett fåtal aktörer definierar och enas kring ett gemensamt projekt. I *intresseringsfasen*²² stabiliseras definitionerna och relationerna mellan aktörerna, som styrs in mot det som Callon kallar *obligatoriska passagepunkter*, det vill säga det som samtliga aktörer måste acceptera för att projektet ska kunnat fortsätta utvecklas (Callon 1986a, Hamilton 2010:7). Huruvida aktörerna kan ta sig igenom den obligatoriska passagepunkten eller inte är avgörande för om ett aktör-nätverk lyckas etableras. Utbildningsvetaren Mary Hamilton (2010) studerar exempelvis hur policydokument blir till och används i utbildningsverksamheter, där de inledande faserna handlar om att knyta olika personer till projektet och formulera nya riktlinjer i skrift.

När den obligatoriska passagepunkten har passerats kan aktör-nätverket iscensättas, eller *enrolleras*, vilket i sin tur leder till att aktörerna grupperas och får sina positioner (Hamilton 2010:13). I den avslutande *mobiliseringsfasen* blir projektet till slut helt etablerat och enstaka makroaktörer kommer att inta dominerande positioner och för hela aktör-nätverkets talan (Hamilton 2010:7, 14).

Analysen av översättningsprocessen är ett sätt att studera utveckling, aningen i efterhand för att se varför det blev som det blev (Mol 1999:76), eller i realtid där analyser av aktör-nätverk i vardande eller etablerade aktör-nätverks upprätthållande kan visa på social förändring och förhandling.

I studie I och V används aktör-nätverksteori för att sätta in den studerade interaktionen – kommentarsfältet och tv-debatten – i en modell som beskriver hur kommunikationssituationerna konstitueras genom samspelet mellan olika aktörer. I studie I undersöker jag kommentarsfältet som fenomen, vilka

---

²² Intressering är den svenska översättningen av franskans *interressement*, och det är den översättning som förekommer i de svenska studier av översättningsprocessen som jag har stött på. Se till exempel Francis Lees översättning i *Posthumanistiska nyckeltexter* (Åsberg m.fl. 2012: 153ff.), även för översättningarna av övriga tre faser i processen).

aktörer som påverkar kommentarsfältets utveckling och de föreställningar som kommer till uttryck i de skrivna kommentarerna. När studien genomfördes hade kommentarsfält till artiklar på nyhetsmediers webbplatser funnits i omkring två år. Praktiken att ha öppna kommentarsfält var utbredd, men inte stabil, och analysen fokuserar på de inledande faser som passerat och den konfliktfyllda obligatoriska passagepunkt som kommentarsfältet just då tycktes stå inför. Racistiska diskurser, legitimerade av anspråken på objektivitet i argumentationen, identifieras som en del av översättningsprocessen, som något som bidrar till att forma relationerna mellan aktörer och kommentarsfältets riktning när det står inför den obligatoriska passagepunkten.

I studie V studerar jag de tv-sända partiledardebatterna som aktör-nätverk, med syfte att se hur aktörer som kameror, bildskärmar och talarstolar i samspel med de mänskliga aktörerna bidrar till att bygga upp situationen. Jag undersöker också hur aktörerna genom sina översättningar till talat språk, bilder och komposition bidrar till att upprätta politiska positioneringar och konstruera diskurser om migration till Sverige. Här handlar det om ett aktör-nätverk, den tv-sända partiledardebatten, som redan är etablerat och som har varit en del av det politiska samtalet under nästan hela televisionens historia. Istället för att spåra översättningsprocessen bakåt studerar jag hur den upprätthålls och re_produceras och hur den formar de perspektiv, normer och maktrelationer som uppstår som effekter av aktörernas interaktion.

5.1.2.2 Svarta lådor och punktualiseringar

Jag har i studie II och III använt begreppet *svart låda* för att studera reproduktionen av föreställningskomplex som rymmer förgivettaganden som vi bygger våra resonemang på. Latour och Callon (1998:19) skriver om svarta lådor att de är aktör-nätverk som innehåller ”det som inte längre behöver tas under omprövning” och att ”ju fler element man kan placera i svarta lådor – tankesätt, sedvanor, krafter och föremål – desto bredare blir den konstruktion man kan uppföra”. Trots att en svart låda alltså är enormt komplex och uppbyggd av en mängd element, verkar den som en enda förgivettagen enhet som behandlas som om den var statisk. Svarta lådor är sällan föremål för det explicit sagda, utan re_produceras som det förgivettagna.

Den process där svarta lådor skapas kallas för *punktualisering* (Law 1992:385). Punktualisering är en förenklingsprocess där samband konstitueras och iscensätts. Jag studerar punktualiseringar på en empirinära nivå i analyser av kategoriseringar och positioneringar. Processen är instabil och dynamisk och möter ofta motstånd i förhandling. Till skillnad från svarta lådor, som agerar underförstått, är punktualiseringarna tydliga och ofta explicit uttalade, till exempel i påståenden eller argument om hur något är. Punktualiseringen bygger alltid på vissa svarta lådor. Processen tar så att säga avstamp i vissa förgivettaganden för att kunna etablera nya sådana.

I studie II analyserar jag punktualiseringar som diskursiva processer där uttrycket *pk* får olika funktioner och betydelser genom språkliga beskriv-

ningar och positioneringar av olika aktörer, exempelvis högerextremister och antifeminister. Olika punktualiseringar av *pk* står i konflikt med varandra och ger olika perspektiv på de ämnen som diskuteras, bland annat migrationspolitik och rasism. Vissa menar att *pk* står för elitens censur av så kallade ”invandringskritiska” åsikter, medan andra menar att *pk* står för antirasism. De svarta lådor som punktualiseringarna bygger på är dock desamma för alla. Exempelvis fungerar uppdelningen i blockpolitiska skalor och uppdelningen i ”vi” och ”de” som självklara premisser för de olika konstruktionerna.

På samma sätt som svarta lådor kan förpackas då en viss konstruktion stabiliseras, kan de också bli ifrågasatta och börja packas upp. Latour och Callon pratar om detta som att svarta lådor aldrig är helt täta; de läcker alltid lite (Latour & Callon 1998:19). Svarta lådor uppträder inför oss som om de var stabila, men de komplexa relationer som konstituerar den svarta lådan är alltid möjliga att ifrågasätta och förändra.

Ifrågasättandet av svarta lådor sker i punktualiseringar som på olika sätt relevantgör alternativa resonemang eller driver nya argument. Detta kan betraktas som ett slags upppackande av de svarta lådorna och ett steg mot att konstruera nya. I studie III analyserar jag hur föreställningar om islam, muslimer, svenskar och det svenska samhället reproduceras i punktualiseringar där de svarta lådorna antingen utgör premisser för resonemangen eller befinner sig i ett stadium där de är på väg att packas eller packas upp.

Begreppen *kategorisering* och *partikularisering* (Billig 1985) används i studie III som verktyg för att analysera punktualiseringar som instabila förhandlingar. Kategoriseringar bidrar till att konstituera homogena grupper utifrån deras likheter, vilket sker i påståenden som ”Tack och lov att Sverige är ett sekulariserat land”, där Sverige som kategori formas utifrån den kategoribundna egenskapen att vara sekulariserad. Partikulariseringar å andra sidan särskiljer och pekar ut det unika, som i påståendet ”Det är ett fåtal, om vi ser till helheten, som är just extrema islamister”. Påståendet ifrågasätter kategoriseringar av alla muslimer som extrema. Kategoriseringar och partikulariseringar verkar i samspel med varandra där det partikulariserade och det kategoriserade jämförs med och formar varandra.

5.1.2.3 ANT i ett diskursanalytiskt fält

ANT är inte en etablerad metod för diskursanalys inom språkvetenskapen. Det är vanligare att språkvetare tillämpar andra modeller, så som olika varianter av kritisk diskursanalys (se t.ex. Reisigl & Wodak 2001, Weiss & Wodak 2007) och diskursanalyser som i Foucaults efterföljd studerar subjektpositioner och maktrelationer i interaktion (se t.ex. Baxter 2003). Även om jag hämtat mina analysbegrepp från ANT så ligger min diskursanalys nära de ovan nämnda, och i detta avsnitt diskuterar jag hur ANT förhåller sig till dessa andra diskursanalytiska metoder och vad ANT tillför.

Gemensamt för de diskursanalytiska metoder som språkvetare vanligtvis använder är studiet av språkets roll för skapandet och upprättandet av makt i olika kontexter. Gemensamt är också att en uppsättning verktyg för språkanalyser används, som exempelvis systemisk-funktionell lingvistik (Fairclough 1992, Nord 2011), textanalys (Lind Palicki 2010), samtalsanalys (Baxter 2003), legitimeringsanalys (van Leeuwen 2007, Westberg 2016), konstruktivistisk diskrimineringsanalys (Wojahn 2015) och multimodal analys (Ledin & Machin 2015). Skillnaderna ligger framförallt i de teoretiska utgångspunkterna och de analytiska ingångarna, som också ofta styr vilket material som undersöks.

Min diskursanalytiska ansats har mycket gemensamt med poststrukturalistisk och konstruktivistiskt inriktad diskursanalys. ANT har också sina rötter i denna idétradition (se 5.1). Poststrukturalistisk diskursanalys studerar subjektpositioner, diskurser och maktrelationer utifrån hur de åstadkoms och förhandlas på mikronivå i interaktion (se t.ex. Baxter 2003, Hornscheidt & Landqvist 2014:91). Dessa analyser förutsätter inte att sociala kategorier är en orsak till diskriminering och det språkliga reproducerandet av den, utan snarare är indelningen av människor i sociala kategorier en effekt av det diskriminerande språkbruket (Hornscheidt & Landqvist 2014:92). Analyserna syftar ofta till att visa hur maktförhållanden tar sig olika uttryck och skiftar mellan olika aktörer, där det inte är förutbestämt vem som har och inte har en maktposition. Det ANT tillför är ett mer omfattande perspektiv, där aktörer också innefattar icke-mänskliga enheter, vilket vidgar analysen utåt och inkluderar sådant som annars inte nämns eller som studeras som bakgrundsfaktorer. Detta perspektiv har i denna avhandling bland annat möjliggjort analyser av mediets betydelse för diskursiva processer.

Med grund i tidigare forskning om rasism utgår jag i mina analyser från att rasism är ett strukturellt uppbyggt fenomen som bidrar till både privilegiering och diskriminering (se 2.3). Denna ingång ligger nära kritisk diskursanalys, som har ett tydligt problemorienterat syfte och som är en väletablerad metod för att studera rasistiska diskurser (se t.ex. van Leeuwen & Wodak 1999, Reisigl & Wodak 2001, Meyer & Wodak 2009). Metodiskt startar en kritisk diskursanalys ofta i makrostrukturerna för att sedan pendla mellan dem och empirin. Det är i dessa tillvägagångssätt som metoden skiljer sig från min ANT-inspirerade diskursanalys.

ANT beskrivs ibland som en platt sociologi, till skillnad från en hierarkisk, och definierar kontext som nätverk och nätverksrelationer istället för nivåer eller inramningar (Latour 2007:176). En ANT-studie av sociala strukturer behandlar inte strukturerna som hierarkiskt ordnade utan som nätverksrelationer som skapas, upprätthålls och förändras på alla platser i nätverket. Det utesluter inte att rasism kan studeras som ett strukturellt fenomen, men det leder till andra metodologiska angreppssätt. Utifrån ANT studeras inte makt ”top-down”, som i många av de kritiska diskursanalyserna, men heller inte riktigt ”bottom-up”, som i analyser av diskurs i mikro-relationer. Utifrån

den platta sociologins bildspråk är det kanske riktigare att förstå ansatsen som ”inside-out” och ”outside-in”, där forskaren genom empiriska studier av aktörer och relationerna mellan dem steg för steg rör sig åt olika håll i nätverket. Relationerna kan vara korta och tillfälliga – som en överenskommelse mellan två individer i ett samtal – men de kan också vara långa och stabila och leda forskaren till sociala strukturer, som rasistiska stereotyper som manifesteras både i lokala samtal, i sociala praktiker och i samhällsliga institutioner. ANT upplöser i denna bemärkelse den hierarkiskt ordnade föreställningen om mikro och makro och plattar ut den, gör den flerdimensionell. Ett sådant perspektiv kan vara särskilt tillämpligt i analyser av diskursiva processer, där fokus ligger på att studera dessas uppbyggnad, emergens, utveckling och förändring.

Avslutningsvis är den postkoloniala diskursanalysen, också den med rötter i poststrukturalism, aktuell för avhandlingen. Den har ett kritiskt perspektiv då den är inriktad mot att studera diskriminerande representationer, hur grupper beskrivs och exkluderas, vilka röster som kommer till tals och vems beskrivningar av världen som görs giltiga (Hornscheidt & Landqvist 2014:95). Det postkoloniala perspektivet är grundläggande för avhandlingen som helhet (se 2.2). Den studie som metodologiskt ligger närmast den postkoloniala diskursanalysen är studie IV, där syftet är just att studera hur röster återropas, motsägs, exkluderas och ogiltigförklaras i interaktion. Regleringen av utrymmet i de analyserade kommentarsfälten har en tydlig koppling till vithetsnormer, som positionerar individer och befäster asymmetriska relationer mellan deltagare. Skillnaden mellan den metod som används i studie IV och övriga studiers tillämpning av ANT som diskursanalys är framförallt studiernas analytiska fokus. Studie IV har ett tydligt fokus på (mänskligt) deltagande och de effekter vithetsnormer får för skribenternas utrymme, medan övriga studier i större utsträckning fokuserar på språkliga konstruktioner i talad och skriven text eller lägger en avgörande vikt vid icke-mänskliga aktörers översättningar.

5.2 Socialsemiotiska metoder

I flera av avhandlingens studier har socialsemiotiska metoder använts för att analysera relationer i språk och bild. Framförallt har interpersonella analysmetoder (se 5.2.1 nedan) valts med syfte att belysa interaktionen och de dialogiska banden mellan aktörer och yttranden. Socialsemiotikens verktyg för multimodal analys har använts för att närmare studera de visuella översättningarna.

Socialsemiotiken utgår från att, och undersöker hur, betydelse skapas genom semiotiska resurser, som kan definieras som de handlingar och artefakter vi använder för att kommunicera (van Leeuwen 2005:3). Det finns olika inriktningar och tillämpningsmetoder. Michael Halliday (1978) är grundare

till den *systemisk-funktionella grammatiken* (SFG), Robert Hodge och Gunther Kress (1988) har utvecklat SFG-modeller för analyser av visuell text, James Martin och Peter White (2005) har utvecklat *appraisalteorin* utifrån SFG:s analysmodell för språkets interpersonella metafunktion och Theo van Leeuwen (2005, 2008) har utvecklat metoder för att studera meningsskapande i bland annat arkitektur och musik. På svenskt område har Anna-Malin Karlsson, Per Holmberg och Andreas Nord utvecklat den systemisk-funktionella grammatiken och appraisal (se t.ex. Holmberg 2002, Holmberg & Karlsson 2006, Holmberg, Karlsson & Nord 2011), och Anders Björkvall (2009) och Anna-Malin Karlsson (2012) den multimodala.

Fokus i ansatsen ligger, som namnet antyder, på det sociala, det vill säga människans relation till sin sociala omvärld, och på kommunikationens meningsskapande resurser, framförallt ur ett funktionellt perspektiv. Men steget över till en posthumanistisk analys av materialemiotiska processer är inte långt. I själva verket finns det materiella redan närvarande i vissa analysmodeller, vilket bland annat framgår av van Leeuwens studier av hur betydelser skapas genom inramningar av rummet (van Leeuwen 2005:14–23). Van Leeuwen undersöker exempelvis hur planlösningar i skolor och på kontor påverkar hur rummet uppfattas och han inkluderar en analys av den historiska utvecklingen, vilket ligger nära den typ av analyser som görs inom aktör-nätverksteori. En del av den socialsemiotiska forskningen av multimodalitet i digitala kontexter (se t.ex. Jewitt 2013) har också många likheter med de analyser som genomförs i denna avhandlings studier.

Hur ANT kan kombineras med de socialsemiotiska modellerna diskuteras i avsnitt 5.2.2, men innan dess redogör jag för avhandlingens metodologiska ingångar till interpersonella analyser.

5.2.1 Interpersonella analyser

Inom den systemisk-funktionella grammatiken anses en av språkets centrala funktioner vara att skapa relationer mellan människor (Halliday 2004:106ff, Holmberg 2011:97). Denna interpersonella metafunktion kan analyseras på flera sätt. En analys av *språkhandlingar* kan visa hur en relation uppstår mellan individer, där en utför språkhandlingen och den eller de andra förväntas ge respons. Beroende på situation kan relationen vara symmetrisk eller asymmetrisk. Språkhandlingar kan också modifieras på olika sätt, vilket har studerats i analyser av *modalitet*; språkhandlingar kan ge uttryck för hög eller låg sannolikhet, förpliktelse och villighet, och de kan framställas som subjektiva eller objektiva (Holmberg 2011:101 ff.).

Appraisal är en gren av den systemisk-funktionella grammatikens interpersonella analys och har utvecklats av Martin och White (2005). Appraisal syftar bland annat till att studera *dialogicitet* och *attityder*. En analys av dialogicitet visar hur yttranden och samtal i större eller mindre utsträckning öppnar utrymmet för andra åsikter och röster. Modellen har sin utgångspunkt

i språkfilosofen Mikhail Bakhtins dialogism som betraktar mening som något som konstrueras i dialogen mellan yttranden, som både responderar på föregående yttranden och förhåller sig till tänkbara svar (Bakhtin 1981).

En appraisalanalys av dialogicitet syftar till att studera yttranden där egna och andras röster citeras och antingen erkänns eller distanseras, sägs emot, förnekas eller förkunnas. Sådana yttranden visar på hur det dialogiska utrymmet pendlar mellan att vara å ena sidan öppet och mångröstat (heteroglossiskt) och å andra sidan slutet och färöstat (monoglossiskt). I mina analyser har jag också studerat dialogicitet utifrån begreppet *intertextualitet*, som åsyftar samband mellan yttranden, realiserade som citat eller referat (Bakhtin 1981, Todorov 1984). En appraisalanalys av *attityder* visar, i likhet med analysen av språkhandlingar, hur relationer mellan personer och yttranden upprättas, men även hur samhälleliga normer förkunnas och förhandlas. Undersystemet har tre analyskategorier: *bedömning*, *uppskattning* och *affekt*.

Interpersonella analyser av språkhandlingar och modalitet görs i studie I, IV och V för att undersöka hur kommentarsskribenter respektive partiledare förhåller sig till varandra och varandras yttranden. Bland annat studerar jag hur frågor och responser på frågor skapar asymmetriska relationer mellan den som frågar och den som förväntas svara och hur närvaron eller frånvaron av subjektiva modalitetsmarkörer som ”jag tänker/tycker” påverkar interaktionen och de påståenden som görs.

Appraisal används som metod i studie IV och V med syfte att studera positioneringar, normer och ideologiska föreställningar. Bland annat studerar jag hur politiker positionerar sina motståndare negativt eller positivt genom bedömningar, hur vithetsnormer aktualiseras och möter motstånd genom yttranden där andras röster citeras, förnekas och motsägs samt hur illegitimt platstagande i ett separatistiskt kommentarsfält rättfärdigas genom motsäganden där den ovälkomna handlingen medvetandegörs men ursäktas: ”jag vet att jag som vit inte ska skriva här, men...”.

Interpersonella aspekter skapas inte enbart i talat och skrivet språk utan även genom bilder och komposition, det vill säga *multimodalt*. Socialsemiotiska redskap för multimodal analys kan visa hur bilder, musik, rörlig bild och materiella ting som möbler bidrar till att skapa betydelser (van Leeuwen 2005, Björkqvall 2009). Relationsskapande bildhandlingar kan exempelvis realiseras genom kameravinklar och grad av inzoomning. Normer och föreställningskomplex kan realiseras genom färgsättning och aktionsprocesser, det vill säga hur den eller det avbildade illustreras. Multimodala analyser görs i studie V, där visuella översättningar på bildskärmar i en tv-studio samt kompositionen i rummet analyseras. Jag tittar bland annat på hur människor som migrerat till Sverige eller befinner sig på flykt avbildas.

5.2.2 Socialsemiotik och ANT

ANT och socialsemiotiken har stora likheter i sina konstruktivistiska, pragmatiska utgångspunkter, men skiljer sig också åt i några avseenden. Framförallt gäller det modellernas olika perspektiv på mänskligt agentskap och på meningsskapande. Socialsemiotiken bygger på antagandet att det är våra språkliga behov av att kunna uttrycka mening och våra sociala handlingar som styr vilka semiotiska resurser vi använder. ANT skiljer sig från socialsemiotiken genom att inte lägga vikten vid mänskliga aktörers användning av artefakter utan på hur artefakter också ger mänskliga aktörer betydelse. De skapas genom samspelet med varandra. Här är det fråga om skilda perspektiv som får konsekvenser för vad som blir ett analysobjekt och på vilket sätt det analyseras. Inom socialsemiotiken betraktas de icke-mänskliga aktörerna utifrån människors perspektiv som resurser i kommunikationen, medan ANT tillskriver dem ett agentskap som är avgörande för den kommunikation som blir till. Istället för att studera språk (och andra semiotiska modaliteter) utifrån deras sociala funktion och de resurser de erbjuder så studerar ANT sociala sammanhang som växer fram som en effekt av olika aktörers interaktion, där aktörer inte enbart är människor och interaktion inte enbart är språk. Det multimodala perspektivet finns i båda ansatserna, men inom socialsemiotiken analyseras olika modaliteter som olika sätt genom vilka social funktion och betydelse realiserar, medan ANT studerar det multimodala som översättningar av aktörer, där översättningen är själva handlingen som knyter en aktör till en annan och får den att agera.

I avhandlingens studier är ANT den överordnade metodologiska ansatsen och det är ANT:s grundläggande antaganden som varit vägledande för både forskningsprocessen, analyserna och tolkningarna av resultaten. De språkvetenskapliga verktygen, inte minst de systemisk-funktionella modellerna, har dock varit nödvändiga för att analysera språkliga uttryck och de har gjort det möjligt att empiriskt studera konstituerandet av aktörer och nätverk i interaktion. På det viset har metoderna kompletterat varandra i de studier där de har använts tillsammans och för avhandlingen som helhet.

6 Sammanfattningar

6.1 Studie I

“Ge mig dina källor på det innan jag tror på det, fram till dess kommer jag skratta åt det påståendet”. En språkvetenskaplig studie av relation i kommentarsfält online.

Studie I är en undersökning av ett kommentarsfält till en ledarartikel på internet, där syftet är att undersöka hur kommentarsfältet som en arena för diskussion konstitueras och hur diskriminerande åsikter kommer till uttryck i skriftlig interaktion. Fokus ligger på hur rasism konstrueras och rättfärdigas i de skrivna kommentarerna. I studien används aktör-nätverksteori (Callon 1986a, Latour 1998) som övergripande metodologiskt ramverk.

Jag utgår från Callons (1986a) modell av *översättningsprocesser* för att beskriva kommentarsfältets utveckling och de konflikter som uppstår där. Jag studerar vilka relationer som skapas mellan *aktörer* som deltar, det vill säga olika enheter som påverkar och har påverkat utvecklingen av kommentarsfältet. Aktörerna utgörs av bland annat webbredaktören, moderatorn, skribenterna, kommentarerna, inloggningsfunktionen och reglerna för deltagande. I en analys av de skrivna kommentarerna visar jag hur inläggen relaterar till varandra innehållsmässigt genom de diskriminerande språkhandlingarna. Verktyg från den systemisk-funktionella grammatiken används för att analysera *språkhandlingar*, *modalitet* och *tilltal* (Halliday 2004). Analysen visar att rasistiska åsikter rättfärdigas när påståenden konstrueras som objektiva fakta, där ett tyckande subjekt saknas i satserna. Påståendena be-läggs ofta med referenser, statistik och källhänvisningar. Rasistiska åsikter rättfärdigas även genom anklagelser om att dessa åsikter censureras (jfr van Dijk 1992). Dessutom bäddas rasistiska uttalanden in språkligt i ord och fraser. Jag undersöker även hur skribenterna förhåller sig till varandra i interaktionen. Analysen visar att skribenterna positionerar varandra som tyckande objekt, bland annat genom du-tilltal och uppmaningar att argumentera objektivt, vilket är ett sätt att underminera den andras resonemang.

Avslutningsvis diskuterar jag hur kommentarsfältet som ett pågående aktör-nätverk tillsammans med diskurserna i inläggen och interaktionen mellan skribenterna konstituerar en plats som bereder utrymme för diskriminerande åsikter. Kommentarsfältet betraktas som en *cybersalong* (Dean 2001) där

både webbplatsens förutsättningar, innehållet i diskussionerna och interaktionen mellan skribenterna bidrar till att forma platsen och villkora deltagande. Den polariserade och styrda debatt som förs i kommentarsfältet exkluderar många perspektiv, inte minst från dem som av skribenterna kategoriseras som *invandrare*.

6.2 Studie II

“Politiskt korrekt” och normalisering av rasism. En diskursanalys av positioneringar och underliggande perspektiv i ett kommentarsfält.

I studie II undersöker jag hur uttrycket *politiskt korrekt* (*pk*) används i en ledarartikel från Aftonbladet med tillhörande kommentarsfält, där diskussionerna handlar om migration, mångfald och feminism. I svensk samhällsdebatt förekommer uttrycket ofta i samband med just dessa ämnen, där *pk* används som ett skällsord för personer som protesterar mot diskriminerande språkbruk och praktiker (Jonsson 2011). Studien syftar till att undersöka kopplingar mellan rasism, antifeminism och användningen av uttrycket *pk* för att se hur användningen bidrar till att skapa och återskapa positioneringar och upprätta relationer mellan de aktörer som kopplas till *pk*. Undersökningen består i en diskursanalys som baseras på aktör-nätverksteori (Law 1992, Latour & Callon 1998). Jag använder begreppet *punktualisering* för att studera de språkliga processer där olika förståelser av *pk* och *invandring* konstrueras och förhandlas. Begreppet *svart låda* belyser de underliggande föreställningar som utgör premisserna för *punktualiseringarna*.

Analysen visar hur maktrelationer skapas språkligt då personer som positionerar sig själva som *invandringskritiska* använder uttrycket *pk* för att positionera politiska motståndare som extrema och hotfulla. I inläggen i kommentarsfältet positionerar de en *pk-elit* – benämnd som *vänstersympatisörer*, *journalister* och *feminister* – som ett hot mot yttrandefriheten. *Pk-eliten* påstås censurera de *invandringskritiskas* åsikter. I inläggen positioneras *invandring* och *mångkultur* som hot, vilket konstruerar den egna ”*invandringskritiska*” positioneringen som utsatt. Rasistiska åsikter rättfärdigas och normaliseras då *invandringen* positioneras som ett hot mot Sverige och *pk-eliten* som en extremistisk makthavare som försvarar detta hot.

Analysen visar dessutom hur en andrafiering av framförallt *invandrare*, *kvinnor* och *muslimer* görs genomgående i både ledarartikeln och kommentarerna. Dessa aktörer beskrivs som passiva och realiserar som objekt, och är dessutom frånvarande i kommentarsfältsdiskussionen. En slutsats är att användningen av uttrycket *pk* och den utpekades försvar mot anklagelsen riskerar att upprätthålla maktrelationer i samhällsdebatten, där uppdelningen i

höger och vänsterpolitik, extrema och demokratiska yttringar samt föreställningen om ”vi” och ”de” upprätthålls.

6.3 Studie III

Punktualiseringar av islam, muslimer, svenskar och det svenska samhället. Diskriminering och privilegiering i kommentarsfältsdiskussioner.

Studie III syftar till att undersöka hur diskriminering och privilegiering re_produceras i skrivna kommentarer där olika framställningar av *muslimer*, *islam*, *svenskar*, och *det svenska samhället* görs. Analysunderlaget utgörs av kommentarsfälten till fem artiklar publicerade på nyhetstidningars webbplatser. Huvuddelen kommer från ett kommentarsfält på SVT Debatt där ca 1 400 inlägg har postats till en artikel som handlar om islam och feminism.

Jag utgår från aktör-nätverksteori (Latour 1998, Law 2009) och gör en diskursanalys där jag använder begreppen *punktualisering* och *svart låda* för att se hur konstruktioner görs och förhåller sig till varandra, samt vilka underliggande premisser de bygger på. De språkvetenskapliga analysverktygen *kategorisering* och *partikularisering* (Billig 1985) används för att studera de språkliga konstruktionerna av *muslimer*, *islam*, *svenskar* och *det svenska samhället*. Analysen visar hur kategoriseringar av *muslimer* och *islam* som en homogen grupp av hotfulla, fundamentalistiska, våldsamma och kvinnoförtryckande individer bidrar till att konstruera, och särskiljs från, nationen *Sverige* och *svenskarna*.

Generaliserande och kategoriska stereotyper om *islam* och *muslimer* re_produceras som stabila och igenkännbara; de konstituerar svarta lådor. Trots att en del av stereotyperna ifrågasätts i kommentarsfältet återkommer de gång på gång, vilket kan förklaras av att de är väletablerade i svensk kultur sedan århundranden (Gardell 2011). Andra konstruktioner, exempelvis av *islam* som ett hot mot *det svenska samhället*, och av *islam* som en motsättning till feminism, kan betraktas som svarta lådor på väg att stabiliseras. Dessa föreställningar backas upp av de tidigare nämnda stereotyperna om hur islam ”är”. I kommentarsfältet konstrueras *Sverige* som en homogen nation, präglad av värderingar som jämställdhet och demokrati, där *svenskar*, i motsättning till muslimer, kategoriseras som en grupp med ett fritt förhållningssätt till religion. Föreställningen om Sverige blir exkluderande för dem som kategoriseras som *muslimer*.

Undersökningen görs utifrån ett intersektionellt perspektiv där jag visar hur kategoriseringar utifrån ett flertal maktaxlar – religion, kön, nationalitet – bidrar till privilegiering och diskriminering, där framförallt muslimska kvinnor konstrueras som maktlösa.

6.4 Studie IV

I ett antirasistiskt rum. En språkvetenskaplig analys av vithet och maktrelationer på en antirasistisk och feministisk plattform på Instagram.

Studie IV undersöker rasism, antirasism och vithetsnormer, med utgångspunkten att rasism är ett strukturellt fenomen som kommer till uttryck, befästs och utmanas i interaktionen mellan individer. I studien undersöks en aktivistisk plattform, MAKTHAVARNA, som uppmärksammar rasism och vithetsnormer utifrån ett antirasistiskt och feministiskt perspektiv. MAKTHAVARNA finns på det sociala bilddelningsmediet Instagram och är separatistisk. Enbart personer med egen erfarenhet av att bli utsatt för rasism får delta aktivt i kommentarsfältet. Trots det händer det återkommande att vita personer skriver inlägg, och det är huvudsakligen det som sker i interaktionen i materialet som studeras. Syftet med studien är att sätta fokus på hur det separatistiska rummet avgränsas och upprätthålls och hur skribenters positioneringar och relationerna mellan dem skapas. Analysunderlaget består av omkring 600 kommentarer som postades mellan juli 2014 och januari 2015.

Analyserna görs utifrån ett postkolonialt perspektiv och med appraisal (Martin & White 2005) som metod. Jag studerar bland annat hur det dialogiska utrymmet utvidgas och inskränks när röster och yttranden citeras, motsägs, förkunnas och förnekas samt hur frågor och bedömningar skapar asymmetriska relationer mellan den som utför språkhandlingen och den eller dem som den riktar sig till.

Analysen visar hur deltagande regleras språkligt i kommentarsfältsinteraktionen, dels då förkunnanden om separatism formar gränserna för deltagande, dels då tekniska funktioner för att radera kommentarer utnyttjas för att ta bort vita personers inlägg. När vita personer skriver inlägg förändras förutsättningarna för deltagande. Dessa inlägg innehåller ofta frågor som indikerar att den som utsätts för rasism är skyldig att upplysa vita personer om det, en vanlig strategi för upprätthållandet av ett förtryck (Lorde 1984). Inläggen innehåller också bedömningar, som trots att de är positiva bidrar till att upprätta asymmetriska relationer mellan bedömare och bedömd. Motsägelser av typen ”jag är visserligen vit, men-” är också vanliga och blir ett legitimerande av regelbrottet.

Sammanfattningsvis leder vita personers aktiva deltagande på den separatistiska plattformen till att personer med erfarenhet av rasistisk diskriminering tvingas förhålla sig till vita personers åsikter och känslor inför rasism istället för att själva sätta villkoren för samtalen. Detta sker trots att vita skribenter oftast är positiva och delar den antirasistiska inställningen, vilket kan förklaras av den privilegierade position som vita personer har och de normer som bidrar till att vidmakthålla denna position (Ahmed 2004). Analyserna visar dock att det även sker omförhandlingar och förskjutningar av

maktasymmetrierna när personer med erfarenhet av rasism återtar tolkningsföreträde bland annat genom att citera och motsäga vithetsnormativa yttranden. Även om kontot är separatistiskt så är det fortfarande möjligt för vem som helst att läsa inläggen. Detta gör att de maktförskjutningar som sker i interaktionen äger rum i en offentlighet där kunskap om rasism kan förmedlas på de utsattas egna villkor.

6.5 Studie V

Polariserade politiska debatter om migration. Positioneringar och attityder i tv-sända valdebatter.

Både rasism och flyktingpolitik är centrala frågor i samhällsdebatten. Vi lever i en tid då många människor tvingas fly undan krig och förtryck, bland annat till Sverige, där de möts av både empati och rasism. Frågorna är också ständigt uppe på den politiska agendan, inte minst sedan Sverigedemokraterna 2010 tog plats i riksdagen och driver begränsad migration till Sverige som sin huvudfråga. Med detta som bakgrund undersöker jag i studie V hur politiker talar om flyktingpolitik och migration till Sverige i de tv-sända partiledardebatterna inför valet 2014. Syftet är att undersöka hur positioneringar och attityder till migration formas genom interaktionen mellan deltagarna och av debatterna som medieproduktion. Analysunderlaget utgörs av de sekvenser där ämnena flyktingpolitik, migration och integration diskuteras. Sammanlagt handlar det om åtta sekvenser från åtta olika debatter.

Med aktör-nätverksteori (Latour 2007) som ramverk studerar jag hur partiledarna, tv-kamerorna, programledarna, bildskärmarna i studion och publiken blir till aktörer som i samspel med varandra skapar den bild av debatten som når tittarna. Jag använder verktyg från appraisal (Martin & White 2005) och multimodal diskursanalys (van Leeuwen 2005, 2008) för att studera hur aktörerna översätts och positioneras. Jag tittar bland annat på hur partiledarna citerar, förnekar och motsäger varandras yttranden och hur de formulerar egna åsikter genom att ta avstånd från någon annan.

Analysen visar hur debatten polariseras då samtliga partiledare tar avstånd från Sverigedemokraternas partiledare Åkesson och han från dem, men också hur Åkesson görs till en central aktör då kameran filmar honom i betydligt större utsträckning än de andra partiledarna. Analysen visar också hur Åkesson gör negativa bedömningar både av migration och av de andra partiernas politik i frågan. Den dominerande attityden bland övriga partiledare är att Sverige är ett demokratiskt och öppet land som bör ta emot flyktingar och immigranter. Denna "toleransdiskurs" skapar en positiv självbild som upprätthålls av att det finns "andra" att tolerera och hjälpa (Blommaert & Verschueren 1998). Immigranter och flyktingar bedöms också utifrån ett nytto-

perspektiv (jfr Boréus 2006b) där de välkomnas till Sverige med argumentet att de bidrar till Sveriges ekonomi.

En analys av de bilder som visas på bildskärmarna i en tv-studio ger resultatet att debattämnet illustreras av negativa skildringar av människor som flyr. Individerna på bilderna avbildas med dunkla färger och på distans, vilket bidrar till att konstruera dem som främmande och hotfulla.

En slutsats är att den polariserade debatten upprätthålls både av partiledarna, av kamerans val av fokus och av programledarna. Attityderna till migration skapas i interaktionen där de också blir ett sätt att positionera sig politiskt och upprätthålla bilden av Sverige – antingen som ett tolerant och godhjärtat land eller som ett land under hot från det som betraktas som icke-svenskt.

7 Diskussion

I avhandlingen har jag undersökt hur rasism konstrueras och utmanas i interaktion, med samhälleliga debatter och diskussioner som förs på internet och tv som underlag. Syftet har uppfyllts genom de fem studier som sammanfattas i kapitel 6, och nedan förs en diskussion utifrån avhandlingens frågeställningar och resultat.

I 7.1 diskuteras huvudsakligen de två första frågorna. Den första frågan lyder: Hur kommer rasistisk privilegiering och diskriminering till uttryck språkligt? Frågan diskuteras i avsnitt 7.1.1 och 7.1.2. Den andra frågan lyder: Hur bemöts, rättfärdigas, förhandlas och utmanas rasistisk privilegiering och diskriminering i interaktion? Denna fråga besvaras i 7.1.3, där jag diskuterar resultaten från studierna med fokus på vilka olika maktrelationer och positioneringar som uppstår i interaktionen.

Den tredje frågan avhandlas i avsnitt 7.2.1 och 7.2.2: Vilka normer och villkor formar offentlighetens olika arenor för debatt och vilken inverkan kan mediet ha för deltagande? I 7.2.3 diskuteras jag på en övergripande nivå vilken betydelse interaktion i medierad offentlighet kan ha för samhälleliga debatter om rasism och antirasism.

I 7.3 sammanfattar jag avhandlingens språkvetenskapliga bidrag, och i 7.4 ger jag en avslutande framåtblick.

7.1 Språklig rasism: privilegiering och diskriminering

Ett resultat som framträtt i avhandlingens studier är att rasism re_produceras genom kategoriseringar som bygger på skillnadsskapande och positioneringar som upprätthåller skillnaderna. Dessa språkliga processer skapar både diskriminerade och privilegierade positioner, ofta konstruerade utifrån idéer om nationalitet, etnicitet, ras, kultur och religion. Avhandlingens studier visar att rasism normaliseras genom rättfärdigande språkhandlingar, men att språkhandlingar som re_producerar rasism också möter motstånd i interaktion. Motståndet bidrar till att utmana och förskjuta både maktrelationer som uppstår lokalt i interaktionen och den privilegiering och diskriminering som re_produceras där. Nedan kommer jag, med utgångspunkt i avhandlingens fem studier, att diskutera de språkliga processer där privilegiering och diskriminering re_produceras och utmanas.

7.1.1 Kategoriseringar, positioneringar och skillnadsskapande

I detta och nästa avsnitt diskuteras avhandlingens första frågeställning: Hur kommer rasistisk privilegiering och diskriminering till uttryck språkligt? Ett resultat är att språkligt kategoriserande och positionerande av människor bidrar till att upprätta maktrelationer som bygger på idéer om skillnad. Att vi kategoriserar människor omkring oss är ofrånkomligt; genom språkliga kategoriseringar gör vi världen begriplig, och begripliggjorda kategoriseringar är sedan utgångspunkten för skapandet av nya. Det som leder till privilegiering och diskriminering är de grunder på vilka människor kategoriseras och de beskrivningar av kategorierna som framställer människorna på vissa sätt.

I de diskussioner och debatter som avhandlingens studier undersöker görs kategoriseringarna utifrån ett skillnadskriterium som baseras på olikheter vad gäller hudfärg, religion, födelseland, migrationsbakgrund och kulturell bakgrund. I det kommentarsfält som analyseras i studie III konstrueras återkommande kategorierna *islam* och *muslimer* i kontrast till *Sverige* och *svenskar* och det omvända. I ett inlägg står: ”Svenskar tror att exempelvis muslimer har samma förhållande till Koranen som svenska kristna har till Bibeln”. Kategoriseringarna bidrar till att homogenisera grupperna och framställa medlemmarna i dem som inbördes likadana, vilket bland annat sker i ovanstående påstående om vad svenskar tror och vilket förhållningssätt muslimer antas ha, som om alla svenskar trodde samma sak och alla muslimer hade samma inställning.

Kategorierna konstrueras också som olika och partikulariseras i relation till varandra, det vill säga det särskilda och unika i kategorierna betonas. Detta skillnadsskapande leder till diskriminerande respektive privilegierande positioneringar. *Islam* och *muslimer* framställs negativt, som våldsamma, terroristiska, kvinnoförtryckande och homofoba, medan *svenskar* framställs positivt som demokratiska, jämställda och fria i sin religionsutövning (jfr Said 2000 [1978], Gardell 2011). Analyserna visar också att det framförallt är *muslimer*, en kategori baserad på religion, och *svenskar*, en kategori baserad på nationalitet, som ställs emot varandra. Även om *svenskar* ibland beskrivs som kristna eller sekulära så är det nationstillhörigheten som konstrueras i benämningen av kategorin *svenskar*. De värderingar som tillskrivs *svenskar* konstrueras som nationsspecifika. Kristendomen blir därmed inte den främsta motpolen till islam.

Rasism kan alltså reproduceras språkligt genom det sätt som individer och grupper framställs på och det sätt på vilket de relateras till andra individer och grupper. Att analysera kategoriseringar och partikulariseringar är inte det enda sättet att studera dessa språkliga processer. I flera av studierna har begreppet *positionering* använts för att undersöka hur både individer och språkliga framställningar får en plats i interaktionen i relation till andra individer och andra språkliga framställningar.

I studie II studerar jag exempelvis hur språkligt framskrivna aktörer, som *invandrare*, *muslimer*, *mångkultur*, *invandringskritiska*, *politiskt korrekta* och *svenska folket*, positioneras i förhållande till varandra och i förhållande till underliggande och outtalade antaganden om skillnad. Analysen visar hur *invandrare*, *muslimer* och *mångkultur* positioneras negativt som ett hot mot *svenska folket*, vilket överensstämmer med såväl resultaten från studie III och tidigare forskning (van Dijk 1992, Gardell 2011, Wodak 2015). Men analysen visar också hur skillnad utgör grunden för positioneringar av *invandrare* och *mångkultur* i yttranden som argumenterar för mångfald och ett öppet samhälle. Exempelvis positionerar ledarartikeln *muslimer* som utsatta för rasism och i behov av stöd från det *vi* som ledarskribenten positionerar sig själv som en del av: ”Först gav de sig på muslimerna. Men jag protesterade inte, jag var ju inte muslim. [...] Eller så gör vi det, protesterar”.

I citatet förekommer två ”de”-grupper: *de som ger sig på muslimer* och *muslimerna*, som genom att framställas i bestämd form konstrueras som en homogen grupp. ”Vi”-gruppen är särskild från båda dessa. Det *vi* som förekommer här är vad Görel Bergman-Claeson (1994:68, 83 ff.) kallar ett partikulärt *vi*, en perspektivmarkör som skapar en identifikationsram som är specifikt avgränsad, till exempelvis *vi svenskar*, eller som i exemplet ovan, *vi icke-muslimer*. När ledarskribenten intar en position där han försvarar utsatta grupper är det ett förhållningssätt som trots sin välvilja bidrar till att upprätthålla skillnadstänkande och hierarkier (jfr Lentin & Titley 2011:31).

Det som också händer är att dessa grupper ställs utanför den politiska och samhälleliga diskussionen. Till skillnad från exempelvis *de som stödjer feminism och mångkultur*, *Breivik* och *kulturhögern*, som också förekommer i ledarartikeln, så positioneras *muslimer* överhuvudtaget inte inom de diskurser som formar positioneringar som extrem, demokratisk, höger och vänster. De positioneras enbart som utsatta för rasister och stöttade av antirasister. Denna typ av objektivering har av tidigare forskning påvisats som en typ av språklig diskriminering (Boréus 2006a). Objektiveringen förstärks av att *muslimerna* (”först gav de sig på muslimerna”) intar objektets plats i satsen.

Skillnadsskapande kan också konstrueras visuellt, vilket analyserna av partiledardebatter i studie V visar. Skillnad konstrueras framförallt genom de bilder som visas på bildskärmar i SVT:s studio. Flyktingar och migranter konstrueras där som homogena kategorier då individerna avbildas i grupp och ser ungefär likadana ut (jfr van Leeuwen 2008:144). Människorna porträtteras i mörka färger och i dystra miljöer. På bilderna syns beslöjade kvinnor på ett förortstorg och personer som sitter vid datorer med ryggen mot kameran, klädda i mörka vinterkläder. De avbildade människorna befinner sig på stor distans från tittarna, vilket partikulariserar dem och gör dem till främmande och avlägsna ”andra”. Fotografier som är tagna uppifrån skapar också en hierarkisk relation till tittaren, som sätts i den överordnade positionen. Distansen skapas både av kamerans inramning och av bildskärmens, som också distanserar de avbildade personerna från studion och politikerna.

Kategoriseringar, partikulariseringar, positioneringar och bilder både bygger på och re_producerar alltså hierarkiserande idéer om likhet och skillnad. Detta skillnadsskapande är vad som enligt postkoloniala teorier ligger till grund för rasistiska strukturer och de kategoriseringar som görs utifrån dem (se t.ex. Said 2000 [1978], Loomba 1998). I avhandlingen har konstruktionen av skillnad ofta analyserats som en *svart låda* (Latour & Callon 1998), det vill säga en normföreställning som är så djupt rotad och strukturellt re_producerad att den inte uppmärksammas; den tas för given och är den omarkerade utgångspunkten för andra konstruktioner, som också hierarkiserar skillnaderna. Dessa andra konstruktioner kan som detta avsnitt visat vara av olika slag; det är inte enbart språkhandlingar som diskriminerar genom negativa kategoriseringar eller positioneringar som upprättar skillnaden utan även, vilket också Hornscheidt och Landqvist (2014:60 f.) påpekar, yttranden som inte alls är avsedda att vara rasistiska, och som kanske rentav är menade att vara antirasistiska. Sådana yttranden befäster ofta normer som bidrar till att rasistiska strukturer upprätthålls, så som vithetsnormer eller normföreställningar om vad svenskhet är och vilka som ingår i ett svenskt *vi*.

7.1.2 Konstruktioner av nationen Sverige

Både kategoriseringen som svensk och kategoriseringen som icke-svensk vilar på föreställningen om att Sverige är en sammanhållen nation. Mina analyser visar också hur det som konstrueras som svenskt privilegieras medan det som konstrueras som icke-svenskt i många fall diskrimineras. I detta avsnitt är det just dessa diskriminerande och privilegierande processer i relation till föreställningar om Sverige som kommer att diskuteras.

I studie II, III och V har analyserna visat hur Sverige konstrueras som hotat. Det handlar framförallt om det hot från *mångkultur* och *invandring* som konstitueras utifrån en så kallad invandringskritisk position, vilket jag diskuterar vidare i 7.1.3. I en kommentar som analyseras i studie III skriver en person att ”våra yrkespolitiker” snart kommer att vara ”utkonkurrerade av religiösa fanatiker”, syftande på muslimer, och att ”vårt svenska samhälle med tolerans och modell för trygghet” snart är ”ett minne blott”. Här konstrueras en föreställning om ett homogent, tryggt Sverige med en identitet som tolerant, och det är dessa ”svenska” egenskaper som upplevs stå under hot från islam. Yttrandet bygger på ett antagande att muslimer inte har dessa egenskaper och att muslimer inte är svenska. Sådana föreställningar om nationen är vad Gardell (2011:23) kallar en ”standardberättelse om Sverige som ett etniskt, kulturellt och religiöst homogent land”. Muslimer konstrueras som en grupp som kan röra sig in till Sverige, men de kategoriseras inte som svenska muslimer.

Även de som försvarar mångfaldspolitik och stöder personer som utsätts för rasism utmålar Sverige som hotat. Det som hotas är toleransen, och hotet

kommer från rasister och Sverigedemokrater, som genom sin inställning till migration utmanar toleransen (jfr Hübinette & Lundström 2011).

Självbildens som tolerant och god framträder huvudsakligen i de analyserade partiledardebatterna i studie V, där sju av partiledarna starkt positionerar sig mot Sverigedemokraternas partiledare Åkesson i interaktionen, samtidigt som de återkommande gör positiva bedömningar av Sverige som tolerant, öppet och fantastiskt. Kristdemokraternas dåvarande partiledare, Hägglund, säger exempelvis att personer som är födda i andra länder och som jobbar och betalar skatt i Sverige ”bidrar till att göra det här landet så fantastiskt. Det är en del av det svenska, att vi har en öppenhet, att vi tar nya intryck.” Yttrandet kommer strax efter att Åkesson har sagt att integrationspolitiken inte fungerar och att Sverigedemokraternas politik skulle underlätta för invandrare att komma in i det svenska samhället.

Hägglund är inte den enda partiledare som konstruerar en svensk självbild genom att framställa en positiv attityd till migration som något typiskt svenskt. Men självbildens är också beroende av att migrationen eller immigranter uppför sig på ett förväntat sätt. Lentin och Titley (2011) menar att toleransen är en diskurs med tydliga gränser, den är inte villkorlös. Toleransens gränser går att ana i partiledardebatterna där de immigranter som premieras är de som snabbt lär sig svenska och kommer i arbete. Detta kommer till uttryck i positiva bedömningar av utlandsfödda som arbetar och betalar skatt, eller av nyanlända som snabbt lär sig svenska. Bedömningen av immigranter utifrån om de bidrar och är en långsiktig investering skapar föreställningen att enbart den är välkommen som på något sätt kan gynna de svenskar som redan bor i landet (jfr Blommaert & Verschueren 1998, Boréus 2006b).

I avhandlingens studier har jag analyserat nationen som en svart låda (Latour & Callon 1998), det vill säga ett föreställningskomplex som återkommande reproduceras och är närvarande i folks medvetande som något självklart. Det pågår förhandlingar om vad nationen är och ska vara, men själva utgångspunkten att Sverige är en del av en värld som delas in i nationer och att dessa nationer ska ha gränser som definierar människor är något som utgör en okommenterad självklarhet. Den skillnad som skapar nationerna är ohotad, även i yttranden som är tydligt antirasistiska. Alla måste förhålla sig till skillnader som görs mellan människor. Alternativet till nationellt och kulturellt skillnadsskapande är ett dispositiv, något som inte ens är tänkbart (jfr Hornscheidt & Landqvist 2014). Vad är en värld utan skillnad som baseras på kultur, nationalitet och utseende? Går det att föreställa sig en perception av människor som inte bygger på sådana kategoriseringsgrunder? I mina analyser har jag varken stött på en vilja att upplösa skillnadsskapandet eller en verbalisering av alternativ. Det tycks helt enkelt inte vara tänkbart.

7.1.3 Relationer och positioneringar

Avhandlingen visar hur kategoriseringar och skillnadsskapande agerar i interaktion, där de rättfärdigar och rättfärdigas, ifrågasätter och ifrågasätts, utmanar och utmanas. Detta kommer jag att diskutera mer ingående nedan utifrån den andra frågeställningen: Hur bemöts, rättfärdigas, förhandlas och utmanas rasistisk privilegiering och diskriminering i interaktion? Frågan besvaras i två avsnitt, där jag i 7.2.1 lägger fokus på språkliga rättfärdiganden av rasistiska och privilegierande diskurser, medan jag i 7.2.2 diskuterar hur motstånd och polarisering reproduceras i interaktion.

7.1.3.1 Normaliseringsprocesser

Ett resultat av analyserna i avhandlingens studier är att språkhandlingar bidrar till att konstruera vissa perspektiv och världsbilder som normala och självklara. Sådana normaliseringsprocesser kan vara både språkligt explicita och implicita, underförstådda och inbäddade i ord, uttryck och satser. Normalisering av rasism sker bland annat när rasistiska åsikter förnekas genom rättfärdiganden. Sådana rättfärdiganden har i avhandlingen studerats som punktualiseringar (Law 1992), sambandsskapande konstruktioner som i interaktionen formas i relation till de framställningar andra gör. Rasism skulle inte behöva rättfärdigas om det inte också fanns röster som argumenterade mot rasism; de olika framställningarna av migration, nationalitet, religions-tillhörighet och så vidare ingår i förhandlingar om vems världsbild som är mest legitim och som kanske så småningom etableras och agerar som en förgivettagen sanning, en svart låda.

Rättfärdiganden av rasistiska framställningar, och förnekanden av att de är rasistiska, har tidigare studerats i både svenska och europeiska kontexter (se t.ex. van Dijk 1992, Boréus 2006b). I mina analyser framträder tre utmärkande drag för denna språkliga diskriminering: framställningar av ”den andra” som ett hot, framställningar av åsikter som fakta samt öppna förnekanden av typen ”jag är inte rasist, men”.

Både i studie II, III och V visar analyserna att kategorierna *invandrare*, *muslimer* och *flyktingar* framställs som akuta hot mot Sverige och det som sägs utmärka Sverige: jämställdhet, tolerans och demokrati. Som jag visade i 7.1.2 är sådana framställningar också en del av de praktiker som konstruerar nationen Sverige som särskild från andra nationer. För att rasistiska åsikter ska kunna rättfärdigas måste det finnas en legitim anledning till att hysa dem, och i mitt material konstrueras en sådan anledning i form av ett hot mot alla de positiva egenskaper som sägs utmärka Sverige.

Att mångfald och migration konstrueras som hot är inget unikt för rasismen i Sverige, utan det förekommer också i andra delar av Europa. Ruth Wodak (2015) talar om rädlans politik (”politics of fear”), som hon menar bärs upp av högerpopulistiska partier och deras anhängare. Att islam konstrueras som ett hot mot västerländska nationer och kulturer är heller inget

nytt, sådana fördomar mot islam har en lång historia (Gardell 2011). Det som är särskilt för dagens kontext är de migrationsmönster och flyktingsituationer som har skapat vad som brukar kallas ”mångkulturella samhällen” (Lentin & Titley 2011). Hotet antas nu inte enbart komma utifrån, utan *muslim* och *islam* konstrueras även som hotfulla ”andra” som redan finns inom landets gränser. Hotet framställs som något nytt och akut, vilket jag visar i studie III i en analys av markörer för relativ tid. Det framkommer bland annat i yttranden som ”den svenska yttrandefriheten, rättssäkerheten, jämställdheten *håller på* att urholkas” och ”islam smygs på oss *dagligen*” [min kursivering]. Det presupponeras också att det hotfulla scenariot som målas upp är oundvikligt: ”*när* Sverige blir ett Islamsistiskt [sic] land” [min kursivering].

Ytterligare en grupp som av kommentarsskribenterna pekats ut som hotfull är makthavare, särskilt politiker och media, som sägs utöva påtryckningar genom att ”förbjuda kritik mot invandring”. Dessa makthavare benämns ofta som en *politiskt korrekt elit* och anklagas för att censurera åsikter. Genom utmålandet av denna elit positionerar sig kommentarsskribenterna som utsatta och nedtystade, vilket rättfärdigar deras åsikter. Som tidigare forskning visat (se t.ex. Brickell 2004, Clyne 2005, Jonsson 2011) blir beskyllningen om *politisk korrekthet* en retorisk strategi för att vidmakthålla den sociala ordningen och behålla de egna privilegierna.

Konstruktionen av de akuta hoten från *invandringen* och *pk-eliten* rättfärdigar det som i kommentarsfälten benämns *invandringskritik*. Denna benämning är i sig ett sätt att förneka det rasistiska i åsikterna; att vara ”invandringskritisk” framställs som en legitim reaktion på ett samhällsproblem. Ordet *kritik* anknyter till en demokratisk terminologi och förstärker en annan rättfärdigande strategi, nämligen att konstruera sina åsikter som fakta och framställa kritiken som en reaktion på ”sanningen om invandringen” och hotet från densamma (jfr van Dijk 1992:93, Boréus 2006b:412).

Rättfärdigandet av rasistiska åsikter genom hänvisning till sanningen förekommer framförallt i det material som analyseras i studie I, II och III, det vill säga kommentarsfälten till nyhetsartiklar på internet, men även i partiledardebatterna i studie V. I kommentarsfälten sker det framförallt genom hänvisningar till fakta. I en kommentar upplever sig skribenten tvungen att hålla med ”de politiskt korrekta tyckarna” trots att ”all fakta och logiskt resonande talar för något annat”. Det är också vanligt förekommande att skribenter hänvisar till statistik och olika källor, genom citat, referat eller länkar till andra sidor, som exempelvis den rasistiska bloggen Avpixlat. Ofta förekommer formuleringar som är tagna direkt från texter på denna webbplats. Avpixlat kan förstås som en förpackare av svarta lådor, där rasistiska förklaringar och beskrivningar av samhället och politiken upprepas gång på gång tills de befästs, för att sedan spridas till andra arenor, som kommentarsfälten.

Att citera och referera är alltså två språkhandlingar som används för att rättfärdiga rasistiska åsikter genom att koppla dem till någon form av auktoritet, som Avpixlat eller statistiska uträkningar. Men även den grammatiska realiseringen av språkhandlingar kan ha en rättfärdigande effekt då åsikter framställs som objektiva fakta. Ett påstående som inte modifieras ger sken av att representera en faktisk verklighet. Mina analyser av språkhandlingar i de ”invandringskritiska” inläggen har bland annat visat att subjektiva modalitetsmarkörer utelämnas, både sådana som explicit positionerar yttrandet som en åsikt, som *jag tycker att*, och sådana som implicerar att det finns en subjektiv hållning, som *kanske*, *troligtvis* och *säkert*.

Ett påstående som inte kopplas till ett subjektivt jag kan tolkas som allmängiltig kunskap, som i följande exempel från studie I: ”Problemet är att invandringspolitiken sedan länge är dålig politik”. Här talar yttrandet om för oss vad problemet *är*, och det statiska verbet tillsammans med frånvaron av modalitetsmarkörer gör att innehållet i ett sådant påstående begränsar utrymmet för andra möjliga perspektiv och försvårar tolkningen av yttrandet som en åsikt. Jämför med de alternativa uttrycksätten ”Jag tycker att problemet är att invandringspolitiken sedan länge verkar vara en dålig politik”, eller ”Problemet är kanske att invandringspolitiken sedan länge är en ganska dålig politik”. Dessa modifierade yttranden hade gjort den så kallade ”invandringskritiken” till åsikter, vilket hade gjort dem mer öppna för ifrågasättanden. Språkhandlingar kan alltså konstruera föreställningar om vad som är normalt och vad som är avvikande, vad som sticker ut och vad som är självklart, vad som är speciellt och vad som är allmängiltigt.

Som jag varit inne på tidigare kan rasism upprätthållas även av yttranden som förespråkar antirasism. En analys av språkhandlingar kan visa hur detta går till i interaktion. I kommentarsfältet till den separatistiska Instagramplattform som analyseras i studie IV förekommer det att vita personer poster inlägg trots att de ombetts att inte göra det. Språkhandlingarna i de inläggen berömmar, uppmuntrar, hejar på och tackar: ”otroligt bra skrivet”, ”detta konto lär mig något nytt varje dag”, ”tack för text” och så vidare. I en annan kontext skulle dessa språkhandlingar ha tolkats som positiva, men i en plattform där vita läsare explicit och återkommande ombeds att inte delta aktivt genom att skriva inlägg blir språkhandlingarna ett illegitimt platstagande som upprätthåller de vita privilegier som kritiseras i forumet. Många skribenter tycks medvetna om detta, och de rättfärdigar att de skriver trots att de är vita. Konstruktioner av typen ”jag är visserligen vit/jag vet att jag inte får kommentera, men...” är vanliga. Det som sker i interaktionen är att de med erfarenhet av att utsättas för rasism behöver förhålla sig till vita skribenters kommentarer och till de asymmetrier som uppstår mellan bedömare och bedömd, den som lär ut och den som lär sig och så vidare. Detta inskränker möjligheterna till den typ av antirasistiskt samtal som plattformen eftersöker.

7.1.3.2 Motstånd, motmakt, polarisering och konflikt

Den konstruktivistiska utgångspunkt som avhandlingen har innebär att språket inte bara skapar världen omkring oss, utan att språket också har en dekonstruerande potential. Normer, kategoriseringar och maktstrukturer kan ifrågasättas och omförhandlas, och studierna uppvisar många exempel på polarisering, konflikter och motståndshandlingar. Jag betraktar inte motstånd som en positionering som står i motsättning till maktpositioneringar. Även motståndet kan generera makt, och ibland talar jag också om motstånd som *motmakt*. En motmaktshandling kan vara såväl en reaktion på exempelvis förtryck som ett autonomt konstituerande av nya perspektiv och maktpositioner. Motståndet ser olika ut beroende på från vilken position det görs och vilka maktrelationer det utmanar. I studiens analyser handlar det om skribenter som reagerar på regler mot att uttrycka rasistiska åsikter i kommentarsfält (studie I), på ”politiskt korrekta” antirasisters förespråkande av mångfald (studie II), på islamofoba konstruktioner (studie III), på antirasisters iscensättande av vithetsnormer (studie IV) och på politiska motståndares migrations- och flyktingpolitik (studie V).

I detta avsnitt kommer jag att diskutera hur motstånd reproduceras språkligt. Till följd av motståndet kan konflikter uppstå, och när dessa konflikter tydligt delar upp olika perspektiv och positioner i två motsatta läger kommer jag att tala om det som polarisering.

Som jag var inne på i 7.1.1 kan kategoriseringar möta motstånd i form av partikulariseringar, som genom att betona det unika och särskilda ifrågasätter generaliseringar och stereotyper (jfr Kahlin 2008:118). Partikulariseringarna av islam och muslimer är ett svar på kategoriska påståenden, och motståndet formuleras hela tiden i relation till islamofoba diskurser. På ett liknande sätt har mina analyser av positioneringar visat hur motstånd och polarisering uppstår i interaktion där olika perspektiv, åsikter och mänskliga deltagare ställs mot varandra. I studie V visar jag hur partiledarna positionerar sig själva och positioneras av varandra genom yttranden som antingen skapar närhet eller distans. Ett resultat är att sju av riksdagspartierna gör motstånd mot Sverigedemokraternas ledare Åkesson och hans politik, och han i sin tur gör motstånd mot övriga sju partier och deras invandringspolitik. Att det uppstår polariseringar i politiska debatter är inget ovanligt (se t.ex. Örnebring 2001), men det anmärkningsvärda i min studie är att polariseringen alltid sker mellan samma två läger. Polariseringen reproduceras inte bara av partiledarna själva, utan även av programledarna, exempelvis i det förkunnande yttrandet ”faktum är, sju partier i riksdagen har samma hållning, men det åttonde, Sverigedemokraterna, har en helt annan hållning”.

Att positionera sig själv i relation till någon eller något annat kan tolkas som ett sätt att göra motstånd. För politikerna, som agerar i en yrkesroll, handlar det om politiska snarare än personliga positioneringar. Men för skribenterna på den Instagramplattform som studeras i studie IV är de personliga

erfarenheterna centrala för motståndet, som blir motmaktshandlingar som förstärker skribenternas positioner. Det är i relation till uttalat subjektiva upplevelser och perspektiv som motmakten definieras och utövas. Positioneringar som intas av skribenter med erfarenhet av att utsättas för rasism utmärks av subjektiv modalitet där jaget skrivs fram, som i följande citat från ett inlägg: ”låt mig berätta detta från min östasiatiska kropp, ögon, röst och erfarenhet”. Den markerade subjektpositionen med ett tydligt tyckande, kännande, upplevande *jag*, blir ett sätt att språkligt ge den egna rösten legitimitet och utrymme. Här ger skillnadsskapandet en möjlighet att forma en motmaktsposition (jfr Brah 2001:196). Utrymmet intas också när rasifierade kroppar skrivs fram i kommentarerna och visualiseras genom foton. Detta synliggörande av kroppar som rasifieras utmanar dominansen av normativt vita kroppar i offentligheten.

Även om motmaktshandlingarna på plattformen formuleras som en reaktion på, och i förhållande till, vithetsnormer, så kan de förändra maktrelationer och normföreställningar i den aktuella kontexten. Plattformen utgör en offentlig arena där det finns utrymme för den som utsätts för rasism att tala på sina egna villkor, med tolkningsföreträde vad gäller definitionerna av rasismens olika uttryck. Att plattformen inkluderar vita personer som passiva deltagare, som får läsa men inte skriva inlägg, tvingar vita följare att lyssna utan att dominera, och att ta del av analyserna av deras vithet. Patricia Hill Collins (1990) skriver att förändring alltid sker i dialog, och kanske särskilt i en dialog där den underprivilegerade tar kontroll över vilka röster som hörs och hur. Att ta makten över språket och definitionerna blir ett sätt att ta plats och utmana normerna för vilka konstruktioner av världen som ska vara tillgängliga och giltiga.

Språkligt motstånd sker genom punktualiseringar, där kunskap ifrågasätts och förhandlas. När världsbilder utmanas och nya perspektiv förs fram sker små, små förskjutningar vad gäller maktrelationer, kategoriseringar och positioneringar. Det går att se i interaktionen hur dessa förskjutningar påverkar dem som deltar. Någon kan inta en motståndsposition med språkets hjälp och kanske röra sig bort från en marginaliserad plats, vilket analyserna av Instagramplattformen ger exempel på. En punktualisering kan också befästa maktstrukturer och normpositioner, vilket studie II visar. Där konstruerar vithetsprivilegerade skribenter *invandrare*, *flyktingar* och *politiskt korrekta politiker* som hotfulla och elitistiska medan de positionerar sig själva som utsatta. Effekten av motståndet blir att privilegerade och normativa positioneringar bibehålls; de som utsätts för rasism är fortfarande de diskriminerade och nedtystade, och det offentliga samtalet om migration och mångfald domineras av personer som inte själva har erfarenhet av rasism.

7.2 Deltagande och demokrati i medierad offentlighet

I detta avsnitt diskuteras deltagande i de medierade aktör-nätverk jag har studerat. Diskussionen förs utifrån avhandlingens sista frågeställning: Vilka normer och villkor formar offentlighetens olika arenor för debatt och vilken inverkan kan mediet ha för deltagande? Denna fråga diskuteras i två avsnitt: i 7.2.1 fokuserar jag på kommentarsfältsmaterialet, och i 7.2.2 partiledardebatterna. I 7.2.3 diskuteras jag slutligen vilken betydelse interaktion i medierad offentlighet kan ha för samhälleliga debatter om rasism och antirasism.

7.2.1 Deltagande i kommentarsfälten

Den som vill posta inlägg i ett kommentarsfält på exempelvis Aftonbladet behöver förhålla sig till vissa ramar. En del är formella, som begränsningar för hur många tecken som ryms i ett inlägg. Andra är kopplade till hur kommentarsfälten struktureras, eftersom skribenter behöver förhålla sig till tidigare inlägg i kommentarsfältet. Ofta erbjuds en funktion som gör det möjligt att svara direkt på någon annans inlägg. Den datormedierade kommunikationen är asynkron och inläggen hamnar inte alltid i kronologisk ordning utan sorteras istället utifrån en svarsstruktur som visar vilka inlägg som svarar på vilka. I interaktionen med andra inordnas skribenten i dessa kommunikativa ramar. Ytterligare andra ramar som reglerar deltagandet är utformade av webbredaktionen snarare än webbsidans tekniska aktörer. Det kan till exempel handla om regler som säger att rasistiska och andra diskriminerande kommentarer inte är tillåtna. En moderator som anlitas av webbredaktionen har uppsikt över kommentarsfälten och raderar inlägg som bryter mot reglerna. Vem som helst kan också anmäla inlägg som uppfattas som olämpliga.

Villkoren som formas på webbplatsen kan utmanas av skribenter som deltar i kommentarsfältet, vilket sker i det material som studeras i studie I och II. Där menar en stor del av kommentarsskribenterna att kommentarsfältet ska vara en plats där alla åsikter ska få uttryckas, under förutsättning att de är grundade i fakta. Denna grupp formulerar rasistiska åsikter på ett sådant sätt att de undviker att få sina kommentarer raderade. De rättfärdiganden som diskuterades i 7.1.2 framställer åsikterna som berättigad ”invandringskritik”, och blir både ett sätt att få tillgång till kommentarsfältet och att skapa en politisk konsensus, där kommentarsskribenterna formar en ”vi”-grupp som utestänger olikfärdiga. Det *vi* som förekommer är både *partikulärt* i det avseendet att det inkluderar en specifik grupp definierad utifrån sina åsikter, och *situationellt inkluderande* då det refererar till de personer som deltar i kommunikationssituationen (jfr Engblom 2004:65, Bergman-Claeson 1994:68). Att sådana gemenskaper formas i offentliga forum online är vanligt, och de benämns av Dean (2001) som *cybersalonger*, arenor som egentligen är öppna och tillgängliga för alla med en internetuppkoppling men som regleras språkligt och blir exkluderande.

Av studie I framgår att det studerade kommentarsfältet domineras av dem som positionerar sig själva som ”invandringskritiska”, men av studie II framgår att det även finns ett visst utrymme för motstånd och avvikande åsikter från skribenter som ifrågasätter de ”invandringskritiska”. Denna anti-rasistiska grupp blir i kommentarer från de ”invandringskritiska” ofta både omtalade och tilltalade som möjliga mottagare av inläggen. Konflikten skapar två poler i diskussionen, men polariseringen exkluderar dem som drabbas av rasismen. De finns inte representerade i kommentarsfälten och de omtalas återkommande som ”de”.

Även i kommentarsfältet på Instagram sker en reglering genom modering där inlägg raderas. På Instagram är det inte en webbredaktör som går in och reglerar, utan den som har ett konto kan själv kontrollera kommentarerna som postas till de egna inläggen. Precis som i kommentarsfälten på Aftonbladet finns också en möjlighet att anmäla olämpliga kommentarer och inlägg. Det konto som studeras i studie IV, MAKTHAVARNA, har uttalade regler för deltagande. Det är administratörerna som har formulerat dem, och de har gjort det som en reaktion på att personer med migrationsbakgrund och personer som blir kategoriserade som icke-vita ofta exkluderas från offentliga arenor. Om vita följare bryter mot de uttalade reglerna om att de inte får posta inlägg så riskerar de att få sin kommentar borttagen.

Att delta i en offentlig debatt i ett kommentarsfält är inte, som vi ibland leds att tro, en möjlighet utan restriktioner. Skribenterna behöver förhålla sig till de uttalade villkoren och de normer som skapas i interaktionen. Den som bryter mot dessa villkor och normer blir ofta sanktionerad, antingen genom att få sin kommentar raderad eller genom att tillrättvisas eller ignoreras.

Om de legitima deltagare i partiledardebatterna är de som i sin yrkesroll förväntas delta så skapas legitima och framgångsrika debattörer i kommentarsfälten snarare inom ramen för de situationsbundna villkoren och normerna. Den som bäst förhåller sig till dem kommer också kunna ta utrymme i debatten och få möjlighet att påverka interaktion och diskurser. Möjligheten att påverka samtalen på detta sätt är speciell för sociala medier och hör också ihop med att det rör sig om skrivna debatter. I en talad debatt har du ingen möjlighet att radera någon annans yttrande. Skriften gör också inläggen varaktiga på ett annat sätt. Den asynkrona kommunikationen gör det även möjligt att utveckla diskussioner i olika takt och åt olika håll. Skribenten kan ta tid på sig att formulera sitt inlägg och posta det när som helst.

Något som utmärker diskussionerna i kommentarsfälten är att människor deltar som privatpersoner; debattör eller skribent är roller de får i det specifika sammanhanget, där villkor och normer formas i interaktionen. I partiledardebatterna ser det annorlunda ut, och i nästa avsnitt kommer jag att diskutera hur reglering av deltagande sker i det sammanhanget.

7.2.2 Deltagande i tv-debatterna

Partiledardebatter är en väletablerad form av politisk diskussion, och de yttre villkoren för deltagande är redan fastställda, med roller som är givna på förhand. Partiledare, programledare och publik är etablerade aktörer, och både politikerna och programledarna deltar i sina yrkesroller. I det institutionella sammanhang som en partiledardebatt utgör finns också normer som styr interaktionen; programledarnas utfrågningar och moderering av tiden är exempel på etablerade interaktionsmönster (se t.ex. Ekström 2008). I partiledardebatten är det underförstått att aktivt deltagande inte är öppet för vem som helst utan knutet till yrkesrollerna. Det utrymme var och en får samt på vilket sätt de framställs är dock inte givet på förhand. Här blir det tydligt att mediets inverkan kan ha betydelse och aktörer knutna till mediet, exempelvis kameror, kan styra både deltagande, interaktion och diskursiva processer.

Studie V visar hur mediet påverkar partiledarnas deltagande i debatterna, så som det framställs för tittarna. Analyserna visar bland annat att kameran är med och skapar legitima deltagare i debatten, vilket sker när någon eller något fokuseras i bild. Exempelvis gör kameran Sverigedemokraternas ledare Åkesson till en central aktör i debatterna om migration då Åkesson är den som oftast visas i bild, även under sekvenser då han inte är verbalt aktiv. Kameran förstärker dessutom den polarisering som uppstår mellan Åkesson och övriga partiledare, bland annat genom att ständigt aktualisera Åkesson och filma hans reaktioner på vad som sägs. Kamerans agerande samspelar med interaktionen och med den språkliga regleringen av deltagandet. Språklig reglering utförs inte enbart av programledarna, som fördelar ordet, utan kan också ske när partiledarna tilltalar eller omtalar varandra och föranleder någon annan att begära ordet eller programledarna att ge någon chans till replik.

På samma sätt som i kommentarsfälten skapas också normer för diskussionernas innehåll. Partiledardebatterna skiljer ut sig genom att debattdeltagarna gör sina inlägg som representanter för politiska partier, och deras yttanden är snarare styrda av partiinterna normer än sådana som skapas i den aktuella debatten. Däremot blir det tydligt att de partiledare som gör positiva bedömningar av migration förhåller sig till Åkessons negativa bedömningar. När Åkesson görs till en central aktör som återkommande får ordet och uttrycker negativa attityder till migration och asylinvandring så frammanar han en respons från övriga partier. På det viset är polariseringen med och formar debatterna även innehållsmässigt. Polariseringen förstärks också till följd av tv-studios komposition, som ramar in den språkliga interaktionen. Talarstolarna är till exempel alltid placerade så att regeringspartierna och oppositionen står åtskilda från varandra. Och även om Åkesson placeras med oppositionen så står han alltid längst ut på kanten. I något fall placeras hans talarstol skild från både regeringspartier och opposition. Detta är ett exempel på vad van Leeuwen (2005:17) kallar *separation*, där såväl mellanrummen mellan

talarestolarna och talarestolarnas vinkling bidrar till separerandet. Kompositionen innebär att debattdeltagarna redan innan de tagit till orda placerats på ett sätt som indikerar vem de står nära och vem de står i motsättning till.

7.2.3 Rasism och antirasism i medierad offentlighet

Som avhandlingens studier har visat utnyttjas kommentarsfält både av personer med rasistiska åsikter och av personer som driver antirasistisk aktivism. Det bör dock uppmärksammas att de kommentarsfält som domineras av rasism är de som tillhandahålls av nyhetsmedier med ambitionen att vara öppna för alla, medan den antirasistiska aktivismen som studeras i denna avhandling skapar sin egen plattform på Instagram, med regler som aktivisterna själva sätter upp. Dessa regler handlar om att begränsa deltagande för dem som saknar egen erfarenhet av att utsättas för rasism. Enbart genom att göra det menar de sig kunna skapa ett utrymme i den offentliga debatten.

Hur kommer det sig att kommentarsfälten på internet så ofta ockuperas av rasistiska åsikter och att den som själv utsätts för rasism exkluderas? Det är inte denna avhandlingens avsikt att besvara den frågan och det går heller inte att ge något tydligt svar utifrån de studier som har genomförts. Vad jag däremot har kunnat se är hur lokala normer och villkor för deltagande formas i samspel med strukturell rasistisk privilegiering och diskriminering. I kommentarsfälten på nyhetstidningarnas webbsidor pågår hela tiden förhandlingar om debatten, där förnekanden och rättfärdiganden av rasism styr både hur debatten ska föras, vad den ska handla om och vem som får delta.

Som jag varit inne på tidigare skapas och upprätthålls rasism som struktur genom språkets strukturerande funktioner, så som kategoriseringar. Rasism reproduceras genom språket även av dem som inte har för avsikt att göra det. Men att rasism är strukturell betyder inte att den är statisk eller att det strukturella är en inneboende egenskap; språket kan konstruera men också dekonstruera. Det innebär att rasism också kan bekämpas med språket. En antirasism som angriper rasism som ett strukturellt fenomen kan synliggöra och utmana vithetsnormer och vithetsprivilegier. Utrymmen behövs där sådana perspektiv får ta plats och formulera sig på egna premisser, i och genom ett språk som inte enbart måste förhålla sig till de villkor som rasistiska yttranden har satt upp. Inte minst behövs utrymme för röster som formulerar förtrycket och frigörelsen från förtrycket utifrån den förtrycktas perspektiv och förkroppsligade erfarenheter (jfr Lorde 1984, Collins 1990). Den Instagramplattform som analyserats i studie V är ett exempel på ett sådant utrymme. Fördelen med medier som Instagram är att antirasistisk eller annan språkaktivism kan bedrivas i dialog med andra, inklusive alla de tysta följare som enbart tillåts läsa. Därigenom kan marginaliserade grupper ta plats i de offentliga samtalen på sina egna villkor. Förändring sker enligt Collins (1990) i dialog mellan den diskriminerade gruppen och det förtryckande

majoritetssamhället, och i den dialogen måste de diskriminerade få vara autonoma subjekt, med möjlighet att yttra sina egna perspektiv.

7.3 Det språkvetenskapliga bidraget

Denna avhandling lämnar bidrag i form av ny kunskap om de ämnen som berörs och i form av nya perspektiv och metoder för att studera dessa ämnen. Framförallt lämnar avhandlingen ett språkvetenskapligt bidrag till forskningen om språk och rasism, där analyserna har kunnat visa hur privilegiering och diskriminering re_produceras på mikronivå, det vill säga hur rasism konstrueras, upprätthålls, utmanas och förändras. Även om avhandlingen också visar att rasism förekommer i de analyserade materialen så är dess största förtjänst analyserna som visar *hur* det går till i kommunikationen mellan människor. Avhandlingens studier har visat hur bland annat språkhandlingar, kategoriseringar, positioneringar, presuppositioner, attribueringar och evalueringar skapar, upprätthåller och omförhandlar rasistisk privilegiering och diskriminering.

Rasism är ett ämne som inte har studerats i någon större utsträckning inom språkvetenskapen, och inom fältet språk och diskriminering fyller avhandlingen ett par kunskapsluckor. I synnerhet tillför avhandlingen kunskap om hur språklig privilegiering och diskriminering samspelar för att positionera och kategorisera individer i interaktion. Avhandlingen visar exempelvis hur vithet re_produceras genom språkhandlingar och hur vithetsnormer och vithetsprivilegier både påverkar, reglerar och utmanas i interaktion. Avhandlingen ger också kunskap om hur svenskhet konstrueras genom kategoriseringar och positioneringar som bygger på idéer om nationalitet, kultur, etnicitet, ras och religion. Nya perspektiv tillförs dessutom av avhandlingens fokus på hur rasism re_produceras i digitala medier, inom de normerande ramar som språket i samspel med mediet konstruerar.

Avhandlingens diskursanalytiska ansats, med sin utgångspunkt i aktör-nätverksteori, skiljer sig från de metoder som brukar användas inom språkvetenskapen. Nedan diskuterar jag vad detta angreppssätt kan bidra med till språkvetenskapen och till forskningen om privilegiering och diskriminering.

Traditionellt har kontext inom språkvetenskapen hanterats som en bakgrund till språkandet, en referensram eller förklaringsram bestående av olika faktorer, som ofta varit definierade utifrån exempelvis texttyp, verksamhet eller sociokulturell bakgrund. I denna avhandling har jag istället studerat kontext som konstituerad av medskapande aktörer som kan vara av olika slag och befinna sig på olika nivåer. Med diskursiva processer som studieobjekt har jag behövt en metod som kan studera det heterogena och skiftande, som inte binder den språkliga analysen vid en enda enhetligt uppbyggd och statisk kontext. Utifrån ANT har jag format en diskursanalytisk ansats på en dynamisk, icke-hierarkiskt ordnad mesonivå, i en nätverksstruktur där ak-

törsbegreppet är nyckeln. Aktörsbegreppet kan vara svårgripbart och flyktigt på grund av att det är relativt – allt kan vara aktörer – men det är också det som utgör styrkan eftersom det öppnar analysen och luckrar upp synen på kontext för den som inte vill studera de diskursiva processerna som fastlåsta.

Nätverksstrukturen blir också möjlig att analysera med hjälp av begreppen punktualisering och svart låda. Punktualiseringar är de processer där mer eller mindre tillfällig, instabil och dynamisk kunskap förhandlas, och svarta lådor den förgivettagna kunskap som utgör grunden för dessa processer. Studier av lokala språkliga konstruktioner och underliggande antaganden är inget nytt för språkvetare, och det finns en mängd olika verktyg för att analysera dem. Dessa verktyg har jag också använt, men ANT bidrar med en förståelse som inordnar dem i en social teori om hur makt och kunskap re_produceras relationellt och hur de mer tillfälliga och lokala diskurserna alltid samspelar med och är beroende av de etablerade och dominerande, och tvärtom. Detta samspel är i konstant rörelse och ANT fokuserar på just utveckling och social förändring. En diskursanalys som inte enbart avser att säga något om de dominerande diskurserna kan därför med fördel utgå från ANT för att också studera hur något upprätthålls som dominerande, hur det utmanas och hur förskjutningar i makt och normer sker i interaktion.

Inom ANT läggs ingen analytisk vikt vid intention; nätverk och aktörer uppstår och agerar oavsett eventuella intentioner hos de mänskliga aktörerna. ANT har i denna avhandling bidragit till att belysa hur ett strukturellt fenomen som rasism re_produceras och utmanas språkligt i kontexter där diskurserna är ett resultat av interaktionen mellan ett stort antal olika aktörer. Rasism är inte nödvändigtvis orsakad av enskilda individer, även om det är individer som re_producerar och drabbas av den. Att studera rasism utifrån ett sådant perspektiv kan också förhindra att forskningen förstärker de polariseringar som ofta uppstår i diskussioner om rasism och antirasism. Forskningen om privilegiering och diskriminering bör vara nyanserad, inte polariserad, och kan då inta en särställning i arbetet med att förstå rasistiska strukturer.

7.4 Framåtblick

Språk och rasism är ett område där mer forskning behövs. Både konstruktioner av vithet och svenskhet behöver studeras ytterligare, liksom konstruktioner av Sverige som nation. Kunskap om hur dessa privilegierade och normativa positioneringar uppstår är central för att förstå rasism. Forskningen kan också med fördel anlägga diakrona perspektiv för att se hur rasismens språk har sett ut och förändrats under längre tidsperioder.

Jag har i denna avhandling framförallt studerat rasism mot muslimer, immigranter och personer som pekats ut som icke-vita, men det behövs vidare studier av språklig rasism mot olika grupper. Olika uttryck för rasism behöver dessutom studeras integrerat för att synliggöra de intersektionella di-

mensionerna hos rasismen, där privilegiering och diskriminering på grundval av hudfärg, religion, etnicitet och så vidare konstituerar varandra.

I denna avhandling ligger fokus på språkliga konstruktioner av rasism, och jag lägger ingen vikt vid enskilda individers eventuella intentioner. Men rasism finns *också* hos individer som öppet ger uttryck för rasistiska åsikter och idéer. Även sådan explicit diskriminering behöver studeras ytterligare, inte minst med tanke på att den öppna rasismen får allt större utrymme i offentligheten i Sverige idag.

8 Summary: Language and racism

This thesis concerns language and racism. In particular, it aims to explore how racism is reproduced in social interaction. One of the two main themes of the five studies contained in the thesis is how, in purely linguistic terms, people reproduce and respond to racist discrimination and privileging in interaction. The second is the role of language in various public arenas and the norms and conditions for participation in these arenas.

Debates about racism and negative attitudes towards immigrants and refugees characterise Sweden today. The situation is urgent, since war and poverty have forced millions to leave their homes. Would-be refugees reach Europe after long, dangerous journeys and face obstacles including rigid border controls and barbed wire.

Sweden is no longer an exception to EU's restrictive immigration policies. The emphasis on tolerance and openness that characterised debate in the run-up to the last general election in 2014 has now given way to arguments for preventing immigration from 'going too far' and the belief that immigrants are 'becoming too numerous'. Swedish tolerance is clearly limited and, as this thesis shows, borders are made not only of wire or bricks, but also of language.

The thesis has two main themes: 1) the linguistic reproduction of, and response to, racist discrimination and privileging in interaction, and 2) the role of language in various public arenas, and the norms and conditions for participation in these arenas. The thesis comprises five studies. Study I examines racist discourses and conditions for participation in an online newspaper comments section. Study II examines how the phrase "politically correct" is used and negotiated in the same comments section, and how its usage leads to the reproduction and normalisation of racism. Another comments section is the focus of Study III, in which discriminating and privileging categorisations of *Muslims*, *Islam*, *Swedes* and *Sweden* are analysed. Study IV examines an anti-racist forum on the social networking site Instagram. In the study, the reproduction of norms of whiteness in interaction is analysed, as well as power relations that are evoked, sustained and transformed in interaction. Finally, Study V is an analysis of linguistic, visual and material reproductions of political positions and racist discourses in a debate among party leaders on Swedish television.

8.1 Background: Theory, method and data

In the five studies, the relationship between language and racism has been explored from multiple perspectives and in different data. The study has a constructivist pragmatic approach that highlights the performative aspects of language. Language constructs and shapes our social world and all the phenomena and individuals that we perceive in it.

The theoretical framework of the thesis builds on postcolonial theory to explore contemporary racism as it originated from colonial discourses (Loomba 1998, Said 2000 [1978], Brah 2001). Racist discourses discriminate against and privilege people by categorising them according to notions of cultural, ethnical, racial, religious and national differences.

In considering language and discrimination as structural phenomena, the thesis explores how racist and antiracist discourses are reproduced in interaction. The focus is on societal debates on immigration, integration and refugee policy. In contemporary society, such debates often take place in social media, news sites, blogs and other new public spheres for discussion. The data comprise approximately 3,000 comments found in online comments sections and the social networking site Instagram, and also of eight debates among party leaders broadcast on web and national television ahead of the 2014 Swedish election.

Actor–network theory (Law 1999, 2009, Latour 2007) serves as an analytical approach to studying language and other material-semiotic practices, as performed in and constituting structural networks. Analytical models for interpersonal linguistics and multimodality are also used, including Systemic Functional Grammar (Halliday 2004), Appraisal Theory (Martin & White 2005) and visual discourse analysis (van Leeuwen 2005, 2008).

8.2 Discursive racism: discrimination and privileging

As previous research on racism has demonstrated, negative categorisation of ‘the other’ is fundamental for racist discrimination (van Dijk 1992, 2000, Loomba 1998, Said 2000 [1978], Reisigl & Wodak 2001, Boréus 2006a, 2006b, Gardell 2011). Categorising the world around us through language is a fundamental communicative and cognitive process. Linguistic categories and relationships can become stable, self-explanatory notions and perceptions in our minds, communicated through constant repetition. Thus, racist conceptions are created and sustained on a structural level, where each action is performed according to, and simultaneously maintains, established categorisations and ideas.

Categorisations and positions are analysed in studies II, III, IV and V. In Study III, Muslims are often described as oppressive, as in the following example:

Who threatens HBT persons with the death penalty? Who preaches death to HBT persons even in Sweden, in mosques in Sweden? It's certainly not Us, who are secular.²³

In this utterance, Muslims are negatively categorised as homophobic and Swedes, in contrast, as non-homophobic. 'Secular' becomes a positive attribute, with the additional implication that Muslims are oppressive because of Islam.

The analysis performed in Study III shows that categorisation is done with *difference* as the fundamental idea. Separation of categories also creates hierarchies. Some categories are positioned as normative and some as deviant. In these studies difference is reproduced on the basis of religion, nationality, skin colour, ethnicity and migrant background. Categories are separated in terms of contrast, as the above example illustrates. Thus, Muslims are categorised on the basis of religion, in contrast to Swedes. The latter are, instead, categorised mainly on the basis of nationality, with secularity as a category-bound attribute of the Swedes. Muslims are thus considered not as Swedes, but as Muslims living in Sweden.

The construction of Muslims and immigrants as the deviant 'other' is also produced visually. This is shown by a multimodal analysis of illustrations on the background screens in a TV studio where political debates are held. In the sequences analysed, the political leaders debate asylum and immigration policies. The screens behind the politicians illustrate these subjects with images of people clearly intended to be perceived as migrants. The latter are depicted in dark colours, standing with their backs to the camera in a grey suburban square. The images show them at a great distance not only from the viewer, but also from the politicians, since they are framed by the screens behind the speakers' backs. According to van Leeuwen (2008), this kind of stereotyped, negative depiction and the distance created by the framing are examples of discriminatory reproduction.

In Study III and V, speech acts that categorise and position 'the other' also reproduce Sweden as a nation. This also applies when the categorisation of 'the other' lacks negative attributes. For example, most political party leaders consider immigration a positive phenomenon for Sweden, and see immigrants as contributing to prosperity in the long run. The leaders describe Sweden as a 'fantastic' and 'open' nation, whose openness is part of 'Swedishness'. At the same time, the tolerance seems to have a 'threshold', to use the term from Lentin & Titley (2011). Positive views of immigrants are invariably based on their contributions to this country and conditional on their having learnt the Swedish language and entered the labour market.

---

²³ My translation from Swedish. The original quote: "Vilka hotar med dödsstraff för HBT? Vilka predikar död åt HBT-folk även i Sverige i moskéer i Sverige? Inte är det Vi som är sekulariserade!" (Study III:60).

This discourse of profit has long been present in Swedish political debates about migration (see e.g. Boréus 2006b). Although it enables people to position themselves as opposed to racist discourses about immigration, and is expressed by the party leaders, the profit discourse also reproduces the idea of migrants being welcome only if they contribute in a desirable way. If they do, the Swedes' self-image as tolerant can be sustained.

The thesis examines the effects of discriminatory and privileging utterances in interaction by analysing rationales and resistance. Rationales, being attempts to justify opinions, are part of a process of normalising racism and legitimising racist opinions. Rationales for racism have been explored by previous researchers, such as van Dijk (1992).

In Study I, II and III, the analysis identifies three lines or strategies of rationalisation. The first is the discursive construction of Muslims and migrants as a threat: if they are indeed a threat to Swedish society, it follows that negative attitudes towards them are legitimate. Contributors to comments sections often consider themselves 'immigration critics' — a term that inherently denies racism by connoting a democratic terminology: being critical is surely a democratic right, not a racist act.

The second rationalisation strategy is related to the first: by presenting opinions about migration or Muslims as unquestionable facts, people seek to justify and legitimise their criticisms. Propositions containing negative 'facts' concerning migrants are then not modified and explicit first-person pronouns or other subjective markers are omitted. The following quotation from one of the comments sections analysed illustrates the strategy: 'The problem is that immigration policy has long been bad policy.' Here, the relational process implied by 'is' and the lack of modality make the content less readily questionable. The negative opinion of current immigration policy is stated as if it was sheer fact.

There are not only discriminatory but also privileging utterances. Study IV analyses the comments sections of an antiracist platform on the social networking site Instagram. This platform has articulated separatist rules that ban white followers from posting comments and reserve the communicative space for those who have experienced racism. However, whites are allowed to read the comments and, despite the highly explicit ban, quite often write them as well.

Superficially, the white readers' posts give a predominantly positive impression. They contain appreciative and supportive comments like: 'incredibly well written', 'this account teaches me something every day' and 'thank you for the text'. In other contexts, these utterances would be perceived positively, but here they become a means of illegitimately occupying the space reserved for non-whites, performing the privileges that come with being white and reproducing the idea of a deviant 'other'. Seeking to justify their actions, white writers often open their posts with phrases like 'Admittedly I'm white, but...' or 'I know I'm not allowed to comment, but...' This ra-

tionalisation and the encouraging tone of the comments make the white people's posts less open to question than overtly discriminatory comments would have been.

Nevertheless, these comments sometimes provoke opposition. Writers on the platform challenge not only white people's comments, but also white supremacy and normativity in general. Non-whites' opposition is performed by emphasising one's own experiences of racism from the perspective of a person not embodying ethnic whiteness. The subjectivity is marked by, for example, modality or phrases like 'I think' or 'in my experience'. The subjective stance becomes a way to claim precedence and occupy a public space that is otherwise dominated by white people. The dialogue with white normativity thus causes a shift in power relations that enables victims of racism to regain their place in the antiracist debate.

Opposition is also expressed in comments where negative categorisations of Muslims are challenged through particularisation, performed in utterances that question the assumption that all Muslims are alike. One response to a categorisation of Muslims as terrorists is 'There are only a few, if we look at the big picture, who are extreme Islamists.'

Opposition can also be accomplished through interactional positioning. In the party leaders' debate analysed in Study V, seven of the parliamentary parties position themselves in opposition to the eighth: the leader of the right-wing populist party Sweden Democrats. The seven party leaders have positive attitudes towards immigration, and contradict the Sweden Democrats' utterances. The Sweden Democrat leader has a negative view both of immigration and of the other party's asylum policy. The debate becomes polarised through interaction. Polarisation is reproduced by the presenter in, for example, the following assertion:

The fact is that seven parties in Parliament have the same opinion, but the eighth, the Sweden Democrats, have a completely different opinion.²⁴

Opposition from the seven party leaders can be understood as antagonism to the racist opinions of the Sweden Democrats, but also as a reaction to the threat these opinions pose to the Swedes' self-image as tolerant and antiracist. On the other hand, the Sweden Democrats reproduce immigration as a threat to the ethnically and culturally homogeneous nation they consider Sweden to be. The tolerance discourse and the right-wing populist discourse both sustain the idea of difference between *us*, the 'white Swedes', and *them*, the immigrants, asylum-seekers and/or non-Swedes.

---

²⁴ My translation from Swedish. The original quote: "faktum är sju partier i riksdagen har samma hållning men de åttonde, Sverigedemokraterna har en helt annan inställning" (Study V:example 3).

8.3 Participation and democracy in mediated public spheres

In this thesis, the data comprise digitally published material, available online, in comments sections on newspaper websites, Instagram and web television. Analysis of racism in these settings has approached the data from a material-semiotic perspective. Actor–network theory (Latour 2007) is used to explore how the settings are constituted by several actors of various kinds and how meaning is reproduced in the intersection of discourses and materials. The impact of the medium type, and of the norms and conditions set up for participation in debates and discussions, has therefore been analysed.

The party leaders' debates analysed in Study V are constituted by well-established actors: the party leaders, the presenters, the studio audience, the cameras, the lecterns and the viewers. These are all part of the communicative event. Those who participate actively in the debate are the party leaders and presenters. However, the party leaders' participation depends on the presenters, since the presenters give them the floor. The cameras, too, are active in the distribution of the floor. Focusing on an individual makes the person an actor in the viewer's eyes. In the debates about immigration and asylum policy, for example, the leader of the Sweden Democrats appears in close-up more than twice as many times as the Prime Minister, who is the second most filmed person. The Sweden Democrats' leader is even filmed in close-up when he is neither speaking, spoken to or spoken of. The camera thereby contributes to making him a central actor in these debates.

Debate forums that have not yet become established, and where participant roles are not articulated, offer more scope for negotiating conditions for attendance. The comments sections on newspaper websites and social networking sites like Instagram are public spaces where conditions for participation are set up in interaction. Participation is framed by the media actors. There are rules (strictly banning discriminatory comments) imposed by the web editor; the moderator deletes posts that break the rules; no one can post a comment without first logging in, and so on.

The rationalisation strategies discussed in 8.1 are beneficial when it comes to avoiding deletion by the moderator. Since explicitly racist posts are deleted, would-be contributors to comments sections must formulate their opinions in ways that, without warranting accusations of racism, are clear enough for sympathisers to recognise the writer as 'one of them'. Presenting one's opinions as facts and taking a stance as 'critical of immigration' rather than as racist are successful ways of getting one's views into the comments sections. Participation is thus framed discursively by the topics discussed and how commentators address one another. Jodi Dean (2001) refers to these types of online community as *cybersalons*, platforms that are supposedly available to all, but become exclusive because of the political consensus produced through interaction.

In Instagram's comments section, control of the space is more explicit. White people are told not to post comments and, because deleting posts is a technical option, the platform administrators can shape the interactional space. Nonetheless white followers are still participants, allowed to read and receive the knowledge presented by those who personally experience racism.

Participating in public debate online is thus not without restrictions. Legitimacy is achieved by adjusting to the local norms. Those who succeed in this can take part in the debate and influence its development. Online debate forums are, in this sense, at once public and private, as previous research (Papacharissi 2012:20) has also suggested.

8.4 Conclusion

To conclude, this thesis demonstrates how normalisation of racism and reproduction of hierarchically structured difference and bigoted stereotypes are performed through language in interaction. Difference is reproduced not only in discriminatory utterances but also in contributions from debaters claiming to be antiracists. Racism as structural discrimination is sustained by the structural functions of language, such as categorisation, and by inherited colonial discourses of difference between 'west' and 'east', 'us' and 'them'.

As we have seen, racism can be reproduced linguistically also by those who have no intention of being racist. However, claiming that racism is a structural phenomenon is not the same as describing racism as static or essential. Language can construct and sustain structures, but also has the capacity to deconstruct. Racism can thus be challenged discursively.

Finally, the Internet and social media provide space for racist discourses and antiracist resistance. In this sense, the web is no different from other public spaces. People gather around shared interests, opinions and experiences, and engage in opposition jointly, despite the endless online opportunities to interact with those who hold dissenting opinions. The medium combined with the users' utterances, in interaction, set up the norms and conditions for participation and for the discursive processes that reproduce the relations and structures of power.

This thesis contributes in-depth knowledge about the processes whereby racism and reactions to it are reproduced discursively, and power positions and norms are established and displaced in interaction.

The thesis also provides additional knowledge about the significance of various media for the discursive processes whereby racism is reproduced. The main focus is on the Internet as a medium for debate, but social media and television are also considered. Since the new electronic media are central to current public debate, more research is needed to provide further knowledge of how racism is expressed and spreads.

9 Referenser

- Ahmed, Sara, 2004: Declarations of whiteness. The non-performativity of anti-racism. I: *Borderlands e-journal* 3(2). (2016-01-05) <http://www.borderlands.net.au/vol3no2_2004/ahmed_declarations.htm>.
- Ahmed, Sara, 2007: A phenomenology of whiteness. I: *Feminist theory* 8(2). S. 149–168.
- Ahmed, Sara, 2011: *Vithetens hegemoni*. Hågersten: Tankekraft.
- Anderson, Benedict, 2006: *Imagined communities. Reflections on the origin and spread of nationalism*. Rev. uppl. London: Verso.
- Austin, John, Langshaw, 1975 [1962]: *How to do things with words. The William James lectures delivered at Harward University in 1955*. 2. uppl. Cambridge, Mass.: Harward University Press.
- Bakhtin, Mikhail M., 1981: Discourse in the novel. I: Michael Holquist (red.): *The dialogic imagination. Four esseys*. Övers. Caryl Emerson & Michael Holquist. Austin: University of Texas Press. S. 259–422.
- Barton, David, 2010: Vernacular writing on the web. I: David Barton & Uta Papen (red.): *The anthropology of writing. Understanding textually mediated worlds*. London: Continuum. S. 109–125.
- Baxter, Judith, 2003: *Positioning gender in discourse. A feminist methodology*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bayley, Paul (red.), 2004: *Cross-cultural perspectives on parliamentary discourse*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Bellander, Theres, 2010: *Ungdomars dagliga interaktion. En språkvetenskaplig studie av sex gymnasieungdomars bruk av tal, skrift och interaktionsmedier*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Bergman-Claeson, Görel, 1994: *Vi svenskar, vi människor och bomben. En semantisk analys av identifikationsramar och fiendebilder i pressdebatten om svenskt atomvapen 1952-1959*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Bhabha, Homi K., 1990: DissemiNation. Time, narrative and the margins of the modern nation. I: Homi K. Bhabha (red.): *Nation and narration*. London: Routledge. S. 291–322.
- Billig, Michael, 1985: Prejudice, categorization and particularization. From a perceptual to a rhetorical approach. I: *European Journal of Social Psychology* 15. S. 79–103.
- Billig, Michael, 1995: *Banal nationalism*. London: Sage.
- Björkvall, Anders, 2009: *Den visuella texten. Multimodal analys i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Blommaert, Jan & Verschueren, Jeff, 1998: *Debating diversity. Analysing the discourse of tolerance*. London: Routledge.
- Boréus, Kristina, 2006a: Discursive discrimination. A typology. I: *European Journal of Social Theory* 9:3. S. 405–424.
- Boréus, Kristina, 2006b: *Diskrimineringens retorik. En studie av svenska valrörelser 1988–2002*. Statens offentliga utredningar (SOU) 2006:52.

- Brah, Avtar, 2001: Att inrama Europa på nytt. Genuskonstruerade rasismer, etniciteter och nationalismen i dagens Västeuropa. I: Catharina Landström (red.): *Postkoloniala texter*. Stockholm: Federativs förlag. S. 173–200.
- Brickell, Chris, 2004: Traveling orthodoxies? Sexuality and political correctness in New Zealand. I: *Journal of Communication Inquiry* 28. S. 104–121.
- Butler, Judith, 1990: *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Börjesson, Mats & Rehn, Alf, 2009: *Makt*. Malmö: Liber.
- Cabrejas-Peñuelas, Ana & Díez-Prados, Mercedes, 2014: Positive self-evaluation versus negative other-evaluation in the political genre of pre-election debates. I: *Discourse Society* 25. S. 159–185.
- Callon, Michel, 1986a: Some elements of a sociology of translation. Domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay. I: John Law (red.): *Power, action and belief. A new sociology of knowledge*. London: Routledge. S. 67–83.
- Callon, Michel, 1986b: The sociology of an actor network: The case of the electric vehicle. I: Michel Callon, John Law & Arie Rip (red.): *A new sociology of knowledge*. London: Macmillan. S. 19–34.
- Callon, Michel, 1991: Techno-economic networks and irreversibility. I: John Law (red.): *A sociology of monsters. Essays on power, technology and domination*. London: Routledge. S. 132–161.
- Clayman, Steven & Heritage, John, 2002: *The news interview. Journalists and public figures on the air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clyne, Michael, 2005: The use of exclusionary language to manipulate opinion. John Howard, asylum seekers and the reemergence of political incorrectness in Australia. I: *Journal of Language and Politics* 4(2). S. 173–196.
- Collins, Patricia Hill, 1990: *Black feminist thought. Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Boston: Unwin Hyman.
- Crenshaw, Kimberle, 1991: Mapping the margins. Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. I: *Stanford Law Review* 43(6). S. 1241–1299.
- Dahlberg, Lincoln, 2007: Rethinking the fragmentation of the cyberpublic. From consensus to contestation. I: *New media & society* 9(5). S. 827–847.
- Dahlgren, Peter, 2009: *Media and political engagement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dean, Jodi, 2001: Cybersalons and civil society. Rethinking the public sphere in transnational technoculture. I: *Public Culture* 13(2). S. 243–265.
- de los Reyes, Paulina & Kamali, Masoud (red.), 2005: *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Statens offentliga utredningar (SOU) 2005:41.
- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana, 2003: Intersektionalitet som teoretisk ram vs mångfaldsperspektivets tomma retorik. I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003(3–4). S. 159–162.
- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana 2005: *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- de los Reyes, Paulina & Wingborg, Mats, 2002: *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige. En kunskapsöversikt*. Norrköping: Integrationsverket.
- Dyer, Richard, 1997: *White. Essays on race and culture*. London: Routledge.
- Edlund, Ann-Catrin, 2007: *Ett rum för dagen. En studie av två kvinnors dagboks-skrivande i norrländsk jordbruksmiljö*. Umeå: Kulturgräns norr.
- Ekström, Mats, 2008: Iscensatta samtal. Om relationer mellan politik och journalistik. I: *Statsvetenskaplig tidskrift* 110(4). S. 407–424.

- Engblom, Charlotte, 2004: *Samtal, identiteter och positionering. Ungdomars interaktion i en mångkulturell miljö*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Fairclough, Norman, 1992: Discourse and text. Linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. I: *Discourse & Society* 3(2). S. 193–217.
- Fairclough, Norman, 2003: "Political correctness". The politics of culture and language. I: *Discourse & Society* 14(1). S. 17–28.
- Flinkfeldt, Marie, 2016: *Legitimacy work. Managing sick leave legitimacy in interaction*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Foucault, Michel, 1972: *Vetandets arkeologi*. Staffanstorps: Cavefors.
- Foucault, Michel, 1980: Truth and power. I: *Power/Knowledge. Selected interviews and other writings 1972–77*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Frankenberg, Ruth, 1993: *White women, race matters. The social construction of whiteness*. London: Routledge.
- Freiermuth, Mark, 2011: Debating in an online world. A comparative analysis of speaking, writing and online chat. I: *Text & Talk* 31(2). S. 127–151.
- Gardell, Mattias, 2011: *Islamofobi*. 2. uppl., Stockholm: Leopard.
- Goldberg, Greg, 2011: Rethinking the public/virtual sphere. The problem with participation. I: *New Media & Society* 13(5). S. 739–754.
- Gomard, Kirsten, 1999: Kön och hierarki i politiska tv-debatter eller Hur man skapar en outsider. I: *Tidskrift för genusvetenskap* 2. S.4–16.
- Habermas, Jürgen, 2003: *Borgerlig offentlighet. Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. 4., översedda uppl. Lund: Arkiv.
- Halliday, Michael, A. K., 1978: *Language as social semiotics. The social interpretation of language and meaning*. Baltimore, Md.: University Park Press.
- Halliday, Michael, A. K., 2004: *An introduction to functional grammar*. 3. uppl. London: Arnold.
- Hamilton, Mary, 2010: Unruly Practices. What a sociology of translations can offer to educational policy analysis. I: *Educational Philosophy and Theory* 2010. S. 1–21.
- Hanell, Linnea & Salö, Linus (kommande): Nine months of entextualizations. Discourse and knowledge in an online discussion forum thread for expecting parents. I: Caronline Kerfoot & Kenneth Hyltenstam (red.): *Entangled discourses. South-north orders of visibility*. London/New York: Routledge.
- Haraway, Donna, 1997: *Modest_Witness@Second_Millennium.FemaleMan©_Meets_oncoMouse™*. London, New York: Routledge.
- Hermén, Göran, 2011: *God forskningsred*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Herring, Susan, 2010: Computer-mediated conversation. Introduction and overview. I: *Language@ Internet* 7(2). S. 1–12.
- Hewson, Claire & Buchanan, Tom, 2013: *Ethics guidelines for internet-mediated research*. Leicester: The British Psychological Society. (2015-09-08) <<http://www.bps.org.uk/system/files/Public%20files/inf206-guidelines-for-internet-mediated-research.pdf>>.
- Hodge, Robert & Kress, Gunther, 1988: *Social Semiotics*. Cambridge: Polity Press.
- Holmberg, Per, 2002: *Emotiv betydelse och evaluering i text*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Holmberg, Per, 2011: Texters interpersonella grammatik. I: Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (red.): *Funktionell textanalys*. Stockholm: Nordstedts. S. 97–113.
- Holmberg, Per & Karlsson, Anna-Malin, 2006. *Grammatik med betydelse. En introduktion till funktionell grammatik*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

- Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.), 2011: *Funktionell textanalys*. Stockholm: Nordstedts.
- hooks, bell, 1992: *Black looks. Race and representation*. Boston, Mass.: South End Press.
- Hornscheidt, Antje Lann, 2010: Finns det någonting som en svensk kolonialstil? I: *Folkmålsstudier* 48. S. 104–124.
- Hornscheidt, Lann, 2014: Intersektionalitet som analytiskt perspektiv i konstruktivistisk språkforskning – metod och metodologi. I: Mats Landqvist (red.): *Från social kategorisering till diskriminering. Fyra studier av språk och diskriminering och ett modellförslag*. Huddinge: Södertörns högskola. S. 73–96.
- Hornscheidt, Lann & Landqvist, Mats, 2014: *Språk och diskriminering*. Lund: Studentlitteratur.
- Hübinette, Tobias & Lundström, Catrin, 2011: Sweden after the recent election. The double-binding power of Swedish whiteness through the mourning of the loss of ‘old Sweden’ and the passing of ‘good Sweden’. I: *Nora* 19(1). S. 42–52.
- Hård af Segerstad, Ylva, 2005: Language use in Swedish mobile text messaging. I: Rich Ling & Per E. Pedersen (red.): *Mobile Communications. Re-negotiation of the social sphere*. London: Springer-Verlag London Limited. S. 313–333.
- Idevall, Karin, Hagren & Bellander, Theres, 2014: Membership Categorization Analysis – för analyser av kategoriseringar i tal och skrift. I: Anna-Malin Karlsson & Henna Makkonen-Craig (red.): *Analysing text AND talk/Att analysera texter OCH samtal. Arbetsrapporter om modern svenska, FUMS Rapport nr 233*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. S. 46–70.
- Jewitt, Carey, 2013: Multimodal methods for researching digital technologies. I: Sara Price, Carey Jewitt & Barry Brown (red.): *SAGE Handbook of Digital Technology research*. London: Sage. S. 250–265.
- Jonsson, Stefan, 1993: *De andra. Amerikanska kulturkrig och europeisk rasism*. Stockholm: Nordstedts.
- Jonsson, Stefan, 2011: *Pk, eller Konsten att dominera utan att argumentera. Essä till Forum för levande historia. Juni-juli 2011*. (2016-01-05) <<http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:459156/FULLTEXT01.pdf>>.
- Kahlin, Linda, 2008: *Sociala kategoriseringar i samspel. Hur kön, etnicitet och generation konstitueras i ungdomars samtal*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Kania-Lundholm, Magdalena, 2012: *Re-branding a nation online. Discourses on Polish nationalism and patriotism*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Karlsson, Anna-Malin, 2010: I textanalysens utmarker? Om att intressera sig för vad texter gör (och för hur de gör det). I: Gunilla Byrman, Anna Gustafsson & Henrik Rahm (red.): *Svensson och svenskan. Med sinnen känsliga för språk*. (Festskrift till Jan Svensson 24 januari 2010). Lund. S. 162–174.
- Karlsson, Anna-Malin, 2012: Multimodaliteten och språket. Om lexikogrammatikens styrkor och begränsningar i förhållande till några arbetslivsdiskurser. I: Thomas Hestbæk Andersen & Morten Boeriis (red.): *Nordisk socialsemiotik. Pædagogiske, multimodale og sprogvidenskabelige landvindinger*. Odense: Syddansk Universitetsforlag. S. 17–38.
- Karlsson, Anna-Malin, 2014: Evaluering för alla? Eller: Den farliga skriften. I: Anna-Malin Karlsson & Henna Makkonen-Craig (red.): *Analysing text AND talk: Att analysera texter OCH samtal*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. S. 69–82.
- Karlsson, Susanna, 2006: *Positioneringsfraser i interaktion. Syntax, prosodi och funktion*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.

- Knocke, Wuokko & Hertzberg, Fredrik, 2000: *Mångfaldens barn söker sin plats. En studie om arbetsmarknadschanser för ungdomar med invandrarbakgrund*. Stockholm: Svartvitt i samarbete med Arbetslivsinstitutet.
- Kärkkäinen, Elise, 2003: *Epistemic stance in English conversation. A description of its functions, with a focus on 'I think'*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Landqvist, Mats, 2015: Vad är språklig diskriminering? En analytisk prövning av några pejoreringsteorier. I: Mats Landqvist (red.): *Från social kategorisering till diskriminering. Fyra studier av språk och diskriminering och ett modellförslag*. Huddinge: Södertörns högskola. S. 97–122.
- Landström, Catharina (red.), 2001: *Postkoloniala texter*. Stockholm: Federativs förlag.
- Lappalainen, Paul & Lundgren, Marcus, 2005: *Det blågula glashuset. Strukturell diskriminering i Sverige*. Statens offentliga utredningar (SOU) 2005:56.
- Larsson, Anders Olof, 2011: Interactive to me – interactive to you? A study of use and appreciation of interactivity on Swedish newspaper websites. I: *New Media & Society* 13(7). S. 1180–1197.
- Latour, Bruno, 1990: Drawing things together. I: Michael Lynch & Steve Woolgar (red.): *Representation in scientific practice*. Cambridge: MIT Press. S. 19–68.
- Latour, Bruno, 1996: *On actor-network Theory. A few clarifications plus more than a few complications*. Socialze Welt. (2013-01-08) <<http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Latour-clarifications.pdf>>.
- Latour, Bruno, 1998: *Artefaktens återkomst. Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*. Stockholm: Nerenius & Santérus.
- Latour, Bruno, 2007[2005]: *Reassembling the social. An introduction to actor-network-theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Latour, Bruno & Callon, Michel, 1998: Den store Leviatan isärskruvad. I: Bruno Latour: *Artefaktens återkomst. Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*. Stockholm: Nerenius & Santérus. S. 11–39.
- Law, John, 1992: Notes on the theory of the actor-network. Ordering, strategy, and heterogeneity. I: *System Practice* 5(4). S. 379–393.
- Law, John, 1999: After ANT. Complexity, naming and topology. I: John Law & John Hassard (red.): *Actor network theory and after*. Oxford: Blackwell. S. 1–14.
- Law, John, 2002: Objects and spaces. I: *Theory, Culture and Society* 19. S. 91–105.
- Law, John, 2009: Actor network theory and material semiotics. I: Bryan Turner (red.): *The new Blackwell companion to social theory*. Chichester: Wiley-Blackwell. S. 141–158.
- Ledin, Per & Machin, David, 2015: A multimodal critical discourse analytic approach to university rebranding. I: George Rossolatos (red.): *Handbook of brand semiotics*. Kassel: Kassel university press. S. 328–363.
- Lee, Carmen, & Barton, David, 2011: Constructing glocal identities through multilingual writing practices on Flickr.com®. I: *International Multilingual Research Journal* 5(1). S. 39–59.
- Lentin, Alana & Titley, Gavan, 2011: *The crisis of multiculturalism. Racism in a neoliberal age*. London: Zed.
- Lind Palicki, Lena, 2010: *Normaliserade föräldrar. En undersökning av Försäkringskassans broschyrer 1974–2007*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Lomba, Ania, 1998: *Colonialism/postcolonialism*. London: Routledge.
- Lorde, Audre, 1983: The master's tools will never dismantle the master's house. I: Cherríe Moraga & Gloria Anzaldúa (red.): *This bridge called my back. Writings by radical women of color*. New York: Kitchen Table. S. 94–101.

- Lorde, Audre, 1984: *Sister outsider. Essays and speeches*. Trumansburg, N.Y.: Crossing Press.
- Lykke, Nina, 2003: Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen. I: *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 2003(1). S. 47–56.
- Markham, Annette & Buchanan, Elizabeth, 2012: *Ethical decision-making and Internet research (version 2.0). Recommendations from the AoIR Ethics Working Committee*. (2016-01-05) <<http://aoir.org/reports/ethics2.pdf>>.
- Martin, James & White, Peter, 2005: *The language of evaluation. Appraisal in English*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mattsson, Katarina, 2010: Genus och vithet i den intersektionella vändningen. I: *Tidskrift för genusvetenskap* 31(1–2). S. 6–22.
- Meyer, Michael & Wodak, Ruth, 2009: *Methods of critical discourse analysis*. 2. uppl. Los Angeles: Sage.
- Mol, Annemari, 1999: Ontological politics. A word and some questions. I: John Law & John Hassard (red.): *Actor network theory and after*. Oxford: Blackwell. S. 74–89.
- Molina, Irene, 1997: *Stadens rasifiering. Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Moraga, Cherrie & Anzaldúa Gloria, 1983: *This bridge called my back. Writings by radical women of color*. New York: Kitchen Table.
- Myrendal, Jenny, 2015: *Word meaning negotiation in online discussion forum communication*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Nord, Andreas, 2011: Att sälja smärtfritt. En kritisk analys av en reklamannons. I: Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (red.): *Funktionell textanalys*. Stockholm: Nordstedts.
- Nord, Andreas, 2015: “Detta är ju helt galet i min värld”. Privatpersoner och kommunföreträdare i möte på nätet. I: Linda Kahlin, Mats Landqvist & Ingela Tykesson (red.): *Språk och identitet. Rapport från ASLA symposium, Södertörns högskola 8–9 maj 2014*. Huddinge: Södertörns högskola och ASLA, Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap. S. 123–136.
- Nyroos, Lina, 2012: *The social organization of institutional norms. Interactional management of knowledge, entitlement and stance*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Papacharissi, Zizi, 2002: The virtual sphere. The internet as a public sphere. I: *New media & society* 4(1). S. 9–27.
- Parszyk, Ing-Marie, 1999: *En skola för andra. Minoritetselevers upplevelser av arbets- och livsvillkor i grundskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Probyn, Fiona, 2004: Playing chicken at the intersection. The white critique of whiteness. I: *Borderlines e-journal* 3(2). (2016-01-05) <http://www.borderlands.net.au/vol3no2_2004/probyn_playing.htm>.
- Reisigl, Martin & Wodak, Ruth, 2001: *Discourse & discrimination. Rhetorics of racism and antisemitism*. London: Routledge.
- Rosenberg, Tiina, 2007: Är alla marginaliseringar likvärdiga? I: Satu Gröndahl & Paulina de los Reyes (red.): *Framtidens feminismer. Intersektionella interventioner i den feministiska debatten*. Stockholm: Tankekraft. S. 81–100.
- Said, Edward W. 2000 [1978]. *Orientalism*. [Ny utg.] Stockholm: Ordfront.
- Spivak, Gayatri Chakravorty, 1988: Can the subaltern speak? I: Cary Nelson & Lawrence Grossberg (red.): *Marxism and the interpretation of culture*. Illinois: University of Illinois Press. S. 271–313.

- Sveningsson Elm, Malin, 2008: How do various notions of privacy influence decision in qualitative internet research? I: Annette Markham & Nancy Baym (red.): *Internet inquiry. Conversation about method*. Los Angeles: Sage Publications. S. 69–98.
- Svennevig, Jan, Arisland, Sonia & Solvoll, Anna, Rognmo, 2014: Jeg bare spør... Pågående intervjustil i partiledarutspørringer. I: *Rhetorica Scandinavica* 66/67. S. 96–212.
- Söderlund, Hanna, 2012: Negative assessments in humour. A way of doing gender. I: *Journal Multimodal Communication* 1(2). S. 127–146.
- Söderlund, Hanna, 2016: ”Jättekul att det är så många tjejer här ikväll”. En interaktionell studie om humor och kön i tv-programmet parlamentet. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Sörlin, Marie & Söderlundh, Hedda, 2014: Myndighet och privatpersoner i dialog på Facebook. En analys av positioneringar och receptionsroller på Försäkringskassans Facebooksida Förälder. I: Jan Lindström, Sofie Henriksen, Anne Huhtala m.fl. (red.): *Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid trettiofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning. Helsingfors den 15–17 maj*. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet. S. 459–469.
- Thelander, Kerstin, 1986: *Politikerspråk i könsperspektiv*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Todorov, Tzvetan, 1984: *Mikhail Bakhtin. The dialogical principle*. Manchester: Manchester University Press.
- Turkle, Sherry, 1997: *Leva.online*. Stockholm: Norstedt.
- van Dijk, Teun, 1992: Discourse and the denial of racism. I: *Discourse & Society* 3. S. 87–118.
- van Dijk, Teun, 2000: Ideologies, racism, discourse. Debates on immigration and ethnic issues. I: Jessika Ter Val & Maykel Verkuyten (red.): *Comparative perspectives on racism*. Aldershot: Ashgate. S. 91–116.
- van Leeuwen, Theo, 2005: *Introducing social semiotics*. London: Routledge.
- van Leeuwen, Theo, 2007: Legitimation in discourse and communication. I: *Discourse & Communication* 1(1). S. 91–112.
- van Leeuwen, Theo, 2008: *Discourse and practice. New tools for critical discourse analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- van Leeuwen, Theo & Wodak, Ruth, 1999: Legitimizing immigration control. A discourse-historical analysis. I: *Discourse Studies* 1(1). S. 83–118.
- Weiss, Gilbert & Wodak, Ruth (red.), 2007: *Critical discourse analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Westberg, Gustav, 2016: *Legitimerade föräldraskap 1870-2010. En diskurshistorisk studie*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Virtanen, Leena, 2006: *Språk och kommunikation i tre svenska chattrum*. Diss. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.
- Wodak, Ruth, 2015: *The politics of fear. What right-wing populist discourses mean*. London: Sage.
- Wojahn, Daniel, 2015: *Språkaktivism. Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Åsberg, Cecilia, Hultman, Martin & Lee, Francis (red.), 2012: *Posthumanistiska nyckeltexter*. Lund: Studentlitteratur.
- Örnberg, Theres Berglund, 2009: *Making sense digitally. Conversational coherence in online and mixed-mode contexts*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Örnebring, Henrik, 2001: *TV-parlamentet. Debattprogram i svensk TV 1956-1996*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.

SKRIFTER UTGIVNA AV

INSTITUTIONEN FÖR NORDISKA SPRÅK VID UPPSALA UNIVERSITET

1. Ivar Modéer: Norska ordstudier. Två bidrag till fiskets ordgeografi. (Norwegian Word Studies. Two Contributions to the Topographical Prevalence of Fishing Terms.) 1953.
2. Herbert Markström: Om utvecklingen av gammalt ä framför u i nordiska språk. Tilljämning och omljud. Med kartbilaga i särskilt häfte. 1954.
3. Hans H. Ronge: Konung Alexander. Filologiska studier i en fornsvensk text. (Konung Alexander. Philologische Studien zu einem altschwedischen Text.) 1957.
4. Gösta Holm: Syntaxgeografiska studier över två nordiska verb. (Syntactic Geographical Studies of Two Scandinavian Verbs.) 1958.
5. Bengt Kinnander: Sammanhangsanalys. Studier i språkets struktur och rytm. (Analyse sprachlicher Zusammenhänge. Studien über Struktur und Rhythmus der Rede.) 1959.
6. Gun Widmark: Det nordiska *u*-omljudet. En dialektgeografisk undersökning. 1. A–B. (L'inflexion par *u* dans le nordique. Etude de géographie dialectale.) 1959.
7. Bengt Heuman: Tendenser till fastare meningsbyggnad i prosatexter från svensk stormaktstid. En stilhistorisk studie. (Tendenzen zum festeren Satzbau in der schwedischen Prosa der Grossmachtszeit.) 1960.
8. Trygve Sköld: Die Kriterien der urnordischen Lehnwörter im Lappischen. 1. Einleitende Kapitel. Anlautender Konsonantismus. Vokalismus der ersten Silbe. 1961.
9. Börje Tjäder: Behandlingen av palatalt *r* i substantivens pluralformer under fornsvensk och nysvensk tid. (Le traitement de *r* palatal dans les formes du pluriel des substantifs en ancien suédois et en suédois moderne.) 1961.
10. Erik Olof Bergfors: Tilljämning a > å i dalmål. (Metaphony a > å in Dalecarlian Dialects.) 1961.
11. Sven Engdahl: Studier i nusvensk sakprosa. Några utvecklingslinjer. (Studies in Non-Fictional Swedish Prose. Some Modern Trends.) 1962.
12. Aage Kabell: Indledning til svensk metrik. 1962.
13. Bo Magnusson: Om pluraländelserna -ar ~ -er hos feminina vokaltammar. (Über die Pluralendungen -ar ~ -er der femininen vokalischen Stämme.) 1965.
14. Rolf Dunås: Lig-avledning till substantiv i nusvenskan. (Ableitungen auf -lig zu Substantiven im heutigen Schwedisch.) 1966.
15. Lennart Elmveik: Nordiska ord på äldre kāk- och kāk(s)-. En etymologisk och ljudhistorisk undersökning. (Words in Old Scandinavian kāk- and kāk(s)-. An Etymological and Phonological Study.) 1967.
16. Mats Thelander: Sven Hof's Swänska språkets rätta skrifsätt (1753). Med ordstatistik och flera register i ny utgåva. (Sven Hof's Swänska språkets rätta skrifsätt (1753). Re-issue with Word Statistics and Several Indexes.) 1985.
17. Gunvor Flodell: Misiones-svenska. Språkbevarande och språkpåverkan i en sydamerikansk talgemenskap. (Misiones Swedish. A Study of Immigrant Swedish in a South American Speech Community: Language Maintenance and the Results of Language Contact.) 1986.
18. Stina Hellichius: Yrkesbeteckningar inom hud-, skinn- och läderhantverken i Sverige. En ordhistorisk undersökning. (Occupational Terms in the Hide, Fur and Leather Crafts in Sweden. A Study in Word-History.) 1986.
19. Taina Pitkänen-Koli: Hedenvind i tiden. En kvantitativ studie av Gustav Hedenvind-Erikssons litterära språk. (Hedenvind in His Time. A Quantitative Study of Gustav Hedenvind-Eriksson's Literary Language.) 1987.
20. Bertil Westberg: Verben *pläga* och *bruka*. Två medellågtyska lånord i svenskan. (Die Verben *pläga* und *bruka*. Zwei mittelniederdeutsche Lehnwörter im Schwedischen.) 1987.
21. Lars Bleckert: Centralsvensk diftongering som satsfonetiskt problem. (Diphthongization in Central Sweden as a Problem of Sentence Phonetics.) 1987.
22. Kent Larsson: Den plurala verböjningen i äldre svenska. Studier i en språklig förändringsprocess. (The Inflection in the Plural Persons of Verbs in Older Swedish. Studies in a Linguistic Process of Change.) 1988.
23. Inga-Liese Sjödoft: Med svenska som mål. Effekter av två undervisningsprogram på invandrar-elevens svenska i skrift. (Aiming at Swedish. Effects of Two Programmes of Teaching on Immigrant Pupils' Written Swedish.) 1989.
24. Olle Hammermo: Språklig variation hos barn i grundskoleåldern. (Linguistic Variation in the Speech of Compulsory-School Children.) 1989.

25. Paavo Kettunen: De appellativa substantivens böjning i Överkalixmålet. (Flexion der appellativen Substantive der Mundart von Överkalix.) 1990.
26. Inger Döhl: *Täkt, vall och kya*. Ord för inhägnade områden vid fåbodrar i Övre Dalarna. (*Täkt, vall und kya*. Bezeichnungen für eingezäunte Flächen bei Sennereien im oberen Dalarna.) 1990.
27. Elsie Wijk-Andersson: *Bara* i fokus. En semantisk-syntaktisk studie av *bara* och dess ekvivalenter i nysvenskt skriftspråk. (*Bara* in Focus. A Semantic and Syntactical Study of *bara* and its Equivalents in Written Modern Swedish.) 1991.
28. Björn Melander: Innehållsmönster i svenska facktexter. (Content Patterns in Swedish LSP Texts.) 1991.
29. Harry Näslund: Referens och koherens i svenska facktexter. (Reference and Coherence in Swedish LSP Texts.) 1991.
30. Carin Östman: Den korta svenskan. Om reducerade ordformers inbrytning i skriftspråket under nysvensk tid. (The Swedish Short Form. On the Entry of Abbreviated Word Forms into Writing in the Modern Swedish Period.) 1992.
31. Gunvor Nilsson: *Aktig*-ord förr och nu. En historisk-semantisk studie av *aktig*-avledningar i svenskan. (Words in *-aktig*: Past and Present. A Diachronic Semantic Study of *-aktig* Derivations in Swedish.) 1993.
32. John Svenske: Skrivandets villkor. En studie av dagboksskrivandets funktioner och situationella kontexter utgående från Backåkers Eriks dagbok 1861–1914. (Conditions for Writing. A Study of the Functions and Situational Contexts of Diary Writing with its Starting Point in Backåkers Erik's Diary 1861–1914.) 1993.
33. Ann Cederberg: Stil och strategi i riksdagsretoriken. En undersökning av debattspråkets utveckling i den svenska tvåkammarriksdagen (1867–1970). (Style and Strategy in Parliamentary Rhetoric. A Study of the Development of the Language Used in Debates in the Swedish Bicameral Parliament, 1867–1970.) 1993.
34. Studier i svensk språkhistoria 3. Förhandlingar vid Tredje sammankomsten för svenska språkets historia. Uppsala 15–17 oktober 1992. Utg. av Lars Wollin. (Studies in the History of the Swedish Language 3. Proceedings of the Third Symposium on the History of Swedish. Uppsala, October 15–17, 1992. Ed. by Lars Wollin.) 1993.
35. Helge Omdal: Med språket på flyttefot. Språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand. (Language on the Move. Language Variation and Language Strategies among Migrants from Setesdal in Kristiansand.) 1994.
36. Görel Bergman-Claeson: Vi svenskar, vi människor och bomben. En semantisk analys av identifikationsramar och fiendebilder i pressdebatten om svenskt atomvapen 1952–1959. (We Swedes, We Human Beings, and the Bomb. A Semantic Analysis of the Frameworks of Identity and Conceptions of the Enemy in the Debate about Atomic Weapons in the Swedish Press 1952–1959.) 1994.
37. Gerd Nordlander: Veva jämnt, din fan! Om rytm och klang i Nils Ferlins lyrik. (Crank Steady, You Fool! On Rhythm and Sonority in the Lyrical Poetry of Nils Ferlin.) 1994.
38. Ulla Börestam Uhlmann: Skandinavisk samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar. (Scandinavians in Conversation. Linguistic and Interactional Strategies in Conversations between Danish, Norwegian and Swedish Speakers.) 1994.
39. Ulla Melander Marttala: Innehåll och perspektiv i samtal mellan läkare och patient. En språklig och samtalsanalytisk undersökning. (Content and Perspective in Doctor–Patient Conversations. A Linguistic and Conversation Analytic Investigation.) 1995.
40. Eva Aniansson: Språklig och social identifikation hos barn i grundskoleåldern. (Linguistic and Social Identification among Compulsory-School Children.) 1996.
41. Christina Melin-Köpilä: Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan. Språkliga studier med utgångspunkt i nutida elevtexter. (On Norms and Conflicts of Norms in Finland Swedish. Linguistic Studies Based on Present-Day Student Texts.) 1996.
42. Gunilla Söderberg: Taga, bagare, Bragby. Om *g* för äldre *k* i svenskan. (Taga, bagare, Bragby. A Study of *g* for Older *k* in Swedish.) 1997.
43. Mats Eriksson: Ungdomars berättande. En studie i struktur och interaktion. (Storytelling in Adolescence. A Study of Structure and Interaction.) 1997.
44. Ellen Bijvoet: Sverigefinnar tycker och talar. Om språkattityder och stilistisk känslighet hos två generationer sverigefinnar. (Sweden Finns Speak Out. On Language Attitudes and Stylistic Perception among Two Generations of Sweden Finns.) 1998.
45. Ulla Moberg: Språkbruk och interaktion i en svensk pingstförsamling. En kommunikations-etnografisk studie. (Language Use and Interaction among Members of a Swedish Pentecostal Church. A Study in the Ethnography of Communication.) 1998.
46. Anna Lindström: Language as Social Action. Grammar, Prosody, and Interaction in Swedish Conversation. (Språk som social handling. Grammatik, prosodi och interaktion i svenska samtal.) 1999.

47. Asta Helena Jarl Kerzar: Gammalt och nytt i predikospråket. Språklig-stilistisk analys av predikan i Svenska kyrkans radio- och TV-sända högmässor 1938–1984. (The Old and the New in the Language of Sermons. Linguistic-Stylistic Analysis of the Church of Sweden's Sunday Service Sermons on Radio and Television from 1938 to 1984.) 1999.
48. Hyeon-Sook Park: Korean–Swedish Code-Switching. Theoretical Models and Linguistic Reality. (Koreansk–svensk kodväxling. Teoretiska modeller och den språkliga verkligheten.) 2000.
49. Gunilla Jansson: Tvärkulturella skrivstrategier. Kohesion, koherens och argumentationsmönster i iranska skribenters texter på svenska. (Cross-Cultural Writing Strategies. A Study of Cohesion, Coherence and Argumentative Patterns in Essays Written in Swedish by Iranian Students.) 2000.
50. Gun Widmark: Boksvenska och talsvenska. Ett urval uppsatser samlade till författarens 80-årsdag 31 juli 2000. (Bookish Swedish and Spoken Swedish. A Selection of Essays Collected to Celebrate the Author's 80th Birthday July 31, 2000.) 2000.
51. Catharina Nyström: Gymnasisters skrivande. En studie av genre, textstruktur och sammanhang. (Writing in Upper Secondary School. Genre, Text Structure, and Cohesion.) 2000.
52. Amelie Oestreicher: Bearbetning av nyhetstext. En studie av texthantering vid sex svenska dagstidningar. (Editing News Texts. A Study of How Texts Are Processed at Six Swedish Dailies.) 2000.
53. Björn Bihl: Möten i dialektalt gränsland. Dialektala övergångar genom Närke. (Encounters in a Dialectal Borderland. Dialectal Transitions in Närke.) 2001.
54. Lise Horneman Hansen: Jysk -de-bøjning. En undersøgelse af svag præteritumbøjning. (-de-Conjugation in Jutland Dialects. An Investigation of Weak Preterite Forms.) 2001.
55. Håkan Landqvist: Råd och ruelse. Moral och samtalsstrategier i Giftinformationscentralens telefonrådgivning. (Advice and Remorse. Morality and Conversational Strategies in Calls to the Swedish Poison Information Centre.) 2001.
56. Eva Sundgren: Återbesök i Eskilstuna. En undersökning av morfologisk variation och förändring i nutida talspråk. (Eskilstuna Revisited. An Investigation of Morphological Variation and Change in Present-Day Spoken Swedish.) 2002.
57. Eva Östlund-Stjärnegårdh: Godkänd i svenska? Bedömning och analys av gymnasieelevers texter. (Passing Swedish? Assessment and Analysis of Upper-Secondary Student Texts.) 2002.
58. Ulla Stroh-Wollin: Som-satser med och utan *som*. (Som-Clauses with and without *som*.) 2002.
59. Helen Andersson: TV:s nyhetsprogram som interaktion. (Television News as Interaction.) 2002.
60. Ylva Carlsson: Kulturmöten, textmönster och förhållningssätt. Första- och andraspråksskrivande i några svenska brevgenrer. (Cultural Encounters, Rhetorical Patterns and Social Strategies. First- and Second-Language Writers of Certain Genres of Letters in Swedish.) 2002.
61. Maria Ohlsson: Språkbruk, skämt och kön. Teoretiska modeller och sociolingvistiska tillämpningar. (Language Use, Jokes, and Gender. Theoretical and Sociolinguistic Applications.) 2003.
62. Elżbieta Strzelecka: Svenska partikelverb med *in*, *ut*, *upp* och *ner*. En semantisk studie ur kognitivt perspektiv. (Swedish Phrasal Verbs with *in*, *ut*, *upp* and *ner*. A Semantic Study from a Cognitive Perspective.) 2003.
63. Grammatik och samtal. Studier till minne av Mats Eriksson. Red. av Bengt Nordberg, Leelo Keevallik Eriksson, Kerstin Thelander, Mats Thelander. (Grammar and Conversation. Studies in Memory of Mats Eriksson. Ed. by Bengt Nordberg, Leelo Keevallik Eriksson, Kerstin Thelander, Mats Thelander.) 2003.
64. Gustav Bockgård: Syntax som social resurs. En studie av samkonstruktionssekvensers form och funktion i svenska samtal. (Syntax as a Social Resource. A Study of Form and Function of Co-Construction Sequences in Swedish Conversation.) 2004.
65. Renate Walder: Fokus på *föra*. Om svenska funktionsverbsfrasers semantik och valens, med särskild utgångspunkt i verbet *föra*. (*Föra* im Fokus. Semantik und Valenz schwedischer Funktionsverbgefüge, mit Ausgangspunkt im Verb *föra*.) 2004.
66. Orla Vigso: Valretorik i text och bild. En studie i 2002 års svenska valaffischer. (Electoral Rhetoric. A Study of Text and Image in the Posters of the 2002 General Election in Sweden.) 2004.
67. Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen. (Language in Time. Essays in Honour of Mats Thelander 16 September 2005.) 2005.
68. Kristina Persson: Svensk brevkultur på 1800-talet. Språklig och kommunikationsetnografisk analys av en familjbrevväxling. (The Culture of Swedish Letter-Writing in the 19th Century. An Analysis of a Family Correspondence from the Perspective of Linguistics and Ethnography of Communication.) 2005.
69. Tage Palm: En ändelses uppgång och fall. Svensk pluralbildning med *-er* hos neutrala substantiv med final konsonant. (The Rise and Fall of an Ending. The *-er* Plural of Swedish Neuter Nouns with a Final Consonant.) 2006.
70. Barbro Hagberg-Persson: Barns mångfaldiga språkresurser i mötet med skolan. (Linguistic Diversity and Children's Language Resources in Contact with the School.) 2006.

71. Språk och kön i nutida och historiskt perspektiv. Studier presenterade vid Den sjätte nordiska konferensen om språk och kön, Uppsala 6–7 oktober 2006. (Language and Gender in Contemporary and Historical Perspective. Studies Presented at the Sixth Nordic Conference on Language and Gender, Uppsala, Sweden, October 6–7 2006.) Redigerade av Britt-Louise Gunnarsson, Sonja Entzenberg, Maria Ohlsson. 2007.
72. Anna Malmbjör: Skilda världar. En språkvetenskaplig undersökning av gruppsamtal som undervisnings- och lärandeform inom högre utbildning. (Different Worlds – a Linguistic Investigation of Group Discussion as a Form of Instruction and Learning in Higher Education.) 2007.
73. Marie Sörlin: Att ställa till en scen. Verbala konflikter i svensk dramadiolog 1725–2000. (Making a Scene. Verbal Conflicts in Swedish Drama Dialogue 1725–2000.) 2008.
74. Anne Palmér: Samspel och solöstämmor. Om muntlig kommunikation i gymnasieskolan. (Interacting and Going Solo. On Oral Communication in Upper Secondary Schools.) 2008.
75. Kristina Hagren: Hur märks infinitiven? Infinitivkonstruktioner i svenska dialekter med fokus på infinitivmärket. (How is the Infinitive Marked? Infinitive Constructions in Swedish Dialects with a Focus on the Infinitive Marker.) 2008.
76. Karin Ridell: Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen. (Danish-Swedish Conversation in Practice. Linguistic Interaction and Accommodation between the Elderly and their Caregivers in the Öresund Region.) 2008.
77. Helena Andersson: Interkulturell kommunikation på ett svenskt sjukhus. Fallstudier av andraspråkstalare i arbetslivet. (Intercultural Communication at a Swedish Hospital. Case Studies of Second Language Speakers in a Workplace.) 2009.
78. Maria Eklund Heinonen: Processbarhet på prov. Bedömning av muntlig språkfärdighet hos vuxna andraspråksinlärare. (Processability in Tests. Assessment of Oral Proficiency in Adult Second Language Learners.) 2009.
79. Ann Blücker: Juridiska – ett nytt språk? En studie av juridikstudenters språkliga inskolning. (Legalese – a New Language? A Study of the Language Socialization of Law Students.) 2010.
80. Lena Wenner: När lögnare blir lugnare. En sociofonetisk studie av sammanfallet mellan kort *ö* och kort *u* i uppländskan. (When *lögnare* becomes *lugnare*. A Sociophonetic Study of the Merger between Short *ö* and Short *u* in Uppland Swedish.) 2010.
81. Gun Widmark: Det nordiska *u*-omljudet. En dialektgeografisk undersökning. Del 2. (The Scandinavian *U*-umlaut. A Dialect Geographical Investigation. Part 2.) 2010.
82. Marie Nelson: Andraspråkstalare i arbete. En språkvetenskaplig studie av kommunikation vid ett svenskt storföretag. (Second Language Speakers at Work. A Sociolinguistic Study of Communication in a Major Swedish Company.) 2010.
83. Hedda Söderlundh: Internationella universitet – lokala språkval. Om bruket av talad svenska i engelskspråkiga kursmiljöer. (International Universities – Local Language Choices. On Spoken Swedish in English-Medium Course Environments.) 2010.
84. Theres Bellander: Ungdomars dagliga interaktion. En språkvetenskaplig studie av sex gymnasieungdomars bruk av tal, skrift och interaktionsmedier. (Young People's Everyday Interaction. A Sociolinguistic Study of Six Upper Secondary School Adolescents' Use of Speech, Writing and Interactive Media.) 2010.
85. Erik Falk: Verbala förolämpningar i 1630-talets Uppsala. En historisk talaktsanalys. (Verbal Insults in Uppsala during the 1630s. A Historical Speech Act Analysis.) 2011.
86. Shidrokh Namei: Iranians in Sweden. A Study of Language Maintenance and Shift. 2012.
87. Lina Nyroos: The Social Organization of Institutional Norms. Interactional Management of Knowledge, Entitlement and Stance. (Institutionella normer i samtal. Social organisering av kunskap, berättigande och positionering.) 2012.
88. Mathias Strandberg: De sammansatta ordens accentuering i Skånemålen. (Tonal Word Accent and Stress in Compound Words in Traditional Scanian Dialects.) 2014.
89. Saga Bendegård: Begriplig EU-svenska? Klarspråksarbetets förutsättningar inom den interinstitutionella översättningsprocessen. (Plain EU Swedish? Conditions for plain language work within the inter-institutional translation process.) 2014.
90. Hanna Sofia Rehnberg: Organisationer berättar. Narrativitet som resurs i strategisk kommunikation. (When Organizations Tell Stories. Narrativity as a Resource in Strategic Communication.) 2014.
91. Alva Dahl: I skriftens gränstrakter. Interpunktionens funktioner i tre samtida svenska romaner. (The functions of punctuation in three contemporary Swedish novels.) 2015.
92. Daniel Wojahn: Språkaktivism. Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015. (Language Activism. Discussions on Feminist Language Change in Sweden from the 1960s until 2015.) 2015.
93. Solveig Malmsten: Dativ i modern färöiska. En fallstudie i grammatisk förändring. (The Dative in Modern Faroese. A Case Study in Grammatical Change.) 2015.

94. Christian Sjögreen: *Kasta bort bollen och äta bort sin huvudvärk*. En studie av argumentstrukturen i kausativa *bort*-konstruktioner. (The Argument Structure of Swedish Causative *bort*-Constructions.) 2015.
95. Anders Widbäck: *Ordspråk i bruk*. Användning av ordspråk i dramadialog. (Proverbs in play. Usage of proverbs in drama dialogue.) 2015.
96. Marcus Axelsson: "Kalla mig inte *mamsell!*". En jämförelse av tre skandinaviska översättares behandling av kulturspecifika element i fransk- och engelskspråkig skönlitteratur. ("Don't call me *miss!*". A Comparison of Three Scandinavian Translators' Strategic Choices in the Translation of Culture-Specific Elements in French and English Novels.) 2016.
97. Karin Hagren Idevall: *Språk och rasism*. Privilegiering och diskriminering i offentlig, medierad interaktion (Language and racism. Privileging and discrimination in interaction.) 2016.

